

Univerzita Karlova

Filosofická fakulta

Katedra PVH a archivního studia

Bakalářská práce

Sonja Lišková

Správní vývoj obce Černice v období první Československé republiky a v počáteční fázi okupace

Administrative development of the village Černice during the
period of the First Czechoslovak Republic and in the initial
phase of the occupation

Praha 2016

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Šouša, CSc

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala svému školiteli panu doc. PhDr. Jiřímu Šoušovi, CSc., za odborné vedení práce, za cenné připomínky, za jeho laskavý přístup a ochotu kdykoliv poskytnout radu. Za laskavý přístup, ochotu a přípravu archivních materiálů PhDr. Jitce Janečkové z Archivu města Plzně, stejně tak starostovi Miroslavu Štěřbovi, zaměstnancům Úřadu městského obvodu Plzeň 8 v Černicích za zapůjčení kronik a Zdeňkovi Trojanovi, jednateři TJ Sokol Černice za poskytnutí kroniky Sokola Černice. Děkuji rodině a blízkým, za projevenou podporu a trpělivost, po celou dobu studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury a dalších odborných zdrojů.

V Plzni dne

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova:

Československá republika, moderní české dějiny, samospráva druhé poloviny 19. století a první poloviny 20. století, obecní samospráva, Plzeňsko, Černice

Key Words:

Czechoslovak Republic, modern Czech history, government of 2nd half of the 19th and 1st half of the 20th century, local government, Plzeň region, Černice

Abstrakt:

Bakalářská práce se zabývá vývojem samosprávy malé obce Černice. Obecní samospráva a její mikrohistorické zkoumání je badatelským tématem nosným nejen pro poznání národní minulosti, ale je zároveň i přínosným podkladem pro studium kořenů současné právní úpravy a činnosti správních orgánů. Zkoumání vývoje a jednotlivých jevů ve společnosti v minulosti nám pomáhá mnohdy lépe pochopit i současné postoje a závěry, neboť ty často z předchozích zkušeností vycházejí.

Nejprve práce představuje nástin dějin od prvních zmínek o obci. V následujících částech je charakterizován vývoj obecní samosprávy malé obce, nacházející se v moderní době v blízkosti velkého průmyslového města Plzně. Představuje obec a její rozvoj v období první československé republiky, významném úseku české historie a dotýká se zlomových okamžiků. Poslední část práce je věnována životu občanů, školství, náboženskému životu, kultuře a činnosti místních spolků a organizací.

Abstract

The thesis deals with the development of self-government of a small village Černice. The micro-historical research of municipal government is a key topic not only for understanding national history, but it's also useful as a basis for studying the origins of the current legislation and the activity of administrative bodies. Researching the development and various phenomenons of the society in the past often helps us to better understand the current attitudes and conclusions, as these are often derived from past experience.

First of all, the work represents an outline of the history of first reference regarding the village. The following sections then characterize the development of a small village, located near the large city of Pilsen in modern times. It represents the village and it's development during the First Czechoslovak Republic, a significant part of Czech history, and describes the key turning points. The last part of the thesis is devoted to the life of citizens, education, religious life, culture and also activities of local associations and organisations.

Obsah

1	Úvod	9
1.1	Vymezení tématu, cíle, postup, metody a struktura práce	9
1.2	Pojednání o pramenech a literatuře.....	10
2	Nástin historie Černic od prvních zmínek do počáteční fáze okupace roku 1942	15
2.1	Černice od nejstarších zmínek o obci do počátku první světové války	15
2.2	Černice v době první světové války.....	20
3	Stručný nástin vývoje obecní samosprávy v Čechách, samospráva v Černicích od poloviny 19. století do konce první světové války	25
3.1	Nástin vývoje obecní samosprávy po roce 1848.....	25
3.2	Obecní samospráva v Černicích od šedesátých let 19. století do vzniku samostatného Československa	26
4	Obecní samospráva v Černicích od počátku první republiky do konce první fáze okupace roku 1942	31
4.1	Nástin vývoje samosprávy po vzniku samostatného státu, samospráva v Černicích.....	31
4.2	Politický vývoj, komunální volby, starostové a obecní zastupitelstvo, profesní a stranická příslušnost zastupitelů v Černicích	33
4.3	Činnost obecního zastupitelstva	40
4.4	Obecní finance, rozpočty.....	41
4.5	Chudinství, péče o chudé v Černicích.....	47
4.6	Chudinská péče po vzniku československého státu roku 1918.....	48
4.6.1	Péče o chudé, chudinská komise v Černicích.....	49
5	Demografický a stavební vývoj v Černicích	53
5.1	Demografický vývoj.....	53
5.2	Modernizace a rozvoj infrastruktury v Černicích.....	57
5.2.1	Zřízení poštovní stanice a zavedení telefonu, dlažba, kanalizace a elektrifikace obce	58
5.3	Profesní a sociální složení obyvatel	59
5.4	Bydlení a stavební vývoj.....	61
6	Náboženský život, školství a knižní kultura v Černicích.....	63
6.1	Náboženský život v Černicích.....	63
6.2	Školství, škola v Černicích	64
6.2.1	Škola, učitelé a žáci.....	66

6.2.2	Školní střídanka a školní fond.....	69
6.2.3	Školní pozemky, botanická zahrada.....	70
6.2.4	Oslavy, kulturní akce a jiné školní aktivity	71
7	Družstva v Černicích	74
7.1	Nástin vývoje družstevnictví.....	74
7.2	Kampelička.....	75
7.3	Družstvo pro rozvod elektrické energie.....	78
8	Spolky a místní organizace, společenský život v Černicích.....	80
8.1	Spolčování a spolková činnost	80
8.2	Občanská beseda, Občansko hospodářská beseda	83
8.3	Sbor dobrovolných hasičů.....	86
8.4	TJ Sokol Černice a kino v Černicích	88
8.5	Obecní knihovna a Osvětová v Černicích.....	93
8.5.1	Knihovna a knižní kultura v Černicích.....	93
8.5.2	Osvětová a letopisecká komise v Černicích.....	95
9	Závěr	97

Seznam zkratk

Seznam pramenů a literatury

Seznam tabulek v textu

Seznam příloh

Přílohy

1 Úvod

1.1 Vymezení tématu, cíle, postup, metody a struktura práce

Předkládaná bakalářská práce se zabývá regionální historií, sleduje vývoj obecní samosprávy Černic, ležících v bezprostřední blízkosti Plzně, v době kdy český národ vykročil směrem ke svobodě a rozhodoval o své budoucnosti, až do první fáze okupace, kdy svou svobodu opět ztrácí a je nucen snášet příkoří diktatury nacistického Německa. Obecní samospráva jako součást veřejné správy vycházela ze zkušeností rakousko-uherského právního řádu, který byl převzat po roce 1918 recepční normou, aby se poté vydal vlastní cestou a postupně přizpůsobil legislativu i praxi podmínkám a potřebám demokratického státu.

Téma jsem zvolila především proto, že v obci léta žiji a jsem přesvědčena, že je pro každého přínosné, aby znal historii místa, kde tráví velkou část života. Zkoumání regionální historie dotváří celkový historický náhled na určité jevy a procesy. Historie je poselstvím předešlých generací, prostřednictvím které nám předávají své zkušenosti, a zároveň dovoluje pochopit zákonitosti a vazby v dané lokalitě. Analýza historických kroků by měla přispět k vyhodnocení zkušeností, ke snaze neopakovat chyby a směřovat vývoj společnosti tak, abychom zajistili sobě i budoucím generacím důstojné místo k životu.

Cílem práce je představit vývoj samosprávy v malé obci, která měla od počátku své existence úzkou vazbu na velké město. Ve svém nejstarším období se jako šosovní vesnice královského města rozvíjela vedle Plzně, která život zdejších obyvatel i správu obce výrazně ovlivnila. Považuji za zajímavé sledovat vazby vesnického obyvatelstva k velkému městu a zároveň analyzovat, jak blízkost průmyslového města ovlivnila život zdejších obyvatel a jeho celkový rozvoj i v dobách pozdějších. Zvláště když český národ mohl samostatně rozhodovat o podobě správy státu a sledovat, jak se jeho občané zhostili své úlohy v obecní samosprávě. Práce by měla přispět k doplnění a rozšíření regionálních dějin Plzeňska.

Před zahájením vlastní práce byl nejprve stanoven postup a v první fázi bylo zjištěno, jaké prameny jsou k dispozici, v jakém rozsahu a kde jsou uloženy. Byly vybrány a shromážděny archivní prameny a literatura, pořízen jejich soupis, poté stanovena předběžná osnova a přistoupeno k samotnému studiu připraveného materiálu. V průběhu podrobného studia pramenů a literatury probíhaly konzultace s pracovníky Archivu města Plzně

a rozhovory s pracovníky Úřadu městského obvodu Plzeň 8, což vedlo k získání několika dalších důležitých pramenů. Ke studiu byla poskytnuta například kronika Sokola v Černicích, která je uložena u jednatele TJ Sokol Černice a Pamětní kniha Občansko-hospodářské besedy v Černicích, uložená u starosty Městského obvodu Plzeň 8.

Vzhledem k šíři tématu nebylo možné věnovat se jednotlivým, zejména obecnějším kapitolám do hloubky. Bylo proto nutno zvolit spíše nástin historického vývoje ve sledovaném období a komplexní pohled. Historie Černic a vývoj samosprávy je interpretována na základě kombinace několika metod. Při interpretaci historického vývoje Černic a samosprávy, vycházející z vybraných pramenů a literatury, je využita především metoda přímá a částečně doplněna metodou nepřímou. Metoda nepřímá byla aplikována tam, kde není k dispozici dostatečné množství pramenů a bylo nutno využít pouze určitý vzorek, například v případě popisu obecních financí. Dále je zde využita metoda chronologická při sledování jednotlivých časových úseků a metoda kvantitativní, například u tabulek vztahujících se k volbám.

Struktura práce je členěna do devíti kapitol, z nichž některé obsahují podkapitoly, včetně úvodu a závěrečné kapitoly. V úvodní části kapitol je stručně nastíněna legislativa a obecné údaje k následujícímu tématu, obecné situaci ve státě a pokračuje se konkrétní situací v Černicích. První kapitola zahrnuje úvod a jsou v ní představeny nejdůležitější prameny a literatura, použité při zpracování práce. Druhá kapitola zachycuje stručný přehled vývoje obce v nejstarším období její existence od 15. století až do vyhlášení první světové války a život během ní. Třetí a čtvrtá kapitola se zabývá hlavním tématem, vývojem samosprávy v Černicích v období první republiky. Další kapitoly jsou věnovány demografickému rozvoji, bydlení, náboženskému životu, vývoji školství v obci a některým družstvům a spolkům pro obec důležitým. Práce je ukončena závěrem, po kterém následují seznam pramenů, literatury, seznamy zkratk, příloh a ilustrativní přílohy

1.2 Pojednání o pramenech a literatuře

V přípravné fázi bakalářské práce a při samotné interpretaci je čerpáno z řady zdrojů. Obecně lze použité prameny rozdělit na dobové a retrospektivní. Hlavní částí přípravy bylo studium archivních fondů, tj. pramenů dobových. Do skupiny retrospektivních pramenů náleží několik kronik. Dalšími důležitými zdroji jsou publikace odborné literatury a dobová

legislativa. Samozřejmě byly použity i další doplňující zdroje, například některé nepublikované diplomové práce, zabývající se obdobnou tematikou, dobový tisk a elektronické zdroje.

Za nejdůležitější lze právem považovat studium archivního materiálu, obsaženého ve fondu Obecního úřadu Černice a Okresního úřadu Plzeň, a také několika dalších archivních fondů souvisejících s Černicemi. Fondy se nacházejí v Archivu města Plzně a Státním oblastním archivu Plzeň, Klášter u Nepomuka. Fond obecního úřadu mohu označit za klíčový zdroj informací o činnosti obecní samosprávy v Černicích. Obsahuje písemnosti z let 1879 – 1942, kde nalezneme řadu pramenů k vývoji zdejší obecní samosprávy. Ve fondu obce se nacházejí knihy protokolů ze zasedání obecního zastupitelstva, chudinské a finanční komise a další dokumenty týkající se správní činnosti obce. Částečně bylo čerpáno i z fondu okresního úřadu, kde byla dohledána chybějící agenda fondu obecního. Ten obsahoval například materiály o sčítání lidu v roce 1921 a písemností vztahující se k obecním volbám.

Vedle bádání v archivních fondech mohu označit za důležité pro práci studium několika kronik. Jednak to byla kronika obce a další dvě kroniky místních spolků, které obsahují řadu důležitých informací o životě v obci. Při hledání pramenů byla objevena kronika Občansko-hospodářské besedy v Černicích, která je uložena na Úřadu městského obvodu Plzeň 8 v Černicích. Jak se poté ukázalo, je důležitým zdrojem nejen pro tuto práci, ale i doplněním informací o vzniku uvedeného černického spolku, do druhého dílu publikace o Plzni. Černický spolek byl jeden z prvních v okolí Plzně.

První z kronik, využitá při zpracování tématu, je kronika obce, kterou v roce 1910 zakoupil řídící učitel Alois Brejcha. Ten se posléze stal místním kronikářem. Byl velmi zodpovědný a pečlivý, o dění v obci psal pravidelné záznamy. Pamětní knihy vedlo mnoho obcí, jsou dokladem o minulosti, dozvídáme se z nich mnoho informací o důležitých událostech v životě obyvatel. Vedení pamětních knih definoval zákon č.80/1920 Sb. z 30. 1. 1920 o pamětních knihách obecních. O jejím faktickém významu a vedení ve městech s fungujícím archivem polemizoval městský archivář Fridolín Macháček. V malých obcích typu Černic vedení podporoval i metodicky.¹ Od roku 1921 bylo zavedení pamětních knih pro obce podle vládního nařízení z 9. června 1921 povinné. Zároveň měla vzniknout v souladu s předpisem letopisecká komise složená ze tří členů. Komise dohlížela na řádné

¹ Jitka Janečková, Mráz kopřivu nepálí, Praha – Plzeň, Scriptorium 2014, s. 114.

vedení kroniky, schvalovala obsah zápisů, navrhovala kronikáře a koordinovala jeho činnost na základě instrukce.

Obecní kronika není jedinou kronikou, která byla v obci vedena. Také místní obecná škola měla svou vlastní pamětní knihu, psanou dokonce již téměř o desetiletí dříve. Zápisy v pamětní knize černické školy začínají rokem 1901. Nalezneme zde nejen události ze života školy, ale také mnoho z dění v obci.² Školní a jiné události jsou v ní zachyceny až do počátečních let okupace, do školního roku 1939/40. Stránky pamětní knihy jsou číslované, představuje 200 stran textu a na dalších dvaceti stranách je uveden obsah dle jednotlivých školních let. Pozoruhodným pramenem jsou i další dvě pamětní knihy, pamětní kniha Občanské besedy a Sokola v Černicích, v nichž se nalézají mnoho údajů doplňujících celkový obraz života obce.

Za neméně důležité považuji studium odborné literatury související s vývojem samosprávy, a to zejména proto, že je zdrojem nejdůležitějších informací o souvislostech a poskytuje základní orientaci v tématu. Hlavními zdroji literatury, které jsem použila v obecné části práce, byly třídílná publikace Zdeňka Kárníka, učebnice dějin správy od kolektivu autorů a publikace Jiřího Šouši Jr., zabývající se obecním majetkem. Jako hlavní zdroje, použité v části o nejstarší historii obce, zmíním dvě publikace plzeňského archiváře Miloslava Bělohlávka, jenž je jedním z mála autorů, který se o Černicích v odborné literatuře zmiňuje. Jedná se o knihu „*Plzeňská předměstí*“³ a „*Dějiny Plzně II,*“ od roku 1788 do roku 1918.⁴

Z literatury byla pro práci přínosná třídílná publikace Zdeňka Kárníka „*České země v éře první republiky.*“ Je rozsáhlým dílem, které je jak pro odbornou veřejnost širokým zdrojem informací, tak zároveň i čtivou a poutavou literaturou pro čtenáře se zájmem o historickou literaturu. Publikace pojednává o okolnostech a historických souvislostech vzniku samostatného Československého státu, o samosprávě. Zabývá se nejen politickými, hospodářskými a sociálními dějinami, ale také kulturou, vědeckými úspěchy a každodenním životem českého národa. Publikace je důležitým zdrojem informací a zdrojem pro obecnou část práce.⁵

² Archiv města Plzně (dále jen AmP), fond Národní škola v Černicích, Pamětní kniha Obecné školy v Černicích (dále jen f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy) č. rkp. 25088, sign. 20 d 229.

³ Miloslav Bělohlávek, *Plzeňská předměstí*, Plzeň, Nava, 1997.

⁴ Miloslav Bělohlávek a kolektiv, *Dějiny Plzně II. od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1967.

⁵ Zdeněk Kárník, *České země v éře první republiky* díl I – III, Praha Libri, 2000, 2002, 2003.

Edice „*Velké dějiny zemí Koruny české*“ je další publikace věnovaná českým dějinám. Jedná se o rozsáhlou práci kolektivů autorů, kteří v jednotlivých dílech jsou charakterizováni dějiny Českých zemí od počátku jejich vývoje do konce druhé světové války. Pozornost autorů je zaměřena na politické, sociální kulturní i hospodářské dějiny českého národa. Pro tuto práci byly stěžejní svazek XIII. Od Antonína Klimka „*Vznik a vývoj samostatného československého státu v letech poválečné konjunktury*,“ svazek XIV. „*Na prahu velké hospodářské krize*“ a svazek XV. a, od Jana Gebharta a Jana Kuklíka „*Rozbití Československa, první léta protektorátu a formování protinacistického odboje na počátku druhé světové války*.“⁶

Mezi významné publikace je nutno zařadit také kompendium „*Dějiny správy v českých zemích od počátku českého státu po současnost*,“⁷ které mi poskytlo dostatečné informace k správní problematice. Učebnice je přehledně členěna do jednotlivých časových úseků a poskytuje tak srozumitelný a dostatečný přehled správních institucí a struktury obecní samosprávy, jakož i základ pro další práci s historickými prameny.

Publikace Eduarda Kubů a Jiřího Šouši „*T. G. Masaryk a jeho C. K. protivníci*“ je dalším zdrojem, ze kterého je v práci čerpáno a je pozoruhodným literárním dílem. Kniha se zabývá okolnostmi vzniku Československa a poskytuje čtenáři ucelený pohled na jednotlivé úseky Masarykovy zahraniční akce. Masarykova zahraniční akce je považována za dovršení emancipačního procesu českého národa, která pomohla připravit podmínky pro vznik samostatného státu. Kriticky hodnotí jednotlivé úseky emancipačního procesu, jeho úskalí, postoj a zásluhy jednotlivých zúčastněných historických postav.⁸

Politickým klimatem a okolnostmi směřujícími až k vytvoření samostatného československého státu se zabývá publikace Otto Urbana „*Česká společnost 1848 - 1918*.“ Dílo je přehledem politických událostí, provázejících českou společnost v rámci budování moderní správy.⁹ K literatuře podávající ucelený pohled na vývoj české obecní samosprávy zařadím ještě i publikaci Milana Hlavačky „*Zlatý věk české samosprávy*.“ Publikace přibližuje význam samosprávy a její vliv na hospodářský, sociální i politický rozvoj české společnosti.¹⁰

⁶ Antonín Klimek a kolektiv autorů, *Velké dějiny zemí Koruny české*, Praha, Litomyšl, Paseka, 2000, 2002, 2006.

⁷ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, *Dějiny správy v českých zemích, od počátku českého státu po současnost*, Praha, Lidové noviny, 2007.

⁸ Eduard Kubů, Jiří Šouša, *T. G. Masaryk a jeho C. K. protivníci*, Praha, Karolinum, 2015.

⁹ Otto Urban, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha, Svoboda, 1982.

¹⁰ Milan Hlavačka, *Zlatý věk české samosprávy*, Praha, Libri, 2006.

Za nezbytnou publikaci pro orientaci ve struktuře obecního majetku považují knihu Jiřího Šouši Jr. „*Obecní majetek v Čechách 1848 – 1938*,“ která je základním přehledem právní úpravy a vývoje komunálního majetku v Čechách ve studovaném období. Správa obecního majetku je jedním ze stěžejních úkolů obecní samosprávy a kniha poskytuje cenný náhled na danou problematiku. Je ojedinělou publikací zabývající se vývojem obecního majetku. Uvádí se zde mnoho příkladů z praxe, které mohou jak být inspirací, tak i nevhodné následování. Kniha poskytuje přehled o společenských změnách, na které je pohlíženo v historických souvislostech.¹¹

Za přínosnou práci bych označila také studii Marie Malivánkové Waskové „*Formování a vývoj panství města Plzně*,“ uveřejněnou ve Sborníku archivních prací,¹² která přispěla k celkové orientaci v tématu a zpracování části o nejstarším období obce. Jedna z kapitol této studie, se zabývá vývojem šosovních vesnic královského města Plzně. Práce mapuje správní vývoj královského města Plzně od dob jejího založení až po období, kdy se stala obec součástí velkostatku města Plzně.

V bakalářské práci byly použity i další zdroje. Jsou jimi některá periodika, jako například Plzeňské listy a Národní listy. Z elektronických zdrojů, ze kterých bylo čerpáno, jsou to například webové stránky www.epravo Wikipedie, Církevní školství

¹¹ Jiří Šouša Jr., *Obecní majetek v Čechách 1848 – 1818*, Praha, Karolinum, 2009.

¹² Marie Malivánková Wasková, *Formování a vývoj panství města Plzně*, Sborník archivních prací, LXV., Praha, 2015, č. 1, s. 3 – 98.

2 Nástin historie Černic od prvních zmínek do počáteční fáze okupace roku 1942

2.1 Černice od nejstarších zmínek o obci do počátku první světové války

Obec Černice leží na západě Čech v lesnaté krajině pod hradem Radyně. Ves náležela k plzeňskému panství a patřila k farnosti Starého Plzeňce. První zmínky o obci se objevují počátkem 15. století, vesnic shodného pojmenování nalezneme v Čechách celkem pět. O Černicích patřících k Plzni nalezneme první písemné záznamy z roku 1402, což ovšem neznamená, že původ obce nemůže být starší, zdejší oblast byla osídlena již daleko dříve.¹³ Černice lze v té době považovat za velkou ves, tuto skutečnost dokládají záznamy v berní knize z roku 1418. Ty jsou dokladem toho, že se jedná o největší plzeňskou poddanskou ves, srovnáme-li tuto lokalitu dle počtu hospodářských stavení ostatních vsí. V roce 1418 se v obci nacházelo 27 hospodářů, ve Skvrňanech jich bylo 24 a v sousedních Radobyčicích 16 hospodářů.¹⁴

V dobových dokumentech se zmínky o Černicích objevují jen výjimečně, to dokládá, že ves žila nerušeným, poklidným poddanským životem. Vnitřní záležitosti spravovali místní rychtáři a volení konšelé, kteří také soudili spory a přečiny místních obyvatel. Dělo se tak vždy v zimních měsících, kdy předsedali vesnickým soudům. U soudů se řešily jak spory vesnických obyvatel, tak jsou zde přijímány také poplatky a prováděny zápisy v záležitostech týkajících se nejčastěji gruntů.

Zmínky o záležitostech zdejších obyvatel obsahuje například jeden z pramenů z roku 1437. Jedná se o listinu pocházející z 16. července 1437, kde se píše že, „*Obec města Plzně převzala na sebe povinnost platiti 1 kopu ročně faráři svému za duši Alžběty Ošmakalové, kterýžto plat zapisuje na poddaném rybakovi svém v Černicích Benešovi, řečeném Kotasovi, jenž měl v obci řeku pronajatou.*“¹⁵ V této listině se jméno obce kromě berních knih objevuje vůbec poprvé. Název obce má spojitost patrně s čeledí zvané Černíci a postupně se z něho

¹³ Miloslav Bělohávek, *Plzeňská předměstí*, Plzeň, Nava, 1997, s. 34 – 39, Josef Brož, *Lidové stavby na Plzeňsku*, IV. Koterov - Černice, Plzeň, Společnost pro národopis a ochranu památek, 1925 s. 9, *Kronika obce Černice, Z mnoha nálezů je zřejmé, že kraj v této oblasti byl osídlen již v době před Kristem. Na místě zvaném „v Hačkách“ bylo na severním svahu vrchu“ Valů „nalezeno pohřebiště Byly tam objeveny žárové hroby, které obsahovaly různé předměty.*¹³ *Například jehlice a náramky galského tvaru, železná koňská udidla, bronzové dýky, pazourky a jiné.*

¹⁴ Tamtéž, s. 34 – 39.

¹⁵ Úřad městského obvodu Plzeň 8, *Obecní kronika Černic*, (dále jen ÚMO 8, *Obecní kronika*), s. 51.

vyvinul dnes používaný název Černice, původně psáno Czernicz.¹⁶ Jde s největší pravděpodobností o odvozeninu jména osobního „ves lidu Černého.“¹⁷ Místní názvy uvedené ve starých pozemkových knihách se vztahují k dění či místu, které mělo nějakou souvislost se vsí a životem místních obyvatel. Jsou to například názvy: za Humny, v Hlinkách, u Rybníka, v Lutovej, v Bořích, na Brdci, v Hačkách, za Pastuškou na Valu, v Hradišti, v Zámostech, u Cihelny a další.

V nejstarším období své existence byly Černice jednou z šosovních vsí města Plzně, vesnice tvořila území ležící jihovýchodně od Plzně. Veškerá plocha všech plzeňských vsí zabírala rozlohu v rozmezí 30 – 35 km². Šosovní vsi patřily k výbavě města, panovník touto výbavou sledoval především hospodářský zájem nově založeného města. Postavení obyvatel těchto vsí se rovnalo obyvatelům předměstí. Jejich povinností bylo přispívat městu na jeho vnitřní potřeby, spolu s měšťany platili zvláštní královskou berni, tzv. sumu hromničnou. Také platili králi činži ze svých pozemků (svatomartinský úrok). Šosovní vsi podléhaly přímo králi, nikoliv městu, jejich přímou vrchností byl král.¹⁸ Jeden z jejich hlavních znaků šosovní vsi byla její poloha, tu představovala hranice pozemku přiměřená k městu, dalším znakem právo várečné. Území těchto plzeňských vsí bylo dotvořeno na přelomu 13. a 14. století.¹⁹

Šosovní vsi, které příslušely ke královskému městu Plzni, se později postupně přeměnily na vsi poddanské. Černice si postavení šosovní vsi udržely až do doby husitské.²⁰ Jak probíhala jejich přeměna v poddanské, není zcela zřejmé, prameny se o tomto procesu podrobněji nezmiňují.²¹ Vývoj v době předhusitské a především pak husitské války a pohusitský vývoj přinesl přeměnu plzeňských vsí postupně na majetek města. Obyvatelé těchto vesnic jsou od čtyřicátých let 15. století městskou radou označováni jako poddaní města. Šosovní vesnice přeměněné na poddanské se staly v šedesátých letech 15. století spolu s pozemkovou držbou špitálu a minoritů základem plzeňského velkostatku. Zrod plzeňského dominia znamenal zásadní vliv městské samosprávy na nejbližší okolí území

¹⁶ Josef Strnad, Listář královského města Plzně a druhy poddanských osad, Plzeň, Ex Libris, 1891, č. 358, s. 392, AmP, Miloslav Bělohlávek, Inventář II, Listiny 1293 – 1879, s. 9, č. i. 84, sign 126, kart. 8.

¹⁷ Miloslav Bělohlávek, Plzeňská předměstí, Plzeň, Nava, 1997, s. 34 – 39.

¹⁸ Marie Malivánková Wasková, Formování a vývoj panství města Plzně, Sborník archivních prací, Ročník LXV. č. 1, 2015 s. 23.

¹⁹ Tamtéž, s. 27 – 31, 34 – 37.

²⁰ Tamtéž, s. 25.

²¹ Tamtéž, s. 25.

Plzně. Roku 1847 se plzeňské obce, které byly součástí dominia, krátce ocitají pod správou magistrátu Plzně, brzy na to bylo v roce 1848 zrušeno poddanství.²²

Obec Černice byla založena původně zřejmě jako osada na pravém břehu řeky Úhlavy. Rozkládala se na svahu a pokračovala směrem k řece, která obyvatelům poskytovala možnosti rybolovu. Ves sousedila za řekou s osadou Radobyčice (původně v pramenech psáno Radobičice). V okolí vsi se nacházely lesy, kde prý dokonce žili vlci, byli spatřeni místními obyvateli v místě, kde se říká „V Brdci.“²³ Kromě možnosti rybolovu zde poskytovala oblast dobré podmínky i pro chov dobytka, nalézaly se zde rozsáhlé pastviny a polnosti pro pěstování zemědělských plodin. Záznamy o půdě a poddanských povinnostech nalezneme v gruntovních knihách.²⁴ Tam se sice uvádí, že pole byla místy tuze kamenitá a místy i jalová, nebylo tomu tak ale všude, neboť blíže ke vsi byla půda dobrá. Půda v Černicích byla zařazena do čtvrté bonitní třídy, což znamená, že výnos byl 4,5 násobek výsevu.²⁵ Černice byly od počátku svého založení zemědělskou obcí a její obyvatelé se živili především pěstováním zemědělských plodin, chovem dobytka i drobných hospodářských zvířat.

Na území Černic se nacházelo několik rybníků založených již koncem 15. století, kdy se začalo plně rozvíjet městské režijní hospodářství. Rybníky se staly dalším bohatým zdrojem příjmů. Plzeň vybuodovala rozsáhlou rybníční síť v Bolevci a v roce 1496 byl založen také rybník v Černicích. Ten byl po roce 1500 druhým největším rybníkem v majetku Plzně. Na počátku 16. století již vlastnila Plzeň 18 rybníků, z toho v Černicích se nacházely celkem tři, jeden velký a dva menší.²⁶ Dnes již v Černicích není ani jeden, jen místní název Nad rybníkem připomíná, že zde kdysi v minulosti nějaký byl.²⁷

Řadu údajů o povinnostech poddaných nalezneme v záznamech městských knih ze 17. století. Největšími sedláky byly rody Matasů, Heců a Šnebergrů, ti v Černicích tvořili střední vrstvu. K nižší střední vrstvě ve vsi náleželi domkáři, chalupníci a řemeslníci, nižší vrstvu tvořili podruzi a čeledí. Hlavní povinností poddaných v Černicích byla dodávka kuřat, jejich počet závisel na velikosti gruntu. Dávky stanovovala roční renta, kterou obyvatelé museli odvádět vrchnosti. Robotní povinnost v Černicích byla počátkem 18. století 165 dní

²² Miloslav Bělohlávek a kolektiv, Dějiny Plzně II. od roku 1788 do roku 1918, Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1967 s. 40.

²³ ÚMO 8, Obecní kronika, s. 52.

²⁴ ÚMO 8, Obecní kronika, část II, s. 10 – 15.

²⁵ Miloslav Bělohlávek, Plzeňská předměstí, Nava, Plzeň 1997, s. 34 – 39.

²⁶ Tamtéž, s. 35.

²⁷ Tamtéž, s. 35.

s potahem pro největší sedláky, pro menší pak 39 dní s potahem a 45 dní ručně. V roce 1726 platili poddaní Černic 558 zlatých kontribuce. Největší statky musely v období Vánoc vrchnosti odvádět po šesti kuřatech nebo šest krejcarů.²⁸ Strava venkovského obyvatelstva byla poměrně prostá, skládala se převážně z brambor, mléka, mouky, černého chleba, zeleniny. Skládala se v podstatě z toho, co si sami vypěstovali. Pila se voda, výjimečně pivo. Maso se připravovalo jen o svátcích.²⁹ Přesné údaje o životní úrovni obyvatel poddanských vsí sice známé nejsou, ta byla jistě nižší než ve městě, venkovské obyvatelstvo však nestrádalo.

Důležitým mezníkem v životě plzeňských venkovských vsí je konec 18. století, kdy se na venkově upouštělo od trojhonného hospodaření a začalo se uplatňovat hospodaření střídavé. V Černicích se ještě v druhé polovině 19. století nepoužívala v zemědělství mechanizace, až do roku 1870 se žalo srpem. První mlátičku v obci vlastnil Josef Matas, ten si ji pořídil v roce 1873. V Černicích se patrně až do roku 1880 používaly žentoury. 19. století, přineslo venkovskému obyvatelstvu jistý pokrok. Začalo se modernizovat zemědělství a rozvíjela se řemesla a později i průmysl.³⁰ Celé 19. století měly Černice stále ještě převážně zemědělský ráz s převahou rostlinné a živočišné výroby. V Černicích byla zastoupena především řemesla, která sloužila potřebám místních sedláků. Na místních polích se pěstovalo obilí, brambory a další běžné hospodářské rostliny.

Živočišná výroba byla v Černicích zaměřena hlavně na chov ovcí, dobytek se pásal na místních pastvinách. Zhruba v polovině 19. století připadal na chov ovcí hlavní podíl živočišné výroby. V Černicích bylo chováno několik velkých stád, která na pastvu pravidelně vyháněli obecní pastýři. Vždy na podzim byly starší kusy poráženy a prodávány, rodiny si je kupovaly na maso v době posvícení. Jedna ovce se prodávala za 3 zlaté rakouské měny. Ovce se dvakrát do roka stříhaly a vlna se prodávala za 1 zlatý až 1 zlatý a 20 krejcarů.³¹ Na počátku 20. století mezi lety 1901-1902 přestali hospodáři v Černicích ovce chovat, protože se jejich chov již nevyplácel, a tak byly původní pastviny zalesněny či pronajaty.³²

²⁸ Miloslav Bělohlávek, Plzeňská předměstí, Nava, Plzeň 1997, s. 36.

²⁹ Tamtéž, s. 37.

³⁰ Tamtéž, s. 34 – 36.

³¹ Miloslav Bělohlávek a kolektiv, Dějiny Plzně II od roku 1788 do roku 1918, Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967, s. 34 – 36.

³² ÚMO 8, Obecní kronika, s. 201.

Snad žádnou ves si nelze představit bez vesnické krčmy, zde již od doby husitské stála krčma panská. Krčmy byly povinny odebírat pivo z panského pivovaru, v Černicích samozřejmě pivo plzeňské. Další hospoda byla postavena v roce 1833. Stála u císařské silnice a patřila jistému Matasovi, tomu prý se říkalo Bručil, podle něj byla pojmenovaná hospoda i okolí nazýváno Bručná. Pod tímto názvem je tato část Plzně známá dodnes.³³ Ve dvacátých letech 19. století se stavěly takzvané císařské silnice, které se staly důležitými spojnicemi města s okolními obcemi. Prospívaly rozvoji obchodu a průmyslu nejen ve městě, ale bezesporu pomohly zajistit i mobilitu venkova. Jednou z nich byla také silnice, která vedla kolem Černic.³⁴

Místní obyvatelé samozřejmě nežili jen prací a povinnostmi. Vzkvétal zde čilý kulturní a společenský život, pořádaly se vesnické zábavy, slavily poutě, posvícení a obyvatelé se účastnili mnoha dalších kulturních akcí. Živě se zajímali o dění kolem sebe, o události spojené s jejich vsí i novotami ve městě. Koncem 19. století probíhaly kolem Plzně velké vojenské manévry. Během vojenské akce byli v místní škole ve třídách ubytováni vojáci, což mělo pro obec jisté výhody. Z ubytování vojska měla obec finanční prospěch.

Probíhající vojenské manévry nepřinesly pouze finanční výhody, ale i jistý rozruch a zpestření každodenního života obyvatel. Černice díky vojenské akci poctil svou návštěvou císař František Josef I., což byla pro Černice vskutku velká událost. Císař František Josef I. přijel dne 27. srpna 1885 do Plzně,³⁵ aby se zde účastnil vojenských c. a. k. manévru. Dne 31. srpna pak císař navštívil i obec Černice. Zde se z místních kopců zvaných Brdec, Valík a Ostrá Hůrka za velkého zájmu místních obyvatel rozhlížel a sledoval probíhající vojenské manévry.³⁶

Rychlý rozvoj nastal v Černicích počátkem 20. století, obec se začala modernizovat a přibližovat městu. Přibyla řada služeb, zakládaly se nové spolky, družstevní společnosti a nastal čilý kulturní a společenský život. Život obyvatel ovlivnila řada událostí, střídala se samozřejmě jak období příznivá, tak i náročnější, o mnohých z nich se dočteme v obecní kronice. V roce 1912 byla například velká nouze o krmivo, k tomu kronikář uvádí: „*Krmivo*

³³ Miloslav Bělohlávek, *Plzeňská předměstí*, Plzeň, Nava 1997, s. 37.

³⁴ Miloslav Bělohlávek a kolektiv, *Dějiny Plzně II. od roku 1788 do roku 1918*, Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1967, s. 31.

³⁵ Pobyt jeho Veličenstva císaře v Plzni, *Plzeňské listy* 1885, Plzeň, č. 105, s. 2, 3, *Velké manévry u Rokycan a Plzně*, *Národní listy*, Slavnostní den v Plzni, Praha, ročník XXV, č. 240, 1. září 1885, s. 2.

³⁶ ÚMO 8, *Obecní kronika*, s. 58, *Národní listy*, Slavnostní den v Plzni, ročník XXV, Praha 1. září 1885.

*muselo být nakoupeno, do vsi bylo svezeno 500q slámy, 300q sena a krmiva vůbec, neboť v tomto roce byla bída o krmení. Na krmení byla potřeba částka 20 000 korun.*³⁷

Další zápis v kronice svědčí o tom, že byli místní obyvatelé „velmi podnikaví“. Mnohdy si k vlastní prosperitě pomohli způsobem ne zrovna čestným. Roku 1912 četníci z Blovic objevili ve zdejší obci padělatelskou dílnu, našli zde padělané pětikoruny. Zjistilo se, že tyto padělky pocházejí od Jaroslava Topinky, místního holiče, žijícím v č. p. 104 a jeho kumpána, Josefa Šnebergera, spolu tyto padělky po okolí udávali. Ráno 3. března roku 1912 četníci provedli domovní prohlídku a padělatele zatkli.³⁸ Poklidný život obce narušila v roce 1914 až první světová válka, která pak na dlouhé čtyři roky přinesla obyvatelům útrapy a strádání. Válka výrazně ovlivnila životy mnoha lidí a uzavřela celou dějinnou epochu, tzv. „dlouhé 19. století“.

2.2 Černice v době první světové války

V polovině roku 1914 nastaly v celém evropském kontinentu osudové změny. Dne 28. června byl v Sarajevu zavražděn následník rakousko-uherského trůnu František Ferdinand d'Este s chotí Žofií Hohenbergovou, rozenou Chotkovou. Atentát na následníka trůnu a jeho choť se stal záminkou k rozpoutání válečného konfliktu.³⁹ Toho dne se zrovna v Plzni na Zámečku hrálo divadlo v přírodě, Polská krev. Zastupitelé obce Černice se účastnili představení a tam se o tragické události dověděli. Představení bylo poté, co byla událost oznámena, ukončeno.⁴⁰

První světová válka začala 28. července 1914 vypovězením války Rakouska-Uherska Srbsku. Válka přinesla likvidaci ústavnosti a nastolení válečného hospodářství. Nikdo, ani znalci politiky netušili vývoj příštích událostí.⁴¹ Až do tohoto zvratu žilo černické obyvatelstvo stejně jako zbývající obyvatelé habsburské monarchie svým každodenním životem, vnímali sice sled událostí a atmosféru doby, ale ne natolik, aby se jich to osobně dotýkalo. Většina obyvatel českých zemí si totiž okamžitě neuvědomila možný dopad války

³⁷ ÚMO 8, Obecní kronika, s. 69.

³⁸ Tamtéž s. 69.

³⁹ Eduard Kubů, Jiří Šouša, T. G. Masaryk a jeho C. K. protivníci, Praha, Karolinum, 2015, s. 45.

⁴⁰ ÚMO 8, Obecní kronika s. 76.

⁴¹ Eduard Kubů, Jiří Šouša, T. G. Masaryk a jeho C. K. protivníci, Praha, Karolinum, 2015 s. 45.

na jejich život. Nevylučovali sice možnost války, o průběhu moderní války však obyvatelstvo nemělo žádnou představu.⁴²

Ráno 26. července byli zastupitelé obce telefonicky informováni, že je vyhlášena mobilizace. V černické kronice se uvádí: „*Ráno v pět hodin 26. července pak prý telefonické spojení z Plzně nás uvědomilo, že vyhlášena jest mobilizace 8. armádního sboru.*“⁴³ Stejně jako v celé zemi nastaly i v Černicích po vyhlášení mobilizace změny, které vlivem následných událostí život v obci značně ochromily. Obyvatelům válečný konflikt ze dne na den doslova obrátil životy „vzhůru nohama“. Muže povolali k výkonu vojenské služby, omezila se přeprava soukromých osob a zastavil se i příjem poštovních zásilek a balíků pro soukromé osoby. Díky okolnostem bylo také velmi omezeno vlakové spojení (směrem na Prahu jel vlak pouze do Rokycan) a přerušilo se spojení s okolním světem.⁴⁴

Od 27. července 1914 pobývalo v obci dělostřelectvo (6 děl a 6 muničních vozů a 2 proviantní vozy), 7 důstojníků, 169 mužů a 14 koní. V obci se zdrželi do 17. srpna 1914, kdy dělostřelectvo odešlo z obce do Plzně. Do armády odešla většina mužů z Černic. Postupně byli odvedeni muži od nejmladších ročníků až po stále starší muže.⁴⁵ Mobilizace ochromila v obci veškerý život a vše se přizpůsobilo potřebám vojska. Od 31. července byla vyhlášena všeobecná mobilizace a po mužích, kteří nastoupili již 27. července, následovali další. Odvodem mužů na frontu se narušil veškerý život v obci. Dne 1. srpna odvedli koně, mnohým hospodářům nezůstal v hospodářství ani jeden kůň.⁴⁶

Dne 28. července musel nastoupit do Berouna i starosta obce zvolený 22. dubna, v posledních předválečných volbách. Díky zmatkům, které nastaly po vyhlášení války, nebyly v dokumentech obecního úřadu provedeny změny. V protokolu zůstal zapsán původní starosta a v důsledku chyby v dokumentech byl nově zvolený Jan Kraus odveden. Úřad proto převzal jeho zástupce Vojtěch Ulč, i ten však nastoupil od 1. srpna do armády a úřad musel převzít II. radní Vojtěch Honzík.⁴⁷

⁴² Otto Urban, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha, Svoboda, 1982, s. 576.

⁴³ ÚMO 8, *Obecní kronika* s. 77.

⁴⁴ Tamtéž, s. 77.

⁴⁵ Tamtéž, s. 77.

⁴⁶ Tamtéž, s. 77.

⁴⁷ Tamtéž, s. 77.

V prosinci 1914 byli z obce odvedeni na frontu další muži. Již 28. října 1914 byl v Plzni zaznamenán první případ cholery vojáka, který se vrátil z bojiště.⁴⁸

Tabulka 1 – Přehled mužů odvedených dle ročníků na frontu během srpna a září 1914

27. srpna	38letí
3. září	39letí
6. září	40 letí
9. září	41 letí
12. září	42 letí

Zdroj: UMO 8, Obecní kronika, s. 78

V tabulce výše je uveden přehled věkových skupin mužů z Černic postupně odvedených na počátku války na frontu. Válka vesnickým obyvatelům značně zasáhla do života, zkomplikovala jej, způsobila hospodářské ztráty. Úroda v počátečním roce války byla sice dobrá, urodilo se dost brambor i obilí, ale nestihlo se vše sklídit. Vinou válečným událostí se opozdily žně, neboť na zemědělské práce nebyl dostatek lidí.

Situace se zhoršovala a v roce 1915 nastala ve vsi velká nouze o chleba, v lednu 1915 se zavedlo tzv. válečné pečivo a mouka. Lidé si dle možností pekli chleba sami. Ve sklepě zdejší školy byla nákladem 100 korun postavena pec, kterou financoval zdejší řídící učitel, zde se chléb pekl.⁴⁹ Kvůli nedostatku se nesměla používat samostatná žitná a pšeničná mouka, musela se nastavovat méně kvalitní ječnou a kukuřičnou. Protože byla bída o vše, prodej potravin se reguloval. Daleko horší situaci než na vsi zažívali v Plzni, o potraviny byla ve městě velká nouze, lidé z Plzně chodili po vesnicích a skupovali obilí k semletí.⁵⁰

Zásoby obilí brzy docházely a místní si je snažili ponechat pro sebe. Přes veškerou bídu se chovali místní obyvatelé navzájem solidárně. Majitelka pekařství Jana Nová, posílá řídícímu učiteli dopis, kde mu píše, že pro něj nechává pytel mouky č. 0 a pytel 1/1 ječné. Nikde totiž nebylo nic ke koupi. Až prý bude potřebovat, už ji nikde nesežene, sobě nechala pytel mouky a pro lidi v obci také pytel.⁵¹ Je to důkaz soudržnosti vesnických obyvatel, tíživá situace obyvatele dokázala stmelit a zároveň je zřejmé, že vesnické obyvatelstvo si svých učitelů vážilo.

⁴⁸ ÚMO 8, Obecní kronika s. 77.

⁴⁹ AmP, fond Národní školy v Černicích, (dále jen f. NŠ) Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp. 25088, sign. 20 d 229, s. 61.

⁵⁰ Tamtéž, s. 114.

⁵¹ Tamtéž, s. 114.

V dubnu 1916 jsou zavedeny lístky na cukr, tzv. cukerky. Byl stanoven limit cukru na osobu a měsíc, byl to 1 kg pro venkov, pro město o čtvrt kg více. Často se ale cukr nedal vůbec sehnat. Následující měsíc dne 1. května byly zavedeny podobně jako u cukru kávenky na nákup kávy (limit 1/8kg) za 12 korun za jeden kg kávy, původně stála káva 3 koruny. V srpnu následovalo zavedení regulace spotřeby masa, tzv. bezmasé dny. Ve středu a v pátek řezníci nesměli mít otevřeno, v tyto dny se nesmělo ani nic z masa připravovat.⁵² Na konci roku 28. prosince 1916 chodili po obci četníci, starosta a 2 členové válečného obilného ústavu a zabírali brambory. Brambory se v té době prodávaly běžně za 25 korun za jeden kg, původní cena brambor byla 8-9 korun za jeden kg.⁵³

Situace se neustále zhoršovala a v roce 1917, když byl velký nedostatek všeho, stálo se ve frontách, aby bylo možno vůbec něco nakoupit. Tvořily se dlouhé řady lidí čekajících na potraviny. Pořádek v Plzni v této situaci zajišťovali soukromí strážníci. Říkalo se jim kukuřiční policajti, protože zpočátku zjednávali pořádek u front, kde se prodával kukuřičný chléb. S ostatním zbožím to bylo podobné, protože nebyl tuk, nebylo ani mýdlo, kdo měl zásoby mýdla z dřívějšího, prodával mýdlo, které původně stálo 10 haléřů, za 4 koruny kus.⁵⁴

Válečné náklady se nepřetržitě zvyšovaly a byla potřeba stále více finančních prostředků. Během války se proto vypisovaly tzv. válečné půjčky, které sloužily ke krytí rostoucích vojenských výdajů. Mezi květnem 1914 a květnem 1918 se jich realizovalo celkem osm takovýchto půjček.⁵⁵ Válečných půjček se účastnili samozřejmě také obyvatelé Černic, například ve třetí válečné půjčce byly upsány následující částky 4000 korun obec, 5000 korun spořitelní spolek, 100 školní strádanka, 300 řídící učitel a 2000 korun ostatní občané. V rámci čtvrté válečné půjčky se vybralo přes 11 000 korun a při šesté válečné půjčce na nátlak úřadů 15 000 korun.⁵⁶ Černické obyvatelstvo bylo válečnými útrapami již vyčerpáno a stejně jako obyvatelé na celém území netrpělivě očekávalo ukončení vleklého konfliktu. Bída, strádání, nátlak úřadů a hlad sužovaly obyvatele českých zemí a vyústily v odpor vůči státu a císařskému domu, který byl spojován s morálními hodnotami doby.

⁵² AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. i. 25088, sign. 20 d 229, s. 76.

⁵³ Tamtéž, s. 85.

⁵⁴ Tamtéž, s. 86.

⁵⁵ Jiří Novotný, Jiří Šouša, Banka ve znamení zeleného čtyřlístku, Agrární banka 1918 – 1948, Praha, Karolinum, 1996 s. 73.

⁵⁶ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. i. 25088, sign. 20 d 229, s. 89.

Dřívější loajalita, ke které byli obyvatelé i školní mládež často nabádáni, se obrátila v odpor vůči těmto hodnotám.⁵⁷ Lidé vyčerpaní příliš dlouhým válečným strádáním si přáli jediné, aby již nastal mír a návrat do normálního života. Během první světové války se vyostřila morální a politická krize natolik, že vše spojené se stávajícími poměry se obrátilo v negaci všeho „rakouského.“⁵⁸ V minulosti vyústilo úsilí národa v proces národního obrození a silné národní uvědomění nakonec dovedlo český lid postupně až k vybudování svobodného československého státu⁵⁹

⁵⁷ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. i. 25088, sign. 20 d 229, s. 13.

⁵⁸ Milan Hlavačka a kol., České země v 19. století, Proměny společnosti v moderní době, Praha, Historický ústav, 2014, s. 206.

⁵⁹ Eduard Kubů, Jiří Šouša, T. G. Masaryk a jeho C. K. protivníci, Praha, Karolinum, 2015, s. 36.

3 Stručný nástin vývoje obecní samosprávy v Čechách, samospráva v Černicích od poloviny 19. století do konce první světové války

3.1 Nástin vývoje obecní samosprávy po roce 1848

Zrušením poddanství v roce 1848 se Černice zbavily svého poddanského postavení. Revoluce 1848/49 zanechala společnosti trvalé dědictví v podobě soustavného a rychlého vzestupu občanských vrstev.⁶⁰ Ke změnám docházelo postupně a revoluce se stala vyvrcholením celého procesu.⁶¹ Položíme-li si otázku, co revoluce znamená, jednoznačně lze odpovědět, že je radikálním zásahem do života společnosti, znamená radikální přetržení minulosti. Revoluci 1848 je nutno chápat jako zásadní a nezvratnou změnu společenských a politických poměrů v zemi.⁶² Do veřejné správy byla zavedena dvoukolejnost, což znamenalo, že část správy vykonávala státní správa a část byla svěřena do správy samosprávných celků.⁶³ Organizace vznikající samosprávy vyrůstala na myšlence územního základu, který se řídí přirozenými právy.

Vznikající územní systém v podobě územně samosprávných celků měl vytvořit spravedlivé uspořádání státu a zároveň plnit úlohu obhájce národních zájmů.⁶⁴ Česká společnost měla vůbec poprvé možnost postavit základy vlastní politické kultury a účastnit se tvorby zákonů. Zánikem poddanství zanikl dosavadní správní systém venkovského obyvatelstva. Nový systém umožnil vznik veřejnoprávních korporací a vytvoření komunální samosprávy. Samospráva se členila na teritoriální, kam spadaly obce, okresy, kraje, a zájmovou, kterou tvořily skupiny obyvatel určitého stavu, sdružující se v jistých zájmových korporacích (např. živnostenské a obchodní komory).

Obecní samospráva byla zavedena „Stadionovým prozatímním obecním zřízením,“ autorem nového správního systému byl ministr vnitra hrabě Stadion. První právní úprava byla vydána 20. března 1849 v provizorním říšském obecním zákoně (Císařský patent č. 170/1849 ř. z.), v celém znění „Prozatímní obecní zákon o zřízení místních, okresních a krajských

⁶⁰ Milan Hlavačka a kol., České země v 19. století, Proměny společnosti v moderní době, Praha, Historický ústav, 2014, s. 39.

⁶¹ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích v letech 1848 – 1918 se soupisy pramenů a literatury, Univerzita J. E. Purkyně, fakulta filosofická, Brno, Státní pedagogické nakladatelství, 1965, s. 123.

⁶² Milan Hlavačka a kol., České země v 19. století, Proměny společnosti v moderní době, Praha, Historický ústav, 2014, s. 37 – 41.

⁶³ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích, Praha, Lidové noviny, 2007 s. 297.

⁶⁴ Karel Schelle, Organizace veřejné správy v letech 1848 – 1948, Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 37.

obcí“. Úvodní věta tohoto zákona zní: „*Základem svobodného státu je svobodná obec.*“⁶⁵ V padesátých letech došlo ke změně politické situace a 31. prosince 1851 a byl obnoven absolutismus.⁶⁶ Dne 5. března 1862 vstupuje v platnost říšský obecní zákon, který stanovil základní pravidla pro jednotlivé země,⁶⁷ a 16. dubna 1864 zemský obecní zákon, kterým bylo vydáno zřízení obecní a řád volební v obcích pro Moravu a Čechy.⁶⁸

Zákon rozlišoval obecní údy a cizince (cizinci nebyli obyvatelé obce). Obecní údy se dále dělí na obecní občany, obecní příslušníky a přespólní. Obecní občané byli ti, kteří v obci vlastnili majetek (dům nebo pozemky) a odváděli obci přímou roční daň, do této skupiny patřili i čestní občané obce. Mezi příslušníky se řadili občané, kteří jsou přijati do obce obecním rozhodnutím (např. tiché vydržení), státní zaměstnanci, duchovní, důstojníci a všichni, kteří měli služební poměr k obci.⁶⁹ Každý musel mít tzv. (inkolát), tedy být příslušníkem některé obce. Občané s domovským právem obdrželi domovský list.

Do skupiny občanů spadali také obecní společníci, byli to lidé, kteří měli k obci vztah, vlastnili tam například nemovitost. Tato skupina obyvatel se mohla aktivně podílet na životě obce a měla zde volební právo. Ostatní, zařazení mezi přespólní se obecního života účastnit nemohli. Znamenalo to, že neměli ani volební právo. Rozdělení osob podle vztahu k příslušné obci mělo vazbu na hlasovací právo. Právo hlasovat příslušelo pouze mužům, kteří zákonem nebyli z hlasovacího práva vyloučeni a dovršili 21 let, platili daň a byli svéprávní. Bez ohledu na to, zda platí daň, měla volební právo pouze honorace. Do této skupiny se řadili duchovní, dvorští úředníci, zemští a státní úředníci a důstojníci na odpočinku. Z voleb byli vyloučeni důstojníci armády v činné službě.⁷⁰

3.2 Obecní samospráva v Černicích od šedesátých let 19. století do vzniku samostatného Československa

Na základě výše zmíněného obecního zákona musela každá obec povinně zřídit obecní orgány, pověřené správou obecních záležitostí. Na dobu tří let se volil obecní výbor, počet jeho členů závisel na počtu obyvatel v dané obci, pohyboval se od 8 do 36 členů. V Černicích

⁶⁵ Karel Schelle, *Organizace veřejné správy v letech 1848 – 1948*, Brno, Masarykova univerzita, 1993, s. 38.

⁶⁶ Tamtéž, s. 40.

⁶⁷ Tamtéž, s. 40.

⁶⁸ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, *Dějiny správy v českých zemích*, Praha, Lidové noviny, 2007, s. 300.

⁶⁹ Karel Schelle, *Organizace veřejné správy v letech 1848 – 1948*, Brno, Masarykova univerzita, 1993 s. 41,42.

⁷⁰ Tamtéž, s. 42.

se k tomuto období po roce 1848 zachovalo poměrně málo pramenů, je to pouze několik knih ze zasedání obecního výboru a záznamy v obecní kronice, přičemž první záznamy pochází z roku 1879. Obecní výbor (dále jen OV) ze svého středu volil obecní představenstvo tvořené starostou a obecními radními.⁷¹ Po roce 1848 působil v Černicích dvanáctičlenný obecní výbor složený ze starosty, dvou radních a dalších členů. Jako první funkci starosty po revolučních událostech 1848 převzal Václav Pytlík, dosavadní rychtář. Od roku 1848 do konce první světové války působil v Černicích osm starostů, uvedených v následujícím přehledu.

Tabulka 2 – Přehled starostů Černic 1845 – 1919

Jméno starosty	Od - do
Václav Pytlík, rychtář	1845 – 1848 rychtář, do 1861 starosta
Martin Krásný, rolník	1861 – 1873
Vojtěch Michl	1873 – 1880
Antonín Krásný, mlynář	1880 – 1886
Matěj Egermajer, rolník	1886 – 1901
Josef Krásný, mlynář	1901 – 1914
Jan Kraus, rolník	1914 – 1915
Matěj Honzík, rolník	1915 – 1919

Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika, s. 127 – 128, Pamětní kniha OB seznam členů

Z přehledu je patrné, že po vzniku samosprávy po revoluci 1848 až do počátku samostatného státu zastávali funkci starosty výhradně příslušníci selského stavu. Většina z nich v obci vlastnila majetek a je proto logické, že právě z nich se etablovali představitelé obecní samosprávy.

První protokoly ze zasedání OV pocházejí z již zmiňovaného roku 1879. Z počátku v zápisech počet členů výboru není uváděn, ten se objevuje později, od června 1886, lze z toho jednoznačně vyvodit počet členů výboru. V protokolech je uveden počet přítomných členů z dvanáctičlenného zastupitelstva. Počet přítomných na schůzích kolísal mezi sedmi a devíti. Aby bylo zastupitelstvo usnášeníschopné, muselo být přítomno

⁷¹ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích, Praha, Lidové noviny, 2007 s. 298.

2/3 zastupitelů na zasedání.⁷² Místní obecní představenstvo se skládalo z obecního výboru a obecního představenstva, složeného ze starosty a alespoň dvou radních.⁷³

V Černicích se OV scházel pravidelně zhruba každé 2 až 3 měsíce a projednával obecní záležitosti, ze zasedání se vyhotovovaly zápisy v podobě protokolu. Protokoly byly následně podepsány přítomnými členy výboru. První protokol pochází z 3. února 1879, schůze se účastnilo 8 členů výboru. Starostou v té době byl Vojtěch Michl, radními Josef Šnebergr a Josef Krásný a dalšími členy výboru Jiří Matas, Matěj Egermaier, Jiří Khail, Jiří Honzík a Josef Chudáček. Schůze výboru probíhaly dle daných pravidel. Na počátku každé schůze byl přečten protokol z předešlé schůze, poté zastupitelé přistoupili k projednávání dalšího programu a k jednotlivým novým záležitostem. V závěru každé schůze měli přítomní prostor pro diskuzi a připomínky i pro volné návrhy. Zasedání zpravidla zahajoval starosta, pokud byl přítomen. V případě nepřítomnosti starosty zasedání zahajoval jeho zástupce. Na schůzích OV byly projednávány veškeré obecní záležitosti.⁷⁴

K hlavním úkolům samostatné působnosti náleží zajištění finančních prostředků pro obec, výběr přímých daní, odvod daní státu a péče o obecní jmění. To ovšem představovalo zpočátku problém, neboť obce byly převážně závislé na přírůzích k zeměpanským daním, vybírat je bylo možné pouze na základě zvláštního zákona.⁷⁵ Tyto daně tvořily základ obecního jmění, které se skládalo ještě z dalších místních dávek, případně dědictví, fondů, darů a podobně. Obecní majetek představoval mezi lety 1848-1938 významnou část majetku veřejnoprávních korporací.⁷⁶ Zahrnoval věci, které slouží k potřebě každého člena obce a plynul z nich příjem, ze kterého se hradily obecní výdaje. Výdaje obcí rychle rostly, nedařilo se je v dostatečné míře doplňovat a finance nestačily k výkonu správy. Po roce 1890 v obcích rychle rostlo zadlužení, jen málo obcí v té době hospodařilo se ziskem. V dané době však obecní majetek nebyl definován žádnou závaznou právní normou. „*Vlastnictví obce znamená, že obec má úplnou, bezprostřední možnost takovou věc držet a volně s ní disponovat.*“⁷⁷

⁷² AmP, fond Archiv obce Černice 1865 – 1945, 12/1, sign. XIII/4A, (dále jen f. AO Černice), Protokoly obecního zastupitelstva, 1879 – 1932, č. rkp. 7703, sig. 7 a 15, Protokol obecního zastupitelstva ze dne 29. června 1886 (dále jen Protokol OZ ze dne).

⁷³ Karel Schelle, Organizace veřejné správy v letech 1848-1948, Brno, Masarykova univerzita, 1993, s. 38.

⁷⁴ AmP, f. AO Černice, č. rkp. 7703, sign. 7 a 15, Protokoly OZ.

⁷⁵ Jiří Šouša Jr. Obecní majetek v Čechách 1848 – 1938, Praha, Karolinum, 2009, s. 21 – 23.

⁷⁶ Tamtéž s. 21.

⁷⁷ Tamtéž, s. 22.

Obce měly řadu daňových povinností. Jednou z daní, která se odváděla státu, byla například dávka z piva, vína, kořalky, cukru, nerostných olejů a dalších (daň ukládal živnostenský zákon), což patřilo do působností přenesené.⁷⁸ Ohledně této daně se diskutovalo i na jedné ze schůzí zastupitelstva. Zastupitelé jednali o tom, zda se v Černicích má dávka z piva, vína a kořalky vybírat.⁷⁹ Obec byla povinna městu Plzni odvádět také určité podíly, například z honitby, povinnost však mohla být nahrazena výkonem obecních prací. O takové záležitosti, se dočteme v protokolu z 3. února 1887, starosta podává zprávu purkmistru města Plzně, kde žádá, aby místo odvodů z honitby směla obec udržovat silnice.⁸⁰

Koncem roku byl Obecním výborem v Černicích většinou předkládán návrh rozpočtu obce, návrh byl 14 dní vystaven k nahlédnutí a podání námitek. Po uplynutí lhůty se na další schůzi rozpočet schvaloval, zpravidla počátkem následujícího roku. Nebylo výjimkou, že ve financích obce došlo ke schodku, to pak bylo řešeno obecní přírážkou z veškeré přímé daně, která se v rámci schůze dohodla. Financování schodku obecní přírážkou se hojně využívalo.⁸¹ Přírážkami se řešila situace, kdy nebylo možné obecní výdaje vyrovnat pouze z příjmů, pocházejících z obecního majetku.⁸² K povinnostem obce patřila i řada dalších činností, pro jejichž zajištění zastupitelé v Černicích při obecním výboru ustanovili několik komisí, kterým byla svěřena činnost určitého okruhu. Patřila sem finanční komise, chudinská komise, zdravotní policejní komise a hospodářská komise.

Chudinské záležitosti obec financovala z obecního rozpočtu, chudinský rozpočet se projednával spolu s rozpočtem obecním. Starat se o své nemajetné obyvatele, vdovy a sirotky, patřilo k povinnostem obce, povinnost vyplývala z obecního zákona.⁸³ Pro řešení chudinských záležitostí měla obec zřízenou chudinskou komisi, která o nich pravidelně jednala. Nejčastěji se projednávaly příspěvky pro přestárlé občany a chudé občany a jejich léčení ve zdravotnickém zařízení v Plzni. Zdravotnímu zařízení část léčby hradila obec v případě, že se jednalo o nemajetného občana, jenž neměl příbuzné, kteří by náklady uhradili. Chudinská komise prováděla šetření, při kterých zjišťovala pečlivě majetkové poměry dotčených osob.

⁷⁸ Karel Schelle, *Organizace veřejné správy v letech 1848 – 1948*, Brno, Masarykova univerzita, 1993, s. 45.

⁷⁹ AmP, f. AO Černice, č. rkp. 7703, sign. 7 a 15, Protokol OZ z 16. ledna 1888.

⁸⁰ Tamtéž, Protokol OZ z 3. února 1887.

⁸¹ Tamtéž, Protokol OZ z 10. prosince 1879.

⁸² Jiří Šouša Jr. *Obecní majetek v Čechách 1848 – 1938*, Praha, Karolinum, 2009, s. 50.

⁸³ Karel Schelle, *Organizace veřejné správy v letech 1848 – 1948*, Brno, Masarykova univerzita, 1993 s. 44.

K dalším povinnostem obce patřila údržba obecních komunikací, zajištění bezpečnosti osob a majetku, stavební řízení obce, přijímání do svazku obecního, zajišťování odvodů brančů a mravnostní záležitosti. Častým bodem schůze obecního zastupitelstva jsou domovní záležitosti a předmětem jednání výboru bylo přijetí občanů do svazku obecního. Zda bude občan přijat, rozhodoval výbor, tomu předcházelo šetření komise.

Zastupitelé obce řešili veškeré svěřené úkoly, které z jejich funkce vyplývaly, a nebylo jich málo. Snažili se je plnit v rámci svých možností jistě co nejlépe. Během první světové války pak museli zvládnout spolu s občany mnohdy náročné situace a po jejím ukončení museli převzít zodpovědnost za samosprávu v podmínkách nového státu.

4 Obecní samospráva v Černicích od počátku první republiky do konce první fáze okupace roku 1942

4.1 Nástin vývoje samosprávy po vzniku samostatného státu, samospráva v Černicích

České politické elity v minulosti neuspěly v úsilí prosadit v monarchii trialismus, zaměřily proto veškeré své síly na lokální politiku. Činnost samosprávy se soustředila především na budování infrastruktury a moderní občanské vybavenosti. Od poloviny 70. let devatenáctého století do jeho přelomu nastalo období, které lze v tomto směru směle nazvat „zlatým věkem české samosprávy.“⁸⁴ Zároveň se v tomto prostředí naskytl i prostor k budování vlastního politického zázemí.

Koncem 19. století se již česká politická reprezentace rozvrstvila do více politických stran a české prostředí bylo rozvinutou moderní společností, připravenou pomalu nastoupit cestu k samostatnosti. Je nutno si uvědomit, že cesta až sem vyžadovala značné úsilí. Česká společnost musela v průběhu 19. století projít proměnou. Bylo třeba znovu získat své dávno ztracené pozice a vytvořit nově sociální strukturu. V polovině 19. století vykazovala česká společnost výrazně venkovský charakter. Byla sociálně neúplná, protože své šlechtické elity a bohaté vrstvy již dávno během několik století trvající nadvlády Habsburků ztratila.⁸⁵

Před první světovou válkou se vedle strany staročeků a mladočeků, stojící v popředí politického života, do politiky dostávají i nové strany. Mezi nimi se výrazně prosadila malá, ovšem vlivná strana realistická pod vedením vysokoškolského profesora T. G. Masaryka. Profesor Masaryk, jako čelní představitel realistické strany, měl již zpočátku válečného konfliktu v roce 1914 poměrně jasnou vizi o podobě budoucího samostatného státu a svou myšlenku začal záhy prosazovat. V roce 1914 krátce po vypuknutí války odešel do zahraničí a začal organizovat zahraniční odboj. Tohoto nelehkého úkolu se zhostil T. G. Masaryk ve své tzv. zahraniční akci, stal se jeho vedoucí osobností.

Významnou úlohu zastal také Masarykův spolupracovník Edvard Beneš a postupně se do akce zapojovali další spolupracovníci. Zasluhou zahraničního odboje vedeného T. G. Masarykem a jeho skupinou, byly připraveny podmínky pro pozdější vznik samostatného Československa.⁸⁶ Aby byla jeho vize naplněna a akce úspěšná, bylo nutné

⁸⁴ Milan Hlavačka, Zlatý věk české samosprávy, Praha, Libri, 2006, s. 22.

⁸⁵ Eduard Kubů, Jiří Šouša, T. G. Masaryk a jeho C. K. protivníci, Praha, Karolinum, 2015, s. 36 – 37.

⁸⁶ Anton Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII, 1918-1929, Praha, Litomyšl, Paseka, 2000, s. 9.

získat dobré kontakty. T. G. Masarykovi a jeho spolupracovníkům se podařilo navázat vlivné kontakty v zahraničí, a prosadit uznání Národní rady československé dohodovými velmocemi. Národní rada československá byla později přeměněna v prozatímní vládu, která se pak ujala vedení nového státu.⁸⁷ Když se během války vystupňoval nátlak a pronásledování Čechů, bez důvodu byl zatčen poslanec Václav Klofáč a v roce 1915 pak Karel Kramář, vůdce mladočechů, který byl v roce 1916 dokonce s Aloisem Rašínem odsouzen za velezradu k trestu smrti, český národ dospěl k přesvědčení, že se o sebe musí postarat sám. Po plánu vyřešit definitivně „českou otázku“ v roce 1916 si český národ uvědomil, že nelze počítat s monarchií jako s ochranným štítem a nastal definitivní odklon od Rakouska.⁸⁸

Habsburská monarchie zanikla dne 28. října 1918 po kapitulaci Rakouska-Uherska. V Praze došlo předčasně k převratu, občané si vysvětlili nótu Gyuly Andrásyho tak, že Rakousko přijímá podmínky a je přístupno jednat o míru. Obyvatelstvo se okamžitě chopilo iniciativy, čímž začal převrat. Odpoledne téhož dne byla Národním výborem vyhlášena samostatnost československého státu.⁸⁹ První právní normou na území Československa, která po jeho vzniku dne 28. října 1918 platila, byl zákon č. 11/1918 Sb., nazvaný recepční norma.⁹⁰ Recepční normou byl přijat celý právní řád Rakouska pro české země a pro Slovensko a Podkarpatskou Rus právní řád Uher.⁹¹

Poslední měsíce před ukončením války již vznikaly ilegálně nové správní orgány, zvané národní výbory, (dále jen NV). Působily zpočátku jako střediska protirakouského odboje. V listopadu 1918 bylo v českých zemích více než 280 okresních a místních národních výborů, jejichž činnost koordinoval pražský NV.⁹² V únoru 1919 byla přijata novela obecního zřízení zákon č. 76/1919 Sb., která doplňovala rakouský zákon o obecním zřízení.⁹³ Zrušila se nefunkční monarchická ustanovení a změnily dosavadní názvy obecních orgánů. Dřívější obecní výbor se změnil na obecní zastupitelstvo, obecní a městské představenstvo bylo přeměněno na obecní a městskou radu.

Dle novely vzrostl význam obecní rady, dřívějšího poradního orgánu starosty. Po přijetí novely se usnášela o všech záležitostech vlastní a přenesené pravomoci. Nově

⁸⁷ Eduard Kubů, Jiří Šouša, T. G. Masaryk a jeho C. K. protivníci, Praha, Karolinum, 2015, s. s. 41, s. 49, s. 52.

⁸⁸ Zdeněk Kárník, České země v éře první republiky, Vznik, budování a zlatá léta republiky, (1918 – 1929), díl první, Praha, Libri, 2000, s. 20, 21.

⁸⁹ Tamtéž, s. 34,35.

⁹⁰ Karel Schelle, Organizace veřejné správy v letech 1848 – 1948, Brno, Masarykova univerzita, 1993, s. 10.5

⁹¹ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích, Praha, Lidové noviny, 2007, s. 331.

⁹² Karel Malý a kolektiv, Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945, Praha, Linde, 1997, s. 313.

⁹³ Tamtéž, s. 313.

musely být například ve všech obcích zřízeny finanční a letopisecké komise, případně další dle potřeby. Komise měly poradní charakter.⁹⁴ Do kompetence obcí patřila též trestní agenda, kterou vyřizoval obecní senát složený ze starosty a dvou členů obecní rady. Novela zákona zahrnovala také zřízení mimořádných orgánů, které by řídily obec v případě rozpuštění zastupitelstva, pokud by se tak stalo, řízení přebíral vládní komisař a správní komise, buď společně, či jeden z nich.⁹⁵

V únoru 1919 jsou přijaty dva zákony č. 75/1919 Sb. týkající se obecných voleb a již výše zmíněný zákon č. 76/1919 Sb., který byl novelou k obecnímu zřízení. Volební právo bylo poprvé v historii českých zemí přiznáno i ženám. Nový volební řád přiznal všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo do obcí mužům i ženám, které mají v obci alespoň tři měsíce trvalé bydliště a dosáhly alespoň 21 let, to se týkalo aktivního volebního práva. Volební řád stanovoval volební povinnost. Novela znamenala značnou demokratizaci volebního procesu. Pasivní volební právo příslušelo občanům, kteří dosáhli 26 let a v obci bydlí alespoň rok. Volilo se na základě vázaných volebních listin podle zásad poměrného zastoupení na období čtyř let, v roce 1933 bylo volební období prodlouženo na šest let.⁹⁶

4.2 Politický vývoj, komunální volby, starostové a obecní zastupitelstvo, profesní a stranická příslušnost zastupitelů v Černicích

Analýza voleb a získaných hlasů v Černicích ukazuje, že o politickou moc v obci se dělily dvě nejsilnější politické strany, prvenství patřilo sociálním demokratům a druhé místo agrárikům, jejich řady doplňovala strana národně socialistická. Dělníci kandidovali převážně za stranu sociálně demokratickou a rolnické obyvatelstvo za stranu republikánskou. Sociálně demokratická strana si udržela své postavení nejsilnější strany v obci až do okupace. Politické strany měly v meziválečném Československu značný vliv na dění ve státě, sociální demokracie, která hájila zájmy dělnictva, měla silnou pozici již záhy po jejím založení.⁹⁷ Další stranou, která si držela stále svou pozici v celostátním měřítku, byla zmíněná strana agrární. Strana se již mezi léty 1907 – 1911 držela, jako druhá nejsilnější v Čechách. Opírala se především o malé a střední rolníky.⁹⁸

⁹⁴ Karel Malý a kolektiv, Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945, Praha, Linde, 1997, s. 314.

⁹⁵ Tamtéž, s. 314.

⁹⁶ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích, Praha, Lidové noviny, 2007, s. 376.

⁹⁷ Anton Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII, 1918 – 1929, Praha, Litomyšl, Paseka, 2000, s. 245.

⁹⁸ Tamtéž, s. 249.

První komunální volby proběhly roku 1919, v Černicích se volilo dvanáctičlenné zastupitelstvo, od roku 1923 poprvé osmnáctičlenné. Politický vývoj a složení obecní samosprávy v Černicích po první světové válce lze částečně zrekonstruovat z dostupných pramenů o volbě zastupitelstva a zápisů schůzí. Nelze to však učinit zcela přesně, neboť archivní prameny jsou dochovány pouze částečně. To, že byla situace mnohdy náročná, ba dokonce v některých letech bouřlivá, snad někdy při vší vážnosti i úsměvná, dokazují záznamy ze schůzí a jednání zastupitelstva obce.

Celostátní volby byly vypsaný na 15. června 1919. V Černicích poprvé volilo přímým, rovným hlasováním v prvních poválečných volbách 486 občanů. Seznamy obsahovaly 542 jmen, k volebním urnám však nedorazili všichni. Z řad zvolených kandidátů byl vybrán starosta a členové obecního zastupitelstva. Do obecního zastupitelstva se probjovaly tři politické strany, které obdržely od voličů veškeré hlasy. První místo s 280 hlasy patřilo Československé sociálně demokratické straně dělnické, (dále jen ČSDSD), která kandidovala společně na jedné kandidátní listině s domkáři. ČSDSD v obci sklidila největší úspěch a skončila jasným vítězstvím, stejně jako na celém zbývajícím území Československa. V celostátním měřítku však soudržnost nejsilnější strany narušoval vnitřní boj mezi levou a pravou frakcí strany, celý střet vyústil koncem roku v prosincovou stávkou a založení KSČ v květnu 1921.⁹⁹

Na druhém místě v Černicích stanula Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu a domoviny (dále jen republikáni), která získala 159 hlasů a na třetím místě Československá strana národně socialistická (dále jen národní socialisté) s 47 hlasy. Po válce obci vládly dvě silné skupiny, sociální demokraté a agráři. Prvním starostou v Černicích byl po válce zvolen Josef Lodr, dělník, člen ČSDSD. Dalšími členy obecního zastupitelstva byli zvoleni náměstek Josef Šneberger, rolník, strana republikánská, radními Vojtěch Šnajdr, rolník, strana republikánská, Josef Kynspergr, dělník, ČSDSD a Vojtěch Řihánek, rolník, strana republikánská¹⁰⁰

⁹⁹ Vladimír Brichta, Dějiny Plzně III, od roku 1918 do roku 1948, Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1982, s. 32 – 33.

¹⁰⁰ ÚMO 8, Obecní kronika s. 106 – 107, AmP, fond Okresního úřad v Plzni, volby do obecních zastupitelstev, č. i. 1577 I/18/b kart. 858.

Tabulka 3 – Přehled politických stran, počty hlasů a mandátů obecní volby 1919

Politická strana	Počet hlasů	Počet mandátů
ČSDSD a domkáři	280	9
Národní socialisté	47	1
Republikáni (agrární)	159	5
Celkem	486	15

Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika s. 106,107

Přehled o přidělení hlasů a rozdělení mandátů jednotlivým stranám v prvních poválečných volbách uvádí ilustrativní tabulka nad textem. Rozdělení politických sil je z přehledu jasně patrný. Druhé obecní volby se v Černicích konaly dne 15. září 1923. V obci se poprvé volilo osmnáctičlenné zastupitelstvo. Ve volbách byly podány tři kandidátní listiny, kandidátní listina č. 1, sociální demokracie, získala nejvíce mandátů, kandidátní listina č. 2, Národně socialistická strana, 1 mandát, kandidátní listina č. 3, republikánská strana venkova (agrární), 7 mandátů. Následující den 16. září se volilo obecní zastupitelstvo dle zásady poměrného zastoupení. Voleb se zúčastnilo 614 voličů, celkem občané odevzdali 606 platných voličských lístků.¹⁰¹ Vliv jednotlivých stran se v obci příliš nezměnil a politické spektrum zůstalo zachováno, sociální demokracie nepatrně oslabil a posílila agrární strana. Starostou byl opět zvolen Josef Lodr, dělník za ČSDSD, náměstkem Josef Karhánek, dělník, ČSDSD, rada obce byla složena ze 4 radních, Václav Čechura, dělník, ČSDSD, Václav Plzák, kovář ČSDSD, František Krásný, mlynář, strana republikánská a Matěj Honzík, rolník, strana republikánská.

Tabulka 4 – Přehled politických stran, počty hlasů a mandátů obecní volby 1923

Politická strana	Počet hlasů	Počet hlasů
ČSDSD a domkáři	343	10
Národní socialisté	40	1
Republikáni (agrární)	223	7
Celkem	606	18

Zdroj: AmP, fond Okresní úřad Plzeň č. i. 1344, sign. 3/5, kart. 295

Z přehledu získaných hlasů a přidělených mandátů je zřejmé, že se ve druhém volebním období rozdělení politických sil v Černicích nezměnilo. Potřetí šli občané k obecním volbám v Černicích dne 16. října 1927, za stranu československou sociálně

¹⁰¹ AmP, fond Okresní úřad v Plzni, (dále jen f. OÚ Plzeň), č. i. 1344, sign. 3/5, kart. 295.

demokratickou kandidovalo 27 členů strany, kandidátka č. 1, za republikánskou stranu též 27 kandidátů, pod č. 2.¹⁰² Ve volbách v roce 1927 kandidovaly v Černicích pouze dvě politické strany, odevzdalo se celkem 708 platných hlasů, byl zvolen osmnáctičlenný výbor.¹⁰³ Starostou obce se stal Václav Plzák, kovář, člen ČSDSD. Dne 24. listopadu 1927 se konala schůze obecní rady, na které byla ustanovena obecní rada, zvoleni zastupitelé, přiděleny jednotlivé referáty a navrženy komise.

Nový starosta rozdělil referáty a to následně: starosta obce Václav Plzák - statistika, školství, osvětlení veřejné a obecní, náměstek starosty Čechura Vojtěch, dělník, ČSDSD – referent stavební a finanční, Václav Šmíd, domkář, ČSDSD – cesty, stoky stromořadí, silnice, dobytčí nákaza, telefon, Ulč Vojtěch, rolník, strana republikánská – obecní budovy, pozemky, lesy a obecní knihovna, Kryč Alois, dělník, ČSDSD – chudinství, domovské záležitosti, obecní inventář, Brantl Vilém, učitel v Černicích, strana republikánská-referent zdravotní a policejní.¹⁰⁴

Tabulka 5 – Přehled politických stran, počty hlasů a mandátů obecní volby 1927

Strana	Počet hlasů	Počet mandátů
ČSDSD a domkáři	440	11
Republikáni (agrární)	268	7
Celkem	708	18

Zdroj: AmP, f. OÚ Plzeň, č. i. 1577, sign. 1/18/b, kart. 857

Třetí obecní volby, ve kterých kandidovaly pouze dvě strany, přinesly posílení pro sociální demokracii, jak je patrné s tabulky výše. Po volbách v roce 1927 docházelo mezi členy zastupitelstva velmi často k hádkám, což nepřispívalo k uspokojivému řešení obecních záležitostí. Rok po volbách dne 30. 12. 1930 dospěla republikánská strana k rozhodnutí odvolat všechny své členy obecního zastupitelstva, rady, komisí a náhradníků a vyzoomět o tom okresní úřad. Důvodem tohoto kroku bylo nedodržování zákona, neboť usnesení rady se provádělo většinou bez schválení finanční komise a obecního zastupitelstva. Dále je zde podotknuto, že není možné ručit za správnost protokolů, neboť dle výroku starosty bude

¹⁰² AmP, f. OÚ Plzeň, č. i. 1504 sign. 3/3, kart. 318.

¹⁰³ Tamtéž, Volby do obecních zastupitelstev 1938 – 1942, dokumenty z voleb 1923 – 1931 zařazeny v této složce, č. i. 1577, sign. 1/18/b, kart. 85.7.

¹⁰⁴ AmP f. AO Černice, Protokol schůzí obecní rady, zápis č. 3 z 24. listopadu 1927, č. rkp. 6588, sign. 10 e 40, (dále jen zápis OR č.)strany nečíslovány.

do protokolu zapisováno pouze to, co on sám uzná za vhodné. „*Vy budete psáti do protokolu jenom to, co já Vám řeknu.*“¹⁰⁵

Čtvrté volby do obecního zastupitelstva proběhly dne 27. září 1931. V Černicích kandidovalo pět politických stran, kromě stran, které kandidovaly v předešlých obdobích, přibyly další dvě strany, Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská v Plzni a Občanský blok v Plzni, (dále jen Obchodníci a živnostníci, občanský blok). Celkem se odevzdalo 901 platných hlasů a zvolilo čtyřadvacetičlenné obecní zastupitelstvo.¹⁰⁶ Vzhledem k tomu, že byly podány námitky, ke kterým se ovšem zemský úřad vyjádřil, že jsou nepodstatné, zdržel se nástup nového výboru do funkce. O jakou námitku se jedná, pramen neuvedl.¹⁰⁷ Zvoleni byli: Vojtěch Zýka, úředník, národní socialista, starosta, Vojtěch Čechura, zámečnick, občanský blok, I. náměstek, Václav Plzák, kovář, sociální demokrat, II. náměstek, František Krásný, mlynář, republikánská strana, radní, Alois Sedláček, živnostník, strana Živnostníci a obchodníci, Felix Bejvančinský, truhlář, ČSDSD, Marie Pechová, manželka soustružníka, ČSDSD, Vojtěch Šíp, kovář, sociální demokrat, radní.¹⁰⁸ V zastupitelstvu obce poprvé zastávala funkci radní žena.

Tabulka 6 – Přehled politických stran, počty hlasů a mandátů obecní volby 1931

Strana	Počet hlasů	Počet mandátů
ČSDSD a domkáři	410	11
Národní socialisté	150	4
Republikáni (agrární)	190	5
Živnostníci a obchodníci	78	2
Občanský blok	73	2
celkem	901	24

Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika, s. 189

Teprve v roce 1931 kandidovalo v Černicích k ve volbách více stran, jak je patrné z tabulky nad textem. Voleb se účastnilo celkově více voličů způsobené jednoznačně nárůstem obyvatel a stavebním rozvojem v Černicích. V první polovině roku 1934 došlo kvůli neshodám v obci k rozpuštění obecního zastupitelstva. Po jeho rozpuštění byl jmenován

¹⁰⁵ AmP, f. OÚ Plzeň, Oznámení OÚP, Odvolání členů a všech náhradníků republikánské strany z obecního zastupitelstva v Černicích, č. i. 1504 sign. 3/3, Kart. č. 318.

¹⁰⁶ Tamtéž, Odvolání členů a všech náhradníků republikánské strany z obecního zastupitelstva v Černicích, č. i. 1504 sign. 3/3 Kart. č. 318.

¹⁰⁷ ÚMO 8, Obecní kronika, s. 128.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 187 až 188.

vládní komisař učitel Vilém Brantl, který funkci zastával od 23. května do konce roku.¹⁰⁹ Obecní zastupitelstvo bylo rozpuštěno v důsledku resignace všech členů zastupitelstva. Neshody trvaly již delší dobu, a to od minulého volebního období, kdy kvůli nesrovnalostem v hospodářských záležitostech odstoupila část zastupitelstva a dožadovala se zřízení správní komise. Žádosti však nebylo vyhověno. Ze záznamů je evidentní, že k neshodám docházelo mezi nejsilnější politickou stranou v obci, sociálními demokraty a jejich největším politickým rivalem, agrární stranou poměrně často.¹¹⁰

Ve volbách do obecního zastupitelstva probíhajících dne 9. prosince 1934 bylo celkem 7 kandidátek, část obce Čechurov, která patřila do Černic, sestavila vlastní kandidátní listinu složenou ze zástupců sociální demokracie. Kandidaturu doplnily strany Národní sjednocení v Plzni a Skupina západočeských domkářů a maloročníků (dále jen, a domkáři). Starostou obce se stal František Matas, domkář, člen sociální demokratické strany.¹¹¹

Tabulka 7 – Přehled politických stran, počty hlasů a mandátů obecní volby 1934

Strana	Počet hlasů	Počet mandátů
Národní sjednocení	49	1
Republikáni (agrární)	173	4
ČSDSD Čechurov	143	4
Národní socialisté	159	4
Živnostníci a obchodníci	60	2
Domkáři	95	2
ČSDSD Černice	275	7
Celkem	954	24

Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika, s. 193

Srovnáme-li přehledy jednotlivých voleb je jasně patrné, že v roce 1934 bylo v Černicích politické spektrum již pestřejší, kandidovalo více stran, což vyplývá z tabulky výše. Pozice sociální demokracie sice oslabil, první místo si v obci strana ale i nadále udržela. V obecních volbách roku 1934, se do zastupitelstva již probíjaly dvě ženy, Marie Pechová a Karla Smoláková, zbývající členové zastupitelstva byli muži.

¹⁰⁹ Karel Malý a kolektiv, Dějiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945, Praha, Nakladatelství Linde, 1997, s. 313, – novela zákona č. 76/1919 sb., doplňoval rakouský zákon o obecním řízení, „*Novela také počítala s mimořádnými orgány pro obec: vládní komisař a správní komise společně nebo jeden z nich řídili obec, pokud bylo rozpuštěno obecní zastupitelstvo*“ s. 314.

¹¹⁰ Amp, f. OÚ Plzeň, Volby do obecních zastupitelstev 1938 – 1942, č. i. 1577, sign. I/18/b, kart. 859.

¹¹¹ ÚMO 8, Obecní kronika, s. 193.

V zastupitelstvu zasedali převážně dělníci a rolníci. Obecní volby roku 1934 byly v Černicích poslední před okupací. Po obsazení Československa německými vojsky bylo obecní zastupitelstvo rozpuštěno. Dne 21. dubna 1939 proběhla poslední schůze obecní rady. Na základě rozhodnutí Zemského úřadu v Praze se rozpustilo obecní zastupitelstvo a byl jmenován vládní komisař, pověřený správou obce. Stal se jím Josef Lodr a jeho náměstkem Vojtěch Zýka, oba bývalí starostové Černic.¹¹² V tabulce níže pro ilustraci uvádím přehled starostů působících v Černicích do roku 1942.

Tabulka 8 – Přehled starostů Černic 1919-1942

Jméno starosty	Funkční období
Josef Lodr, dělník, sociální demokrat	1919 – 1927, zvolen 2x
Václav Plzák, kovář, sociální demokrat	1927 - 1932
Vojtěch Zýka, úředník, národní socialista	1932 - 1934
Vilém Brantl, učitel, vládní komisař	23. 5. 1934 do prosince 1934
František Matas, domkář, soc. dem.	9. 12. 1934 do dubna 1939
Josef Lodr, vládní komisař, soc. dem.	28. 4. 1939, jmenován OÚ v Plzni

Zdroj: AmP, f. OÚ Plzeň, Volby do obecních zastupitelstev, č. i. 1577, sign. I/18/b, karton, s. 857,858,859

Z výše uvedeného přehledu je patrné, že v obci s převažujícím agrárním charakterem se postupně změnila struktura obyvatel, a začíná přibývat dělnické obyvatelstvo. Ti získávají stále větší vliv obci, po roce 1919 se již ve funkci starostů objevují stále častěji dělníci. Závěrem lze konstatovat, že Černice byly obcí s převážným vlivem sociální demokracie, druhou nejsilnější stranou v obci lze do roku 1927 byla strana republikánská (agrární). Teprve od roku 1934 je doloženo širší politické spektrum, neboť ve volbách usilovalo o politickou moc sedm stran. Jako starostové v obci po celé období 1919-1942 působili ve funkci (kromě jednoho období) zástupci sociální demokracie, pouze v roce 1932 byl starostou zvolen národní socialista.

¹¹² AmP, f. AO Černice, zápis OR, Protokol, 1936 – 1939, č. rkp. 6590, sign. 10 e 42, Protokol z 21. dubna 1939, s. 147 – 149.

4.3 Činnost obecního zastupitelstva

Starostou v Černicích byl před první světovou válkou Matěj Honzík. V dubnu 1919 požádal, aby byl z důvodu jeho nemoci zvolen tajemník, který mu bude k ruce, neboť sám již práci na úřadě nezastane. Tajemníkem byl zvolen učitel Vilém Brantl, který starostu zastupoval až do voleb.¹¹³ Po volbách konaných na podzim roku 1919 začalo zastupitelstvo pracovat v novém složení a během dalších let ustanovilo zastupitelstvo v obci několik komisí. Působily zde finanční komise, ustanovena v roce 1924, chudinská komise, ustanovena koncem roku 1927, o jejichž činnosti bude pojednáno v samostatných kapitolách, a další orgány, jako byla například školní rada. Členové zastupitelstva za práci pro obec pobírali diety, které schvalovala okresní správní komise. V roce 1936 činily 20 korun na ušlý výdělek za ½ dne a 40 korun za celý den.¹¹⁴

Hlavní náplní práce obecního zastupitelstva byla správa obce, vedení obecní agendy, organizace obecních záležitostí, zajišťování finančních prostředků pro obec, sestavování rozpočtů, domovní záležitosti a řada dalších úkolů. Obecní záležitosti často nebyly řešeny včas a ve stanoveném termínu. Rozpočty například měly být navrhovány s předstihem a předkládány veřejnosti k nahlédnutí. Jak je patrné z protokolů, byly rozpočty vesměs řešeny až v průběhu roku. Návrhy rozpočtů v protokolech uvedeny jsou, o již schváleném rozpočtu se zápisy zmiňují jen zřídka. Velmi častým předmětem jednání bývalo přijetí do obecního svazku, o tom v záznamech nalezneme zprávy pravidelně.¹¹⁵

Mezi členy zastupitelstva docházelo ke sporům, které se během let opakovaly, situace se bohužel nezklidňovala, naopak se stále stupňovala. Při jednání obecní rady docházelo k hádkám mezi zastupiteli. Například 17. srpna 1932 došlo ke sporu kvůli úpravě silnice. Na následující schůzi konané dne 25. srpna starosta a další členové odmítli zápis z minulé schůze podepsat, protože se nezakládá na pravdě. Starosta se na předchozí schůzi nepohodl s dalšími členy a nyní nesouhlasil s verzí jednání uvedenou v zápise.¹¹⁶ Aby ke sporům nadále nedocházelo, rozhodli se zastupitelé jmenovat zapisovatele. Protože i přesto ke sporům docházelo, byli pro každou schůzi jmenováni dva ověřitelé zápisu.¹¹⁷ Přineslo to ovšem jen další nesváry, takže došlo až na stížnost adresovanou Okresnímu úřadu v Plzni. Radní

¹¹³ AmP, f, AO Černice, Protokoly OZ 1879 – 1932, č. rkp. 7703, sign. 7 a 15 s. 218.

¹¹⁴ Tamtéž, zápis OR, Protokol, 1936 – 1939, č. rkp. 6590, sign. 10 e 41, Protokol z 18. června 1928 s. 5.

¹¹⁵ Tamtéž, Protokol schůzí chudinské komise, č. rkp. 6591, sign. 10 e 43, stránky nečíslovány (dále jen Protokol CHK).

¹¹⁶ Tamtéž, zápis OR Protokol ze 17 a 25. srpna 1932, č. rkp. 6590, sign. 10 e 42, s. 229, 232.

¹¹⁷ Tamtéž, zápis OR, Protokol, 1936 – 1939, č. rkp. 6590, sign. 10 e 42, s. 243, 264.

Marie Pechová si stěžovala na neslušné chování pana starosty a žádala proto Okresní úřad v Plzni, aby byl starosta poučen o slušném jednání při schůzích.¹¹⁸

K události se vyjadřuje i starosta Vojtěch Zýka a popisuje celý případ takto: *“Při zapisování protokolu nahlížela paní radní zápis konajícímu starostovi do péra, což znemožňovalo mu zápis psáti. Proto žádal starosta p. radní, aby mu do péra se nedívala...,”* (ponecháno v původním znění).¹¹⁹ Do sporu se vložil další člen výboru Felix Bejvančický a schůze se poté doslova zvrhla v potyčku mezi starostou a členem zastupitelstva F. Bejvančickým, který reagoval slovy: *„Vy jste provokatéři.“* Za daných okolností je celkem pochopitelné, že nebylo možno dále pokračovat a schůzi ukončili.¹²⁰ Neustálé spory v obecní radě se vyhroutil natolik, že v roce 1934 došlo rozhodnutím Zemského úřadu v Praze k rozpuštění obecního zastupitelstva a ustanovení vládního komisaře. Vládním komisařem byl jmenován Vilém Brantl, učitel v Černicích. Předání úřadu bylo stanoveno na 23. ledna 1934.¹²¹

Vládní komisař Vilém Brantl spravoval obec až do prosince 1934 do vypsání voleb, ze kterých vzešlo nové zastupitelstvo. V nově zvolené sestavě v čele se starostou Františkem Matasem fungovalo obecní zastupitelstvo až do okupace. Poslední záznam o zasedání obecní rady pochází z 21. dubna 1939, kdy se konala poslední schůze zastupitelstva. Rozhodnutím Zemského úřadu v Praze bylo zastupitelstvo obce rozpuštěno a jmenován vládní komisař.¹²² Vládním komisařem byl jmenován Josef Lódr, někdejší starosta obce po válce, člen sociální demokracie. Další volby se pak konaly až po skončení druhé světové války.

4.4 Obecní finance, rozpočty

Obecní finance lze dohledat v účetních knihách, obecních rozpočtech a finančních protokolech z jednání finanční komise a obecního zastupitelstva. Vzhledem k tomu, že prameny nejsou kompletně zachovány a záznamy jsou vedeny dosti chaoticky a neúplně, nebylo možno činnost s přesností analyzovat a sledovat plynule průběh hospodaření. Z účetních závěrek také nelze hospodaření zrekonstruovat, jednak jsou dochovány jen částečně, některé jsou duplicitní a liší se v nich některé položky. Například je dochováno

¹¹⁸ AmP, f. OÚ Plzeň, Stížnost proti jednání starosty v Černicích, z 10. března 1933, č. i. 1504 sign. 3/3 kart. 318.

¹¹⁹ Tamtéž, Objasnění věci starostou obce č. i. 1504 sign. 3/3 kart. 318.

¹²⁰ Tamtéž, Stížnost proti jednání starosty v Černicích, z 10. března 1933, č. i. 1504 sign. 3/3 kart. 318.

¹²¹ AmP, f. AO Černice, zápis OR, Protokol z 18. 1. 1934 č. rkp. 6589, sign. 10 e 41, s. 307.

¹²² Tamtéž, zápis OR, Protokol z 21. dubna 1939, č. rkp. 6590, sign. 10 e 42, s. 147, 149.

více pare ze stejného roku s různou datací, v některých dokumentech je škrtnuto a opravováno, nejedná se patrně vždy o originál. V dochovaných protokolech je většinou jen konstatováno, že k určitému datu došlo ke schválení rozpočtu, jen výjimečně jsou uvedeny schválené rozpočty. Některé zápisy vyzní zmatečně.

Tabulky, které zde budou na konci kapitoly uvedeny, slouží pouze pro rámcovou představu o hospodaření obce, jedná se o návrhy rozpočtů. Návrhy obecních rozpočtů se řešily společně s rozpočtem chudinským většinou na konci roku a schvalovaly po Novém roce na zasedání obecního zastupitelstva. Do obecního rozpočtu plynuly pochopitelně finanční prostředky z více zdrojů. Hlavní zdroj představovaly přímé daně a především obecní přírážky, kterými tyto daně byly zatíženy. Obecních přírážek se vybíralo více, například přírážky daně domovní, přírážky daně školní, další příjmy plynuly z obecních dávek.

Do obecních příjmů se dále zahrnovaly zisky z pronájmů např. lesa, budov, luk, prodeje dříví z obecního lesa, suché stromy se prodávaly občanům na otop (např. v roce 1928 nalezneme v protokolech záznam o prodeji suchých stromů za částku 220 Kč),¹²³ příjmy z honitby, pozemkové daně, poplatky za užívání obecní studny, ovoce z obecních stromů a dalších položek.¹²⁴ Dávky byly vybírány z masa, nápojů (z piva 5 haléřů, z litru vína a lihovin 4 haléře), vybíraly se stavební poplatky, dávky ze zábav a podobně.¹²⁵

Obec měla také celou řadu výdajů, zahrnovaly údržbu obecního majetku, údržbu komunikací, veřejných budov, příspěvky chudinské, příspěvky spolkům, škole, obecní knihovně, hasičskému sboru, Masarykově lize proti tuberkulóze, náklady na polního hlídače, strážníka, očkování dobytka a jiné.¹²⁶ Na větší výdaje si obec brala úvěry, v roce 1922 byla pořízena například půjčka na zřízení bytu a úpravu školy ve výši 30 000 korun, poskytnutou Městskou spořitelnou v Blovicích na úrok 6%. V témže roce obec požádala o další půjčku Okresní hospodářskou záložnu, určenou na postavení domku pro byt řídícího učitele ve výši 120 000 korun na 6% úrok. Na tuto půjčku byla poskytnuta státní subvence ve výši 2 600 korun.¹²⁷ Od 1. ledna 1939 však došlo k zastavení státní subvence.¹²⁸ Po první světové

¹²³ AmP, f. AO Černice, Protokol, z 3. února 1928, č. rkp. 6588, sign. 10 e 40, nečíslováno.

¹²⁴ Tamtéž, Protokol schůzí finanční komise 1924 – 1938“, č. i. 6591, sign. 10 a 43 (dále jen Protokol FK)stránky nečíslovány.

¹²⁵ Tamtéž, Protokol FR z 23. 7. 1925.

¹²⁶ Tamtéž, Účetní závěrka 1930 – 1937, 1949-1940, Rozpočet 1926, 1930 – 1942, č. i. 24585, sign. 9 d 226.

¹²⁷ Tamtéž, Podrobný výkaz zápůjček a zápůjčkové služby pro rok 1935.

¹²⁸ Tamtéž, výkaz pro rok 1941.

válce byly obce většinou zadluženy díky válečným půjčkám. To samozřejmě neminulo ani Černice. Válečný dluh zatěžoval obecní finance a obce se často snažily zbavit dluhu prodejem těchto závazků. Zadlužení se obce však zbavovaly jen těžko. Bylo třeba obnovit infrastrukturu, udržovat obecní majetek a budovat nové objekty, na to obec z vlastních prostředků většinou neměla a musela si opět obnos půjčit.

V roce 1924 v obci zahájila činnost finanční komise, zvolená na ustavující schůzi dne 7. ledna 1924. Prvním předsedou se stal Václav Plzák, jako členové byli zvoleni Vojtěch Čechura, strana soc. demokratická, Vojtěch Matas, str. republikánská, Josef Soukup, str. čs. socialistická, navržení Okresní správní komisí v Plzni. Další členy volilo obecní zastupitelstvo, které zvolilo Františka Krásného, Václava Plzáka, Františka Pytlíka. Úkolem finanční komise bylo projednat a prověřovat návrhy rozpočtu obce, kontrolovat hospodaření obce a provádět revizi příjmů a výdajů obecních, prověřovat položky zařazené do požadavků v rozpočtu a posoudit, zda jsou potřebné.¹²⁹

Hned na prvním zasedání komise schvalovala rozpočet na rok 1924, k návrhu nikdo neměl námitky, kromě jedné položky, která se navýšila. Jednalo se o příspěvek hasičskému sboru, navýšen byl z 500 korun na 1 000. Předpokládalo se například, že na rok 1924 bude potřeba 44 342 korun a předpokládaný příjem bude 17 636 korun. Očekávaný schodek činil 27 706 korun. Komise dospěla k závěru, že schodek se uhradí 72% školní přirážkou. Nevyrovnané rozpočty byly vykazovány většinou i v dalších letech.¹³⁰

V okamžiku zahájení činnosti komise bohužel nebyly předány žádné knihy o příjmech a výdajích. Z údajů o hospodaření obce dle zjištění komise je zřejmé, že evidence nebyla řádně vedena a účty nejsou v pořádku. Hned na druhém zasedání komise přistoupila k revizi příjmů a výdajů v obecní pokladně.¹³¹ Zjištěný stav rozhodně nelze nazvat uspokojivým, byla zjištěna řada nesrovnalostí a schodek v pokladně.¹³² Celkový příjem dle záznamů za rok 1923 činil 88 854,59 korun a výdaje 84 361,65 korun, hotovost v pokladně k 1. lednu měla být 4 492 korun. Příjmy v počátku roku k 5. únoru 1924 činily 4740 korun, výdaje 2 113,25 korun, hotovost měla být 2 626,25 korun. Dohromady tedy měla činit hotovost v pokladně částku 7119,19 korun.

¹²⁹ AmP, f. AO Černice, Protokoly FK 1924 – 1938, č. i. 6591, sign. 10 a 43, Protokol z ustavující schůze FK, 7. ledna 1924.

¹³⁰ Tamtéž, Protokoly FK 1924 – 1938, č. i. 6591, sign. 10 a 43, Protokol z ustavující schůze FK, 7. ledna 1924.

¹³¹ Tamtéž, Protokol FK z 5. února 1924.

¹³² Tamtéž.

Když starostu obce komise vyzvala k předložení hotovosti, sdělil, že celou hotovost v pokladně nemá. Pokladní hotovost činila pouze 3 279,19 korun. Při kontrole se dále zjistilo, že v záznamech zcela chybí vyúčtování školních přírážek obce Hradiště, která byla k obci přiškolená, a ukázaly se další nesrovnalosti, jako například nepořádek v pokladních denících. Vzhledem k výši chybějících částky v pokladně a dalším četným zavadám, byl starosta písemně vyzván ke svolání zasedání obecní rady, která by navrhla řešení nedostatků.¹³³

Od roku 1924 po zahájení činnosti finanční komise je patrná snaha pravidelně zasedat, kontrolovat hospodaření obce a provádět revizi jak příjmů, tak i výdajů. Zpočátku se schůze komise konala pravidelně. Požadavek zněl, aby každá položka, která bude zařazena do rozpočtů, byla řádně zdůvodněna a prověřena.¹³⁴ Při projednávání rozpočtu na rok 1925 se každá položka zkoumala, co za ni bude pořízeno. Během jednání komise přítomní projeví nesouhlas s výší přírážek obce Hradiště. V Černicích se vybíraly přírážky vyšší, takže požadavek zněl zvýšit přírážky i Hradišti.¹³⁵ Přes veškeré snahy se však i nadále nedařilo hospodářské záležitosti uhlídat. Některé platby nebyly zaznamenány v knihách, což vnášelo nesrovnalosti do účtů apod.¹³⁶

Od roku 1928 působil v obci nový předseda komise, místopředseda a zapisovatel. Předsedou byl zvolen Václav Rádl, místopředsedou Jan Hec, zapisovatelem František Matas.¹³⁷ Při kontrole účetnictví v roce 1932 bylo shledáno, že v účetních záznamech je opět značný nepořádek, chybělo několik tisíc ze zaplacení pivní dávky, která se vybrala na Čechurově u pana Sutnara. Kontrolou se zjistilo, že v účetních dokladech je přepisováno, vymazáváno apod., byla proto podána žaloba na neznámého pachatele.¹³⁸ Kvůli neustálým nesrovnalostem v průběhu let se zastupitelé obce v roce 1936 dohodli, že schůze finanční komise budou konány každý čtvrtek, kdy budou probrány finanční záležitosti. Ani to však do účtů a dokumentace větší pořádek nevneslo.

Chaotičnost záznamů a informací v protokolech nedovoluje přesnou rekonstrukci hospodaření obce, z některých let jsou sice zachovány uzávěrky, ty ale nejsou vypovídající, uzávěrky byly vyhotovovány se zpožděním, např. teprve v roce 1933 byla předložena účetní

¹³³ AmP, f. AO Černice, Protokol FK, č. i. 6591, sign. 10 a 43.

¹³⁴ Tamtéž, Protokol FK z 20. května 1925.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž, Protokol FK z 23. 7. 1925.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ ÚMO 8, Obecní kronika, s. 190.

závěrka za rok 1931.¹³⁹ V protokolech se objevují i návrhy na stejný rok vícekrát s odstupem několika měsíců a jsou odlišné. Mohlo by jít o pozměněný schválený rozpočet, ze zápisů to ale není zřejmé.¹⁴⁰

V hospodaření obce se vyskytovala velká řada nesrovnalostí neustále, na schůzích kvůli tomu docházelo k častým sporům. V říjnu a listopadu 1932 se proto na základě osobní intervence starosty Vojtěcha Zýky provedla revize obecního hospodaření Okresním úřadem v Plzni. Revize hospodaření byla stanovena za období od roku 1926 do března 1932. Komise při revizi zjistila řadu závad. V protokolu se uvádí, že v pokladně je přebytek, což patrně způsobily nezaúčtované částky za vybranou nápojovou dávku. Kromě zmíněných skutečností bylo zjištěno, že účetnictví a vedení pokladny neodpovídalo zcela zemskému zákoníku č. 22 z roku 1922.¹⁴¹

Četné nedostatky vykazovala hlavní kniha, přepisovalo se v ní, uspořádání knihy bylo nepřehledné, což velice ztěžovalo revizi. Úředníci provádějící revize zjistili, že v obci vůbec není zaveden inventář obecních pozemků. Závady vykazovala i v evidenci výplaty chudinských dávek, tam jsou nepřesnosti v pokladním deníku. Byly uvedeny chybné částky, jiné než ve složném listu. Roku 1934 bylo kvůli neustále se opakujícím nesrovnalostem v hospodaření nakonec rozpuštěno obecní zastupitelstvo.¹⁴²

¹³⁹ AmP, f. AO Černice, Protokoly obecního zastupitelstva a obecní rady, 1932- 1939, č. rkp. 6587, sign. 10 a 39, Protokol OZ z 6. června 1933, strany nečíslovány.

¹⁴⁰ Tamtéž, zápis OR, Protokol, 25/6, 1928-30/7, 1936, č. rkp. 6589, sign. 10 e 41, Protokol s. 132 – 133, s. 205.

¹⁴¹ AmP, f. OÚ Plzeň, opis dokumentu, Zpráva o hospodaření obce z 23. února 1934, sign. 1/18/b, kart. 858.

¹⁴² Tamtéž, Volby do obecních zastupitelstev, 1938 – 42, dokumenty z let 1934, jsou z nepochopitelných důvodů zařazeny do tohoto časového rozsahu, č. i. 1577, sign. 1/18/b, kart. 857.

Tabulka 9 – Příklady návrhů rozpočtů, předpokládané příjmy a výdaje 1919 – 1939, návrhy přírážek k daním

Rok	1926	1930	1931	1932	1933	1934
Návrh potřeby	57 786	159 266	151 222	166 263	163647	126 916
Předpoklad výdajů	37 049	45 915	96547	111 262	114 393	73 768
Předpokládaný schodek	20 737	113 351	54 675	55 001	49 254	53 148
Přirážky daně činžovní	90%	128%	neuve no	128%	128%	200%
Přirážky daně ostatní	220%	200%	neuve no	300%	300%	200%

Zdroj: AmP , zápis OR, Protokol, 1923 – 1928, č. rkp. 6588, sig. 10 e 40, stránky nečíslovány, Protokoly 1932 – 1939, č. rkp. 6587, sig. 10 e 39, Protokol z 1. prosince 1925, 29. července 1932, 6. ledna 1933, 8. června 1934, AmP, Zápisy FR, s. 205, 238, 317, 326, 332, 333, Protokoly OZ, Protokol 29. července 1932, s. 3, Protokol z 6. ledna 1933 17 – 20, od strany 20 protokoly nejsou číslovány

Pokračování tabulky

Rok	1935	1936	1937	1938	1939
Návrh potřeby	107 853	109 418	124 781	125 105	139 928
Předpoklad výdajů	57 641	66 324	88 133	88163	97665
Předpokládaný schodek	50 212	43 094	36 648	36 942	42 263
Přirážky daně činžovní		200%	128%	128%	128%
Přirážky daně ostatní		300%	300%	300%	300%

Zdroj: f. AO Černice, Protokoly obecní rady č. rkp. 6587, sig. 10 e 39, Protokol 8. ledna 1936, Protokol 22. února 1937, Protokol z 27. září 1937, Protokol z 15. listopadu 1938

Tabulka výše je ilustrační, pro představu o hospodaření obce jedná se o návrhy obecních rozpočtů, předpoklad příjmů a výdajů v uvedených letech. Schválené rozpočty se v protokolech vyskytují výjimečně a zápisy jsou značně nepřehledné. Z navrhovaných rozpočtů je patrné, že obec po válce vykazovala pravidelně schodek, který kryla přírážkami k dani činžovní, jež se pohybovala mezi 128 – 200%, a k ostatní dani, pohybující se v rozmezí 200 – 300%. Jedná se tedy o předpoklad potřeb a výdajů a předpokládaný schodek na dané období.

4.5 Chudinství, péče o chudé v Černicích

Chudoba a chudinství provázejí lidskou společnost od samého počátku její existence, projevuje se hmotným, případně duševním nedostatkem, kdy se jedinci či skupině osob nedostává běžného standardu.¹⁴³ Chudobou jsou nejvíce ohroženi jedinci sociálně slabých skupin, kteří se neobejdou bez pomoci ostatních. Jsou jimi nejčastěji nemocní, sirotci, vdovy, staří lidé či lidé, kteří se z různých důvodů ocitli v existenčním ohrožení. Snahu o ochranu a pomoc potřebným můžeme zaznamenat již ve středověku, postarat se o potřebné lze již tehdy označit jako určitý projev sociálního citění. Péči o chudé zajišťovaly v té době církevní instituce. Krom toho byla péče o chudé zajišťována též svépomocí formou městských společenstev, kupříkladu již i středověké cechovní společnosti se vůči svým členům chovaly solidárně, poskytovaly řemeslníkům ochranu.¹⁴⁴

Dobrou úroveň vykazovala horní bratrstva, která upravovala sociální otázky svých členů.¹⁴⁵ Středověká a raně novověká společnost se o své chudé dobrovolně starala, snažila se otázku chudinství řešit a brala ochranu potřebných jako svou morální povinnost. Obdarování chudého byl žádoucí počin, který mohl dle dobových představ dárci zajistit cestu do ráje. V pozdním středověku došlo ke kategorizaci, chudí jsou rozděleni na tzv. ctné a nectné (například žebrat mohl pouze příslušník obce), rozlišuje se chudoba zaviněná a nezaviněná. Když někdo nebyl příslušníkem obce a žebral, či se potuloval, mohl být z obce vyhoštěn (tzv. postrkem).¹⁴⁶ Postrk nebyl trest, nýbrž opatřením proti nežádoucímu konání osoby, která nebyla příslušníkem obce (např. potulce, prostituci a dalšímu nevhodnému chování narušujícímu veřejný pořádek). Postrk do domovské obce se ve své době hojně používal. Pouze z domovské obce nemohl být občan vyhoštěn.¹⁴⁷

Již v šestnáctém století roku 1552 byla vyslovena myšlenka, že péče o chudé by měla být zajištěna domovskou obcí. Narazilo to však na jisté problémy, nebylo snadné rozlišit poddané a přesně zjistit, zda příslušníky obce jsou. V té době se v obcích zdržovalo mnoho osob, které řádnými příslušníky obce nebyly. Otázka obecní příslušnosti byla vyřešena teprve

¹⁴³ Milan Pátra, *Chudinská péče v Čechách v letech 1818 – 1938 a její historické kořeny*, Diplomová práce, Praha, Univerzita Karlova v Praze, 2010, s. 11.

¹⁴⁴ Milan Hlavačka, Pavel Cibulka et alii, *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén*, Praha, Historický ústav, 2013, s. 44, 82.

¹⁴⁵ Milan Pátra, *Chudinská péče v Čechách v letech 1818 – 1938 a její historické kořeny*, Diplomová práce, Praha, Univerzita Karlova v Praze, 2010, s. 14.

¹⁴⁶ Milan Hlavačka, Pavel Cibulka et alii, *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén*, Praha, Historický ústav, 2013, s. 83.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 306 – 308.

nařízením z 1. července 1746 za vlády císařovny Marie Terezie (24hodinová ohlašovací povinnosti pro každého cizího na příslušném úřadě.)¹⁴⁸

Dalším krokem v chudinské péči bylo zřízení farních chudinských institutů za vlády Josefa II. Opatření bylo inspirováno reformou hraběte Jana Buquoye,¹⁴⁹ která se stala na dlouhou dobu základem chudinské péče. To se v podstatě nezměnilo až do vzniku první republiky. Jeho reforma spočívala v myšlence, že chudí schopní práce mají být zaměstnáni, a ti, kteří způsobilí nejsou, mají být podporováni z veřejných prostředků. Výkon této péče byl svěřen farnostem v čele s farářem, který měl právo vybírat od osadníků chudinskou daň.¹⁵⁰

Podle rakouského chudinského zákonodárství měl na chudinské zaopatření nárok ten, kdo byl chudý a měl v obci domovské právo, nebyl schopný výdělků a neměl nikoho z příbuzenstva, kdo by se o něj postaral (Říšský obecní zákon 18/1862, ř. z.). Podle tohoto zákona musela být každá osoba příslušníkem některé obce. Vyplývalo z toho právo nerušeného pohybu v obci a nárok na zaopatření v nouzi.¹⁵¹ V době Rakousko-Uherska byl počátkem sociální politiky okamžik liberalizace společnosti a rozvoj průmyslu v době Taaffovy vlády. Reformami byly zavedeny v roce 1887 povinnost úrazového pojištění a v roce 1888 zákon o povinném nemocenském pojištění dělníků a nižších úředníků. Později přibývalo invalidní a penzijní pojištění zaměstnanců ve vyšších službách.¹⁵²

4.6 Chudinská péče po vzniku československého státu roku 1918

Během světové války a po válce nastaly značné problémy, do domovských obcí se vraceli občané z války a zároveň musela být řešena nezaměstnanost. Válečný průmysl se zastavil a práce značně ubylo. Obce se potýkaly s mnoha problémy zapříčiněnými válkou, na masový příliv nezaměstnaných nebyly připraveny. Nově vzniklý stát čekal naléhavý úkol vypořádat se s nezaměstnaností. Československý stát navázal na již fungující tradici bývalého

¹⁴⁸ Milan Pátra, Chudinská péče v Čechách v letech 1818 – 1938 a její historické kořeny, Diplomová práce Praha, Univerzita Karlova v Praze, 2010 s. 22.

¹⁴⁹ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Buquoyové>, Jan Nepomuk Josef Buquoy, narozen v Praze, žil v letech 1741 – 1803, byl filantrop a osvícenecký reformátor, zakládal školy a ústavy pro chudé. Pocházel z šlechtického rodu Buquoyu, původem z Francie, první člen rodu přišel do Čech v roce 1618.

¹⁵⁰ Milan Pátra, Chudinská péče v Čechách v letech 1818 – 1938 a její historické kořeny, Diplomová práce Praha, Univerzita Karlova v Praze, 2010, s. 23.

¹⁵¹ Tamtéž s. 25.

¹⁵² Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích, Praha, Lidové noviny, 2007, s. 280.

Rakouska-Uherska, a tu pak rozvíjel na základě svých potřeb.¹⁵³ První zákon 63/1918 Sb. o podpoře v nezaměstnanosti byl vydán záhy po vzniku mladého státu. Na základě jmenovaného zákona byla podpora nezaměstnaným občanům vyplácena ze státních prostředků, zákon byl několikrát novelizován.

Další důležitý zákon č. 91/1918 Sb. o osmihodinové pracovní době, který přinesl posun v sociálním systému, byl přijat v roce 1918. Sociální péče byla přenesena ve větší míře na stát. Následoval zákon z roku 1924 č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, měl zajistit pracovně aktivní obyvatelstvo před chudobou v případě nedostačujících finančních prostředků. Vyplácenou částku dorovnávala občanům domovská obec.¹⁵⁴

O občany, kteří nespádali pod ochranu výše zmíněného zákona č. 221/1924 Sb., se musela postarat domovská obec. Obec jim poskytovala prostředky na obživu, zdravotní péči, výchovu a péči o jejich děti apod. Nejčastěji se jednalo o umístování do chudobinců a zdravotních zařízení buď ve vlastnictví obcí, nebo do cizího zařízení na náklady domovské obce. Zde byla možnost využití i služeb dobročinných spolků působících v obci. Následkem hospodářské krize v 30. letech došlo k zpomalení sociální reformy a státu se nepodařilo zrealizovat plánované pojištění v nezaměstnanosti. Důsledky hospodářské krize se proto stát snažil zmírnit. Dopady reguloval dotacemi veřejných prací, organizováním rekvalifikace pro nezaměstnanou mládež apod.¹⁵⁵

4.6.1 Péče o chudé, chudinská komise v Černicích

Chudí občané v Černicích ještě v roce 1915 chodili po střídě, (způsob, zajištění péče o žebráky a nemajetné osoby, spočíval v poskytování chudinské péče tak, že se jednotliví hospodáři střídali v péči o chudé a zajišťovali jim stravu, nocleh, ošacení). Teprve pak byl postaven obecní domek o dvou místnostech, kde chudí obyvatelé bydleli a dostávali podporu od obce.¹⁵⁶ Po vzniku samostatného státu byl recepčním zákonem přijat celý rakouský právní řád. Obsahoval právní normu z roku 1863 (105/1863 ř. z.) domovský zákon, dle kterého péče o chudé byla povinností obce. Obec se o své občany musela postarat, neležela na ní však

¹⁵³ Milan Pátra, Chudinská péče v Čechách v letech 1818-1938 a její historické kořeny, Praha, Univerzita Karlova v Praze, 2010 s. 29,30.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 30.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 32.

¹⁵⁶ Miloslav Bělohlávek a kolektiv, Dějiny Plzně od roku 1788 do roku 1918, Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1967, s. 37.

veškerá péče. Péčí o chudé a potřebné se zabývala i řada organizací a spolků.¹⁵⁷ Chudinskou péči poskytovaly obce vlastním obecním příslušníkům a přespólním pouze nezbytně nutnou. Mohla jim být poskytnuta jen péče dočasná.¹⁵⁸ Financování chudinství bylo pro obce značně nákladné, a proto byla snaha přenést úkol na zvláštní instituce, které by byly financovány ze státního rozpočtu.¹⁵⁹

Obce k tomuto účelu zřizovaly finanční komise. V Černicích byla chudinská komise ustanovena koncem roku 1927. Dne 7. prosince proběhla ustavující schůze, kterou zahájil přítomný starosta obce, zároveň proběhla volba předsedy, zapisovatele a ostatních členů. Předsedou první chudinské komise se stal Antonín Ocásek a zapisovatelem František Matas.¹⁶⁰ Při ustavující schůzi bylo dohodnuto, že šetřením domovského a chudinkého práva v Černicích bude pověřen Jan Chudáček a Antonín Matas a v přilehlé části obce Čechurov, Antonín Ocásek a Alois Kryč.¹⁶¹ Péče o chudé byla hrazena z chudinského rozpočtu, který byl předkládán vždy koncem kalendářního roku současně s rozpočtem obecním. Z prostředků přidělených chudinskému fondu pak byly hrazeny náklady na chudinskou péči.¹⁶²

Finanční prostředky z obecního rozpočtu byly poskytovány také například na provoz obecních ústavů, chudobinců apod. Černice příslušely k soudnímu a politickému okresu Plzeň. Místní občané tedy spadali do péče plzeňských ústavů chudinské péče, v případě péče na ně obec přispívala. Rozpočty chudinských ústavů byly vedeny buď odděleně od obecního rozpočtu, nebo mohl být též jeho součástí, jako tomu bylo i v Černicích. Měl - li ústav nezávislý rozpočet, byl veden jako příloha obecního rozpočtu. Finanční prostředky poskytované ústavům, muselo schválit obecní zastupitelstvo.¹⁶³ K léčbě svých občanů, Černice využívaly nejčastěji nemocnici v Plzni a ústav pro choromyslné v Dobřanech.

Chudinská komise v Černicích projednávala veškeré záležitosti týkající se potřeb chudých občanů v Černicích a přilehlé části obce Čechurov. Komise se vyjadřovala k žádostem o domovské právo a přijetí do obecního svazku. Právo na přijetí do svazku obecního bylo zkoumáno velmi pečlivě, protože obci z toho vyplývaly povinnosti (byla povinna platit až 20% nákladů na léčení svých chudých občanů v léčebných ústavech).

¹⁵⁷ Zuzana Novotná, Chudinská péče v I. ČSR, Diplomová práce Brno, Masarykova Univerzita, Právnická fakulta, 2014/2015, s. 23.

¹⁵⁸ Tamtéž s. 39.

¹⁵⁹ Tamtéž s. 23.

¹⁶⁰ AmP, f. AO Černice, Protokol schůzí chudinské komise, ze 7. prosince 1927 (dále je Protokol CHK).

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² Tamtéž, Protokol CHK, z 27. 6. 1929.

¹⁶³ Jiří Šouša Jr. Obecní majetek v Čechách 1848 – 1938, Praha, Karolinum, 2009, s. 26.

Při přiznávání domovského práva bylo prověřováno, jak dlouho občan v obci bydlí a podle toho rozhodnuto. Domovské právo bylo udělováno zpravidla, pokud občan pobýval po dobu 10 let v obci a jeho pobyt byl bezproblémový. V průběhu let 1928 až 1943 bylo v Černicích vydáno celkem 1077 domovních listů, nejvíce jich bylo vydáno mezi lety 1939-1942, kdy se projevil příliv občanů, kteří museli opustit zabraná území.¹⁶⁴ Domovské právo bylo přidělováno na základě písemně podané žádosti občana, případně jeho zákonného zástupce. Po doručení žádosti bylo provedeno šetření a v případě kladného rozhodnutí o přijetí, vystaven domovní list.

Při dostatečné výši finančních prostředků v chudinském fondu bylo možno chudinskou podporu, která se poskytovala nemajetným občanům, i navýšit. Takový případ nastal v Černicích například v roce 1928. Komise proto navrhla zvýšit podporu od 1. října následovně: po šest měsíců v zimním období po 40 korun měsíčně a v letních měsících 20 korun měsíčně. Při výplatě příspěvků se zohledňovalo roční období, v zimě bylo živobytí nákladnější, vyplácela se tedy i vyšší podpora. Na rok 1929 byl chudým občanům rovněž přiznán tzv. jubilejní dar ve výši 50 korun.¹⁶⁵

Dříve než mohl občan tyto finanční prostředky od obce čerpat, musely být zjištěny jeho majetkové poměry. Prvním krokem bylo vyplnění dotazníku. Žádosti se týkaly často občanů umístěných v ústavech pro choromyslné, v nemocnici nebo chudobinci. Ústav, kde měl být občan umístěn, doručil dotazník obci a pověřený člen komise provedl příslušné šetření. Jednalo-li se o příslušníka obce, prověřovaly se skutečné poměry, na základě zjištění byl učiněn závěr a určena výše příspěvku. Příspěvek se poskytoval v případě, že majetkové poměry občanům nedovolovaly, aby se o sebe mohl postarat sám, ani nebyl nikdo z rodiny, kdo by tak mohl učinit.

Nejčastěji se jednalo o příspěvky pro přestárlé občany (*zákon ukládá obci postarati se o své přestárlé občany, dle zákona měla obec přispívat 20% ze svého*).¹⁶⁶ Obec obdržela například od zemského úřadu platební rozkaz na 850 korun, který byl vydán na úhradu léčby a ošetření příslušníků obce. Jednalo se o 5 osob, tři z nich léčeny v nemocnici v Plzni a dva v ústavu v Dobřanech. Další nejčastěji přiznané příspěvky se poskytovaly na živobytí, otop, na výživu dětí, úpravy bytů, vyčištění bytů, apod.

¹⁶⁴ AmP, f. AO Černice, Domovské listy 1928 – 1943, č. i. 7414, sign. 11 c 18, s. 1 – 65.

¹⁶⁵ Tamtéž, Protokol CHK z 14. 3. 1928.

¹⁶⁶ Tamtéž, Protokol CHK, Protokol CHK z 27. 6. 1929.

Žadostí o podporu přicházelo mnoho a ne každé ovšem bylo vyhověno. V lednu 1930 zastupitelé řešili případ, kdy občan obce žádal o příspěvek pro svou matku ve výši 220 korun, žádost byla zamítnuta, protože se nejednalo o příslušnici obce. Z chudinského fondu býval poskytován příspěvek na živobytí, který byl ale často schvalován pouze na dobu zimních měsíců. V letních měsících obživa tak nákladná nebyla, v některých případech se návrh posílal ke schválení ještě obecnímu zastupitelstvu, jako tomu bylo v případě Anny Čechurové. Příspěvek jí byl přiznán na omezenou dobu šesti měsíců.¹⁶⁷ Některé žádosti byly poněkud kuriózní, například jeden zdejší občan žádal obec, aby za něj platila příspěvek na syna, umístěného v polepšovně. Hrazeno mělo být 18 korun denně, komise pochopitelně zamítla žádost s odůvodněním, že obec nemůže platit za polepšení syna, kterého rodiče špatně vychovali.¹⁶⁸ Prostředky z chudinského fondu obce byly poskytovány také na úhradu nákladů za pohřeb zemřelého, v případě, že byl nemajetný, neměl rodinu, či jinou blízkou osobu, která by pohřeb zajistila. Například na schůzi dne 26. června 1932 komise takovýto případ projednávala. Jednalo se o zaplacení poplatku za vykopání hrobu ve Starém Plzenci.

Hospodářská krize, která nastala v polovině 30. let, se stejně jako jinde dotkla i Černic. V obci se nejednalo o nic dramatického, ale přeci jen postupně se počet nezaměstnaných zvýšil a situace se i zde zhoršovala. Obec Černice například v roce 1931 evidovala 33 nezaměstnaných osob a 6 osob pracujících jen částečně. Zastupitelstvo obce se usneslo, že nezaměstnaní budou zapojeni do veřejných prací, na které již byla vyčleněna finanční částka a tak tyto peníze byly efektivně využity. Například na rok 1929 činila tato finanční částka 2000 korun, na rok 1930 to bylo 15000 korun a na rok 1931 částka 25 000 korun.¹⁶⁹ Z tohoto příkladu je zřejmé, že se obecní zastupitelé snažili využívat svěřené finance tak, aby zbytečně nezatežovali obecní rozpočet dalšími náklady.

¹⁶⁷ AmP, f. AO Černice, Protokol CHK z 27. 1. 1930.

¹⁶⁸ Tamtéž, Protokol CHK, č. i. 6591, sign. 10 e 43, zápis č. 2, nedatován.

¹⁶⁹ Tamtéž, zápis OR, Protokoly 1928 – 1936, č. i. 6589, sign. 10 e 41, s. 141.

5 Demografický a stavební vývoj v Černicích

5.1 Demografický vývoj

Černice lze v době jejich počátků považovat za poměrně velkou obec. V nejstarších dobách uvádějí zápisy v berní knize z roku 1418, kde jsou evidovány všichni poplatníci Plzně a poddanských vsí, 27 usedlostí, což je nejvíce ve srovnání s jinými vesnicemi. V sousedních Radobyčicích bylo 16 a ve Skvrňanech 24 hospodářů.¹⁷⁰ Počet obyvatel se ve vsi v různých dobách měnil. Obyvatel ubývalo v době morové nákazy, také ale z mnoha jiných hospodářských příčin. V roce 1549 je v Černicích uváděno 18 statků, zhruba o šedesát let později je to 17 statků, také později v důsledku třicetileté války usedlostí ubývá. V záznamech v berní rule roku 1655 se již uvádí pouze 14 statků, z toho jich bylo obsazeno 12 usedlostí (7 selských, 5 chalupnických) a dvě byly opuštěné.¹⁷¹ V této době se v důsledku těžké hospodářské situace a také z důvodu zdravotního stavu obyvatel veškeré obyvatelstvo vyměnilo, v obci se usídlili noví usedlíci, po roce 1667 žilo v Černicích 160 obyvatel.¹⁷²

Počet obyvatel se počal navyšovat v 18. století, během něhož nastal populační růst. Obyvatel začalo přibývat a již v roce 1714 tehdy bylo ve vsi opět 27 usedlostí. Záznamy v gruntovních knihách z období raabisace plzeňských vsí jsou dokladem, že přibližně do roku 1780 se nacházelo ve vsi celkem 31 čísel, kde žili domkaři, chalupníci, výměnkáři, byla zde panská krčma, obecní kovárna a pastuška. V dalších letech pak obyvatel nadále postupně přibývalo. Rychlejší nárůst obyvatel koncem 18. století nastal v době provedení raabizace, Účelem raabizace bylo zefektivnění zemědělství a zvýšení porodnosti.¹⁷³ Raabizací byl likvidován vrchnostenský majetek a plzeňské vesnice získaly výhodnější postavení.¹⁷⁴ V tomto období se rozdělila panská půda a pastviny, což přispělo k rozšíření obce. Populace v obci postupně rostla a obyvatel přibývalo, největší nárůst začal koncem 19. a ve 20. století. Nárůst obyvatel počátkem 20. století způsobil především rozvoj Plzně, která se nachází v bezprostřední blízkosti a v té době již disponovala lepší mobilitou obyvatel.

Podíváme-li se na stav obyvatelstva celkově v českých zemích z pohledu československého státu po první světové válce, odráží politický, sociální, kulturní

¹⁷⁰ Miloslav Bělohlávek, Plzeňská předměstí, Černice, Plzeň, Nava, 1997 s. 34.

¹⁷¹ Josef Brož, Lidové stavby na Plzeňsku, IV. Koterov - Černice, Plzeň, Společnost pro národopis a ochranu památek, Plzeň 1925, s. 10.

¹⁷² Miloslav Bělohlávek, Plzeňská předměstí, Černice, Plzeň, Nava 1997, s. 35 – 36.

¹⁷³ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Raabizace>

¹⁷⁴ Miloslav Bělohlávek a kolektiv, Dějiny Plzně II. od roku 1788 do roku 1918, Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1967, s. 35.

i hospodářský vliv na vývoj společnosti. Rozborem lze zjistit, jakým směrem se stát ubírá, jaké má úspěchy, či problémy. České země prošly určitým vývojem a jejich jednotlivá období jsou odlišná. Po překonání krize a v období hospodářského růstu lze zaznamenat nárůst obyvatelstva obecně. Nárůst obyvatel je především patrný v oblastech průmyslových center. Příklad lze ukázat na Plzni, kde můžeme pozorovat vyšší počet postavených bytů a domů. Mezi lety 1924-1929 bylo ve Velké Plzni postaveno 1204 domů a 4340 nových bytů.¹⁷⁵ Nárůst obyvatel mezi lety 1921-1930 je patrný také v Černicích, kde vzrostl například mezi rokem 1921-1930 o 33%.¹⁷⁶ Období po skončení první světové války, zvláště 20. léta jsou charakteristické překonáním krizového poválečného období a postupným hospodářským růstem a je označována často jako „zlatá léta.“¹⁷⁷

Léta třicátá se již měla odlišný ráz, vyznačovala se nástupem hospodářské krize, kterou způsobil krach na newyorské burze.¹⁷⁸ Wallstreetská událost odstartovala největší hospodářskou krizi v dějinách. Nastala krize ve všech oblastech, došlo ke zhroucení světového obchodu a měnovým problémům i krizi v agrární sféře.¹⁷⁹ V naší zemi, sice dopad na trhy zpočátku neprobíhal tak dramatický, lze pozorovat pozvolný proces. Postupně však krize naši zemi zasáhla velmi citelně, hůře než jiné státy.¹⁸⁰ Vážnější problémy signalizovala situace s exportem, který byl pro stát stěžejní.¹⁸¹ V Černicích se dopad hospodářské krize neprojevil nijak markantně, krize obec zasáhla především v podobě růstu nezaměstnanosti.

Jak se projevila krizová léta na počtu obyvatel, nelze s přesností analyzovat, protože ke sčítání lidu, naplánovanému na rok 1940 již nedošlo. Další sčítání bylo provedeno až v roce 1950 a lze jen předpokládat, že se v daném období po vypuknutí hospodářské krize se nárůst obyvatel zbrzdil.¹⁸² Tabulka na následující straně poskytuje přehled obyvatel, jejich nárůst v Černicích od roku 1850 do roku 1930.

¹⁷⁵ Vladimír Brichta a kolektiv, Dějiny Plzně III, 1918 – 1948, Plzeň, Západočeské nakladatelství v Plzni, 1981, s. 66

¹⁷⁶ ÚMO 8, Obecní kronika s. 26.

¹⁷⁷ Zdeněk Kárník, České země v éře první republiky, díl třetí,(1936 – 1938), Praha, Libri, 2003, s. 101.

¹⁷⁸ Tamtéž, díl druhý, 1918 – 1929), Praha Libri, 2002, s. 20.

¹⁷⁹ Antonín Klimek, Velké dějiny koruny české, svazek XIV. 1929 – 1938, Praha, Litomyšl, Paseka 2002 s. 14.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 15,16.

¹⁸¹ Zdeněk Kárník, České země v éře první republiky, díl druhý, 1918 – 1929), Praha Libri, 2002s. 34.

¹⁸² Tamtéž, díl třetí,(1936 – 1938), Praha, Libri, 2003, s. 101, 102.

Tabulka 10 – Počty obyvatel v Černicích 1850 – 1930

Rok	Počet obyvatel
1850	441
1869	541
1880	601
1890	717
1900	809
1910	974
1921	1046
1930	1560

Zdroj: Miloslav Bělohlávek, *Dějiny Plzně II*, s. 35

Z přehledu je patrné, že počet obyvatel se v obci začíná výrazněji zvyšovat po roce 1900, to je dáno celkovým populačním růstem konce 19. a počátku 20. století. Mimo to je nárůst způsoben i zlepšením sociálních a životních podmínek v obci a samozřejmě celé v zemi. Srovnáme-li například výsledky sčítání lidu v Plzni, zjistíme, že největší přírůstek začal po roce 1880, prudký nárůst souvisel s rychlým rozvojem průmyslu. V únoru 1921 měla Plzeň 88 419 obyvatel, ve srovnání s rokem 1900, kdy měla Plzeň 68 079 obyvatel to je o 12 965 obyvatel více, což představuje 16% nárůst.¹⁸³ V Černicích v téže době vzrostl počet obyvatel o něco málo přes 22% (počet obyvatel v tabulce výše). V Černicích začal rychlejší nárůst obyvatel především z důvodu v té době již větší mobility a lepšího dopravního spojení s městem. Nezanedbatelné bylo i to, že na vsi byly levnější pozemky a méně nákladné živobytí a do obce se začínají stěhovat i obyvatelé z města.¹⁸⁴

Při sčítání lidu v roce 1910 byl například v kronice uveden následující počet osob: 972 osob celkem (zde se údaj liší o 2, od zdroje viz tabulka výše) z toho 415 mužů, 86 hochů do 6 let, 398 žen, 76 dívek do 6 let, z toho 14 osob neumělo číst a psát.¹⁸⁵ Pro představu o pohybu obyvatel v obci uvedu na následující straně další z přehledů, kde je možno sledovat počty narozených, zemřelých a počet odstěhovaných a přistěhovaných rodin mezi lety 1923-1926. V uvedeném období docházelo k pravidelnému přírůstku obyvatel.

¹⁸³ Vladimír Brichta a kolektiv, *Dějiny Plzně III, 1918 – 1948*, Plzeň, Západočeské nakladatelství v Plzni, 1981, s. 34.

¹⁸⁴ Tamtéž s. 35.

¹⁸⁵ ÚMO 8, *Obecní kronika* s. 26.

Tabulka 11 – Pohyb obyvatel v obci 1923 – 1926

rok	Počet narozených	Počet zemřelých	Přistěhovalo se rodin	Odstěhovalo se rodin
1923	32	5	47	18
1924	37	9	44	22
1925	34	8	57	40
1926	24	7	50	27

Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika s. 159,162,165

Větší nárůst obyvatel v Černicích lze pozorovat mezi lety 1921 až 1930, kdy byl zaznamenán nárůst o 514 obyvatel, což představuje 33%. Z tabulky přírůstků v letech 1923 až 1926 je patrné, že nárůst je dán především větším počtem rodin, které se do obce stěhovaly. Kromě roku 1925 je to o polovinu více než rodin, které z obce odešly.¹⁸⁶ Z hlediska národnostního složení byla Plzeň a stejně tak Černice národnostně homogenní co do složení obyvatel Plzni, národnostní menšiny zasáhly do její skladby minimálně, pouze v rozmezí 3-4%.¹⁸⁷ V Černicích bylo v roce 1921 při sčítání lidu napočteno 1046 obyvatel, většina obyvatel se hlásila k české národnosti, pouze 2 obyvatelé, se hlásili k národnosti německé a v jednom případě je uvedena národnost rusínská.¹⁸⁸

Černice byly až do roku 1942 samostatnou obcí. Teprve za okupace na základě vládního nařízení z 30. 3. 1942 (č.142/1942 Sb.) bylo v rámci udělení zvláštního statutu města Plzně k Velké Plzni připojeno několik blízkých obcí včetně Černic. Tímto statutem byla Plzeň vyňata z působnosti okresního úřadu a spadala přímo do správy zemského úřadu. Připojení obce k Plzni nabylo právní moci k 1. 5. 1942.¹⁸⁹

¹⁸⁶ ÚMO 8, Obecní kronika s. 35, s. 159, s. 162, s. 165.

¹⁸⁷ Zdeněk Kárník, České země v éře první republiky, díl třetí,(1936-1938), Praha, Nakladatelství Libri, 2003, s. 116.

¹⁸⁸ Státní oblastní archiv Plzeň, Klášter u Nepomuka, Sčítání lidu Černice 1921, sčítací operáty, kart. č. 271, ÚMO 8 Obecní kronika, s. 123.

¹⁸⁹ Miloslav Bělohávek, Plzeň 1945 – 1970, Západočeské nakladatelství, Plzeň 1971, s. 130.

5.2 Modernizace a rozvoj infrastruktury v Černicích

Ještě před rokem 1828 nevedla do Černic žádná silnice a jedinou možností, jak se dostat do Plzně měli obyvatelé po polních cestách. První silnice byla vybudována v letech 1828 – 1831, byla to státní silnice, takzvaná císařská silnice, která však vedla mimo obec. Původně sice obcí měla vést, obec se však postavila proti tomuto záměru, neboť obyvatelé se obávali průtahu vojsk po napoleonských válkách. I když státní silnice nevedla přímo obcí, spojila přesto Černice s okolím. Rok 1848 přinesl nejen změnu správního systému, ale i rozvoj moderní infrastruktury, budovala se veřejná hromadná doprava, zaváděl se plyn a elektřina ve městech, stavěly nové silnice. Nastal všeobecný rozvoj společnosti, měnilo se školství, v českých zemích byla patrná snaha o zkvalitnění života obyvatel měst a obcí.

Urbanizační rozvoj měst a obcí přispěl k pohybu obyvatel a jejich nárůstu. Rozvoj průmyslu ve městech přinesl nové pracovní příležitosti a lidé se začínají stěhovat za prací.¹⁹⁰ Také Plzeň se postupně rozrůstala a vznikaly nové okrajové městské části. V důsledku nové zástavby se Černice začaly postupně propojovat s okolím a přibližovat k městu. Počátkem 20. století díky urbanizačnímu rozvoji Plzně nastala otázka řešení městské dopravy. V roce 1942, v době připojení obce k Plzni, byla jediným přímým spojením tramvajová doprava. Tramvajová linka končila na Homolce, což je od Černic ještě poměrně daleko a pak se muselo jít buď pěšky, nebo použít vlastní dostupný dopravní prostředek.¹⁹¹ Obec se v průběhu let rozvíjela a modernizovala i dopravní dostupnost se také pomalu zlepšovala. Rozvoj infrastruktury usnadnil zdejším obyvatelům život, zlepšily se jak životní podmínky obyvatel, tak i kulturní zázemí obce. S rozvojem infrastruktury přicházejí noví obyvatelé, nastal rozvoj kulturního života, zakládaly se nové spolky a místní organizace.

Rozvoj kulturního, společenského života a spolků nastal samozřejmě již dříve díky škole a učitelům, později se však počet organizací rychle rozšiřoval.¹⁹² V roce 1908 občané založili Spořitelní a záložní spolek pro Černice, tzv. kampeličku, která byla nejstarší kampeličkou v okolí Plzně.¹⁹³ V březnu roku 1911 byla zřízena místní obecní knihovna, místní kronikář se vyjadřuje pochvalně, že se v obci hodně četlo, (místním spolkům bude

¹⁹⁰ Lukáš Fasora, *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1819*, Praha: Historický ústav AV ČR, 102/2004, s. 796 – 797.

¹⁹¹ Miloslav Bělohávek, *Plzeňská předměstí, Černice, Plzeň, Nava*, 1967, s 36 – 38.

¹⁹² Tamtéž, s. 38.

¹⁹³ AmP, Jaroslav Douša, *Spořitelny a záložny v Plzni 1853 – 1952, Skupinový inventář, částečně přístupný*, 2015, s. 64.

věnována samostatná kapitola). Doprava v obci se sice již zlepšovala, zatím však byla stále ještě omezená. Od roku 1914 jezdil na trase Plzeň-Štěnovice-Předence autobus, ten ale nezajížděl přímo, do Černic, ale spojení bylo přece jen dostupnější.¹⁹⁴ Přímá autobusová linka z Plzně do Černic a zpět začala jezdit až od 1. srpna 1927. Autobusové spojení obyvatelům přineslo znatelný komfort a snadnější spojení s okolím.¹⁹⁵ Dokud nefungovalo přímé spojení s městem, pro většinu obyvatel prakticky stále neexistovala možnost hledat zaměstnání mimo vlastní obec.

5.2.1 Zřízení poštovní stanice a zavedení telefonu, dlažba, kanalizace a elektrifikace obce

Poštovní úřad v Černicích nebyl až do počátku 20. století, ke změně došlo na podzim v listopadu 1911, kdy byl zřízen úřad t. c. k. poštovní stanice. Černice příslušely původně poštou do Plzně, později pak do Štěnovic. Již v roce 1910 obecní výbor v Černicích podal žádost o zlepšení poštovního spojení c. k. Poštovnímu ředitelství a obchodní komoře Plzeň, ještě téhož roku bylo přislíbeno řešení. Poštovní stanice (tzv. poštovna, jak byla v Černicích nazvána), která hned následujícího roku zahájila činnost, patřila do správy poštovního úřadu ve Štěnovicích. Od 1. září 1913 došlo k přičlenění „poštovny“ k Poštovnímu úřadu Plzeň 3, sloužila především jako sběrna, dříve zásilky doručoval posel. Vedení poštovny v roce 1911 bylo svěřeno Marii Brejchové, choti řídícího učitele za roční plat činil 150 korun, z této částky se hradil též příspěvek poštovního posla. Tuto funkci vykonával Josef Karchánek, byl prvním listonošem v obci. Službu vykonával od 16. listopadu 1911 do poloviny roku 1917. Poštovní stanice zde ale vydržela jen krátkou dobu, za první světové války byla zrušena.¹⁹⁶

Roku 1912 po zřízení poštovní stanice následovalo zavedení telefonu, ten byl umístěn do místní školy. Na žádost, zda by mohlo být zřízeno telefonní spojení pro Černice podanou dne 20. dubna 1911 na centrálu do Plzně, přišla odpověď, že žádost je třeba poslat do Prahy na Ředitelství pošt a telegrafů v Praze. To bylo také učiněno. Již 16. července 1911 obdržela obec odpověď. Hovorna byla umístěna ve školní budově a dne 15. července zřízena spojovací síť hovorny, a ta spojena s centrálou. O telefonní služby byl zájem okamžitě, jakmile byla hovorna hotova. První hovor z telefonní hovorny ve zdejší škole se uskutečnil dne 15. června

¹⁹⁴ ÚMO 8, Obecní kronika 76.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 75, 160.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 67.

1912.¹⁹⁷ Pro Černice to znamenalo velký úspěch a pokrok. Zřízení poštovny a telefonu přispělo bezesporu ke značnému komfortu místních obyvatel.

Mezi lety 1914 – 1915 byla v obci položena dlažba a vybudovaná kanalizace, pro obec to bylo přínosem a zpříjemněním života pro zdejší obyvatele. Dlažba a kanalizace se posuzovala jako jeden z ukazatelů vyspělosti komunální vybavenosti obcí. Lze říci, že v tomto směru lze považovat obec za průkopnickou, neboť kanalizace a dlažba v té době na venkově ještě obvyklá nebyla. Kanalizace se nacházela při hlavní silnici v obci, stavební úpravy provedl stavitel Karel Štika ze Starého Plzece.¹⁹⁸ V obci se již také velmi brzy na popud řídícího učitele Aloise Brejchy v únoru 1914 začalo jednat o zavedení elektřiny. Otázka elektrifikace obce se však protáhla a byla vyřešena a realizována až o třináct let později roku 1927.¹⁹⁹

Brzy po skončení války 22. července 1919 byl přijat zákon o podpoře elektrifikace země, která měla být uskutečněna za součinnosti státu, samosprávy a soukromé sféry.²⁰⁰ Výroba, spotřeba elektřiny v domácnostech a osvětlení měst se po válce staly měřítkem civilizační úrovně země. Elektřina se stala neodmyslitelnou součástí rozvoje a modernizace průmyslu. Po elektrifikaci průmyslu a měst navázala elektrifikace venkova, v roce 1928 bylo na elektrickou energii napojeno již 50,5% obcí v Čechách.²⁰¹ Místní občané v Černicích pro účel elektrifikace obce založili Družstvo pro rozvod elektrické energie (k tomu blíže v samostatné kapitole).

5.3 Profesní a sociální složení obyvatel

Původně žilo v Černicích převážně obyvatelstvo pracující v zemědělství, až později v obci začal postupně vzrůstat počet řemeslníků. Teprve když se v Černicích začaly zakládat vápenice a cihelny a začal se těžit štěrk, se zde kromě zemědělců usadili také dělníci. Vápno se v obci začalo pálit v polovině 17. století. Obecní lomy bývaly Pod Brdcem a byly občanům

¹⁹⁷ ÚMO 8, Obecní kronika s. 71.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 75, s. 163.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 75.

²⁰⁰ www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/438/1919Sb

²⁰¹ Zdeněk Kárník, České země v éře první republiky, díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky 1918 – 1929, Praha, Libri 2000, s. 422.

Černic pronajímány. Lom měl pronajatý například Josef Vrba, dům č. 74, Matas Antonín č. 26, Matas Antonín (Liška), č. 34, Procházka Vojtěch č. 24, Krásný Antonín a další.²⁰²

V roce 1840 se v Černicích objevily cihelny a začaly se zde pálit velmi kvalitní cihly, v obci byla nalezena zvláště kvalitní cihlářská hlína. Od té doby se začala v obci více rozvíjet i průmysl. V. Ulč v roce 1909 založil první kruhovou cihelnu. Další cihelny jsou známy jako Procházková, Khodlova, či Stavitelská, která byla vlastnictvím družstva akcionářů, ostatní cihelny byly ve vlastnictví několika selských rodin.

Jednotlivé skupiny venkovského obyvatelstva se dělily na sedláky, chalupníky, domkaře, výměnkáře, mlynáře, v Černicích byl mlýn o třech kolech. Dále bylo obyvatelstvo děleno na dělníky, sirotky, vdovy a čeledě. Podrobný přehled o obyvatelích Černic z první poloviny 19. století, nalezneme v soupisu duší plzeňské fary z roku 1838.²⁰³ V soupisu se uvádí, že v Černicích bylo osmnáct pacholků, z toho dvanáct u sedláků, jeden u chalupníka, pět u řemeslníků, patnáct děveček, z toho deset u sedláků, jedna u domkaře, dva u chalupníků a dva u řemeslníků, byly zde tři chůvy. Řemeslníci v Černicích pracovali bez tovaryše.²⁰⁴

Tabulka 12 – Sociální členění obyvatel v Černicích na počátku 19. století

Selské rodiny	86	24,5%
Domkářské	60	17,1%
Chalupnické	60	17,1%
Řemeslnické	51	14,6%
Podruzi	58	16,5%
Čeledě	36	10,2%
Rodin celkem	351	

Zdroj: Miloslav Bělohávek a kolektiv, Dějiny Plzně II., Plzeň 1967, s. 38

Tabulka výše udává rozdělení jednotlivých skupin obyvatel první poloviny 19. století. Z přehledu vyplývá, že v té době žilo v Černicích celkem 351 rodin, z toho téměř čtvrtinu tvořily selské rodiny, které zaměstnávaly čeledě a podruhy (často patřili k čeledi). Další skupinou tvořili domkáři, chalupníci a řemeslníci, kteří ve vsi vlastnili menší domek a živili se zemědělskou prací nebo provozovali řemeslo. Zhruba od poloviny 19. století začali

²⁰² ÚMO 8, Obecní kronika, s. 60.

²⁰³ Tamtéž, s. 37.

²⁰⁴ Tamtéž s. 37.

do Černic více přicházet dělníci, kteří byli zaměstnáni ve zdejších vápenkách, cihelnách a štěrkárnách.

Dělníků začalo přibývat v obci v době, kdy se začalo pálit vápno, a pak s rozvojem cihelen a štěrkáren. Dělnické obyvatelstvo se transformovalo částečně z původních nižších vrstev obyvatel v obci a část sem přišla za prací. Majitelé nově vznikajících podniků patřili k největším vesnickým statkářům, právě na jejich pozemcích a parcelách, se nacházela ložiska cihlářské hlíny a kámen pro těžbu a výrobu šterku. V Černicích se místy vyskytovala velmi kamenitá půda, což bylo nevýhodné pro zemědělce, ale v pozdějších dobách obyvatelé tento nedostatek využili právě k výrobě šterku.

Další povolání, která se v obci vyskytovala, kromě zemědělských a dělnických profesí jsou různé řemeslné profese. Objevilo se povolání jako například bednář, což souviselo s blízkým pivovarem v Plzni, ševci, prodavači, obchodníci, hostinský. Povolání, které nelze opomenout jsou učitelé, kteří začali působit v obci v souvislosti se zřízením školy v Černicích. Profesní rozdělení venkovského obyvatelstva nebylo tak různorodé jako ve městech, začalo se rozšiřovat až s možností cestovat za prací. Ve 20. století se nacházelo v Černicích šest cihelen, pekárna, kovář, kolář, dva obuvníci, tři krejčí, tři obchodníci a konzum, který vlastnili sociální demokraté.²⁰⁵ Po vzniku Československa již nebili zemědělci v Černicích majoritní skupinou, počet dělníků se v předchozích letech zvýšil a postupně začal jejich počet převažovat. V té době se již objevovalo povolání úředník, které se zde dříve vůbec nevyskytovalo

5.4 Bydlení a stavební vývoj

Původně se Černicích nacházely převážně zemědělské usedlosti a menší obydlí domkářů. Stavby byly zpočátku dřevěné se srubovou konstrukcí, až později stavby zděné. Do současnosti je v staré části obce zachováno několik původních selských objektů. V roce 1995 byla tato část obce vládou ČR prohlášena za vesnickou památkovou rezervaci. Náves v Černicích je trojúhelníkového tvaru a nese stopy středověkého uspořádání staveb. Dispozičně je náves umístěna na severní straně, uprostřed návsi se nacházela kaple, na jižní straně vesnické usedlosti.²⁰⁶ Současná kaple na návsi pochází z roku 1895.²⁰⁷

²⁰⁵ Miloslav Bělohlávek, Plzeňská předměstí, Černice, Plzeň, Nava, 1997, s. 38.

²⁰⁶ Tamtéž.

Dřívější srubové konstrukce staveb byly nahrazovány zděnými od konce třicátých let 19. století a během něj. Nejstarší architektura se postupně nahrazovala stavbami tzv. lidového klasicismu.²⁰⁸ V centrální části vsi zůstaly zachovány hospodářské objekty, které mnohdy změnily majitele a byly často adaptovány. Na návsi zůstalo zachováno asi deset původních selských usedlostí. Zachována zůstala některá hodnotná stavení, jako je například dvůr č. p. 15. Dům je vystavěn ve stylu selského baroka, jedná se o přízemní dům vystavěný v tzv. štítové orientaci. V obytných prostorách stavení bývala dřevěná podlaha a v ostatních podlaha dlážděná cihlami.

Ještě v polovině 19. století byly vesnické stavby většinou dřevěné, to platilo i pro návěs v Černicích. Stavby byly přízemní, kryté došky. Zděné domy stály pouze v bezprostředním sousedství města. Již dříve zmíněná raabizace přinesla i rychlejší stavební rozvoj.²⁰⁹ Dřevo bylo velmi oblíbeným materiálem, až později se začaly používat i modernější materiály, jako byly velmi kvalitní cihly, které se v zdejší vsi pálily.²¹⁰

Větší stavební rozvoj nastal počátkem 20. století, roku 1900 bylo obci 98 domů a k 1. lednu 1938 to již bylo 275 domů a žilo zde 2080 obyvatel. Počátkem března 1912 město Plzeň předložilo obci plán a žádost o povolení postavit na Bručné domky a byty. Komise, která se počátkem března sešla, aby rozhodla o této záležitosti, skončila nezdarem. Došlo prý k roztržce a žádost a předložené plány byly místním občanem Maškem mladším roztrhány, poté se komise rozešla.²¹¹

Teprve roku 1921 bylo naproti zájezdnímu hostinci na Bručné stavitelem Janem Čechou postaveno asi 15 domků. Podle stavitele se místu začalo říkat Čechurov, postupně přibýly další domky ve směru k řece, kde se říkalo k Dunaji.²¹² Největší nárůst nových staveb nastal po válce mezi lety 1925 – 1938. V Plzni byly v té době parcely drahé, proto byl zvýšený zájem o venkovské lokality. Velký zájem byl o parcely v sousedním Hradišti, které leží blíže k Plzni. Tam ovšem podmínky ke koupi nebyly tak příznivé, v Černicích byly lepší kupní podmínky. Cena pozemku se v Černicích pohybovala od dvaceti do šedesáti korun za čtvereční metr, což odpovídalo 1,793 metru čtverečního (staročeský sáh).

²⁰⁷ Miloslav Bělohlávek, Plzeňská předměstí, Černice, Plzeň 1997, Nava, s. 67.

²⁰⁸ Karel Foud, Tomáš Karel, Lidová architektura, Vesnické památkové rezervace a zóny, krajinné památkové zóny v Plzeňském kraji, Klatovy s. 50, 66.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ ÚMO 8, Obecní kronika, s. 70.

²¹² Tamtéž, s. 176.

6 Náboženský život, školství a knižní kultura v Černicích

6.1 Náboženský život v Černicích

Náboženství bylo v minulosti nedílnou součástí života, většina obyvatel se hlásila k víře. Víra provázela lidi od narození až do smrti, bylo to naprosto přirozené. Církev byla součástí nejen každodenního života, byla bezprostředně spjata i se školstvím. V černické škole, poté co ji v roce 1826 obec zřídila, náboženství vyučovali kaplani ze Starého Plzně. Zbožnost byla velmi dlouho přirozenou součástí života lidí. Postupem času se víra vlivem mnoha okolností začala posouvat stále více do formální roviny. Od dob osvícenectví lze pozorovat, jak se zmenšoval prostor pro víru v životě obyvatel. Společnost se snažila čím dál více oprostit od nadpřirozeného, od mýtů a různých pověr. Vše nakonec přispělo ke krizi víry.²¹³

Další zatěžovací zkouškou byla první světová válka, ta otřásla nejen vírou, ale i veškerou dosavadní morálkou a hodnotami. Ještě na počátku válečného konfliktu a během války se lidé utíkali k Bohu a sloužily se mše. Válečné útrapy však byly příliš dlouhé a lidé přestali doufat. Po první světové válce také došlo k odloučení školy od církve. I když církev ještě ve školách své místo měla, náboženství již nebylo povinné. Víra v životě obyvatel již nepatřila k základním životním hodnotám.

Plzeň byla vždy katolické víře věrná, to platilo i pro přilehlé vesnice. Že ji ani husitská doba nezlomila, je z historických pramenů známé. Vývoj v době osvícenecké však neminul ani Plzeňsko a přinesl i zde postupný odliv věřících z katolické církve. Ještě roku 1910 při sčítání lidu uvádělo veškeré obyvatelstvo Černic katolické vyznání, v té době se nacházelo v obci 124 domů a 972 obyvatel.²¹⁴ Až do roku 1921 se při sčítání lidu obyvatelé rozdělovali dle vyznání, při sčítání lidu v roce 1921 již můžeme pozorovat odklon obyvatel od církve. Po první světové válce již více než čtvrtina obyvatel Černic uvádí, že jsou bez vyznání. V roce 1921 bylo v Černicích 1046 obyvatel, z toho se 718 lidí hlásilo k římskokatolickému vyznání, 12 uvedlo Církev československou, 15 Církev českobratrskou, 2 lidé uvedli Církev evangelickou, jeden obyvatel řeckokatolické vyznání, 292 obyvatel uvedlo, že je bez vyznání, což představuje 27,95%.²¹⁵

²¹³ Milan Hlavačka a kolektiv autorů, V zákopech mysli, Praha, Historický ústav 2014, s. 30

²¹⁴ AmP, f. OÚ Plzeň, Sčítání lidí 1900, č. i. 2209, č. i. 2303

²¹⁵ Státní oblastní archiv v Plzeň, Klášter Nepomuk, f. OÚ, sčítací operáty 1921,

Kronika obecné školy obsahuje statistické údaje, jsou tam uvedeny počty žáků a jejich rozdělení dle vyznání. Ve školním roce 1938/1939 bylo ve škole na konci roku 194 žáků, z toho 103 chlapců a 91 dívek, u 105 dětí je uvedena Církev římskokatolická, u 11 dětí Církev českoobratrská, u 33 dětí Církev československá a 45 bylo bez vyznání. I z této statistiky je patrné, že ještě na počátku okupace i přes odliv věřících, se ještě stále dvě třetiny obyvatel obce k některé víře hlásilo, nebylo to však již výhradně katolické vyznání.

6.2 Školství, škola v Černicích

Dříve, než byla založena škola v Černicích, příslušela školní docházka do Starého Plzece. Do farní školy 5 km vzdáleného Plzece chodily děti z Černic až do roku 1826, kdy se ve vsi poprvé začalo vyučovat.²¹⁶ Školství bylo v minulosti spojeno s církví od samého počátku své existence, církevní školy navštěvovala většina venkovských dětí. Když se ohlédneme zpět do středověku, byla církev jediným nositelem vzdělanosti. Dominantní postavení si církev udržela ve školství až do počátku 19. století. V českých zemích tradičně vedle škol zřizovaných světskou vrchností zřizovala školy právě církve. Český stát byl zpočátku katolickým konfesním státem, proto školy zakládaly katolické instituce. Teprve od vydání tolerančního patentu 1781 a tolerančního ediktu pro židy 1782 zakládaly školy i další církve.²¹⁷ Po napoleonských válkách dochází k takzvané velké sekularizaci, v té době začínají státní instituce přebírat některé tradiční činnosti církve, jako byly školy, sociální a zdravotnická zařízení.

Většina škol již byla do první světové války postátněna, přesto však i nadále zaujímal církve ve školách významné místo.²¹⁸ Školství patřilo do kompetence politické správy a bylo řízeno ministerstvem kultu a vyučování (do konce června 1848 ministerstvo veřejného vyučování)²¹⁹. Formování moderního školství v habsburské monarchii je kladeno do šedesátých let 19. století. Reforma školství byla zahájena v tereziánské době a Hasnerovými školskými zákony završena. V době reformací byla církvi ponechána

²¹⁶ UMO 8, jak vznikla škola v Černicích, Nová doba, roč. 42, č. 237, 25. 8. 1936, s. 3.

²¹⁷ Zábaj Horák, Církev a české školství, Praha, Grada Publishing, 2011, s. 21.

²¹⁸ www.apha.cz/historie-naseho-cirkevniho-skolstvi,

²¹⁹ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích, Praha, Lidové noviny, 2007, s. 249.

náboženská a mravní výchova.²²⁰ Právní postavení církevních škol v českých zemích upravoval zákon 62/1869 ř. z., ve znění zákona 53/1883 ř. z., paragrafy 70 ž 73.

Černice patřily k plzeňskému politickému okresu a dozor zde vykonávala okresní školní rada v Plzni, složená z okresního hejtmána nebo starosty statutárního města, který zastával funkci předsedy. Kromě předsedy se rada skládala z dalších členů z řad občanů, učitelů, náboženských společností a okresního inspektora. Na nejnižší úrovni dohledu ve školství, byly ustanoveny místní školní rady.²²¹ V době kdy se v Černicích již vyučovalo ve vlastní škole, působila i zde školní rada. Rada byla složena z obecních zástupců Černic a Hradiště, školy a církve. Místní školní rada měla za úkol dohlížet na dodržování předpisů ve škole a chování žáků, podporovat učitele, sledovat školní docházku apod. Volby do rady se měly konat jednou za tři roky, v Černicích se ovšem pravidelně nekonaly. Místní školní rada působila po dobu dvanácti let beze změny až do roku 1909. V zápisu je poznamenáno, že komise nevyvíjela téměř žádnou činnost, prý velmi skrovnou.²²²

Hned po skončení první světové války nastaly ve školství některé změny. V listopadu 1918 bylo zákonem 2/1918 Sb. zřízeno Ministerstvo školství a národní osvěty.²²³ Od roku 1920 byly místní školní rady nově organizovány, staly se veřejnými úřady, volenými na období 4 let. Dozor nad jejich činností vykonávali okresní a zemští inspektoři. Místo původních okresních rad byly zřizovány pro jednotlivé školní okresy okresní školní výbory.²²⁴ Zákon č. 292/1920 Sb. upravoval správu výchovy a vyučování a dozor. Bylo stanoveno, že veškerou správu vykonává stát prostřednictvím MŠaNO.²²⁵ Po válce nastala změna i ve vztahu k církvi, došlo k odloučení církve od školy. Kronikář v pamětní knize černické školy poznamenal, že v počátcích byly zmatky. Po odloučení docházelo k napjaté situaci, neboť neexistovalo jednotné nařízení vyšších úřadů. V podstatě si organizaci řídila každá škola podle svého uvážení. Ve třídách byly odstraněny kříže, s dětmi se již nemodlilo, někteří rodiče se bouřili a celá situace narušovala klid při vyučování. Učitelům to ztěžovalo jejich práci²²⁶

²²⁰ Milan Hlavačka, Zlatý věk české samosprávy, Praha, Libri, 2006 s. 96.

²²¹ Tamtéž, s. 285.

²²² Tamtéž.

²²³ Zdeňka Hledíková, Jan Janák, Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích, Praha, Lidové noviny, 2007, s. 356.

²²⁴ Tamtéž, s. 357.

²²⁵ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?id=1873&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

²²⁶ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp. 25088, sign. 20d229, s. 119.

Dne 25. listopadu 1918 byl vydán ministrem školství výnos o náboženských úkonech ve školách, týkal se všech středních, obecných a městských škol. V roce 1922 byl přijat tzv. malý školský zákon č. 226/1922Sb., který sjednotil délku školní docházky v Čechách a na Slovensku na osm let. Zákon snížil i počty žáků ve třídách, byla zavedena výuka občanské nauky a stanovoval se počet hodin výuky náboženství na 2 hodiny týdně. Rodiče měli právo dítě z výuky náboženství odhlásit.

Za první republiky existovalo v rámci národního školství několik typů škol, byly to obecné, měšťanské, speciální pro postižené děti, výchovné ústavy pro děti v předškolním věku a pokračovací kurzy pro děti škoře odrostlé.²²⁷ V černické škoře byla výuka katolického náboženství stanovována například v roce 1925 na dvě hodiny týdně. V zápise se uvádí „*Výnosem ze 4. února č. 722 ustanoveno pro tento školní rok vyučování katolického náboženství ve dvou odděleních po dvou hodinách týdně.*“²²⁸

6.2.1 Škola, učitelé a žáci

Prameny o černické škoře jsou až do počátku 20. století poměrně skromné, v pramenech nalezneme pouze základní údaje o dění ve škoře. Počínaje školním rokem 1901/02 ale pramenů přibývá, neboť byla zavedena pamětní kniha obecné školy. Od jejího založení již lze ze zápisu zrekonstruovat život školní mládeže a nahlédnout do školního života. Kromě záznamů o školních událostech, nalezneme ve školní kronice i mnoho dalších informací, týkajících se obecních záležitostí a života místních obyvatel.

Učitelé pověřeni vedením pamětní knihy černické školy pravidelně psali zápisy o inspekcích ve zdejší škoře, vykonané školním okresním inspektorem. Zápisy jsou až do roku 1906 podepsány c. k. okresním inspektorem Josefem Vegrem, který do školy v Černicích pravidelně na školní inspekci docházel. První inspektor Josef Vegr setrval ve funkci až do roku 1906, poté byl povolán do Sušice, kde pak zastával post ředitele reálné školy.²²⁹ Ve funkci inspektora jej od školního roku 1906/07 vystřídal Valentin Veinzettl, profesor vyššího gymnázia v Roudnici.²³⁰ Na jaře roku 1907 byl plzeňský okres rozdělen na okres venkov a město Plzeň, pro Plzeň zůstal ve funkci V. Veinzettl. Pro venkovský okres byl

²²⁷ Zábaj Horák, *Círky a české školství*, Praha, Grada Publishing, 2011, s. 26.

²²⁸ Tamtéž, s. 140.

²²⁹ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp. 25088, sign. 20d229, s. 8.

²³⁰ Zábaj Horák, *Círky a české školství*, Praha, Grada Publishing, 2011, s. 8.

do funkce inspektora ustanoven Augustin Hohaus, profesor na reálné škole v Kladně, který jako inspektor působil až do své smrti. Zemřel 26. prosince 1911. Po jeho skonu až o jmenování nového inspektora, prozatímně úřad zastával inspektor pro město Plzeň, Augustin Veinzettl.

Následujícího roku 1912 byl ministrem kultu a vyučování do funkce okresního inspektora jmenován Antonín Marčan, dosavadní inspektor v okrese Rokycany, ředitel městské školy v Mšeně. Úřadu se ujal dne 1. srpna 1912, ve funkci okresního školního inspektora setrval až do roku 1925, kdy odešel do důchodu. Do důchodu nastoupil k 1. lednu 1925. Po Antonínu Marčanovi byl pro Plzeň venkov ustanoven do funkce okresního inspektora Antonín Uhlík, dříve inspektor pro Kralovice a Rakovník. Po inspektoru A. Uhlíkovi, zastával funkci inspektora Antonín Topinka. V zápisech ovšem není uvedeno, kdy se této funkce ujal, ani další bližší údaje k jeho osobě.

Děti v černické škole přibývalo a původní prostory již nestačily, časem bylo nutno školu rozšířit o další třídy a naplánovat další úpravy školní budovy. Počátkem roku 1911 dne 6. března proběhlo šetření ohledně rozšíření černické školy o další třídy. Řízení byl přítomen c. k. okresní místodržitelství rada Hatlák, okresní inspektor Augustin Hohaus, okresní lékař Kvasnička a c. k. vrchní inženýr Josef Fír. Komise se rozhodla, že návrh, který obec předložila, bude pozměněn. Původní záměr přístavby dalšího patra, navržený zástupci školy a obce byl zamítnut a navržena přístavba vedle školy²³¹ Ani tento záměr však nebyl realizován. Řízení ve věci přístavby školy trvalo velmi dlouhou dobu, teprve za další tři roky, dne 12. června 1914 přišlo škole vyrozumění, že se žádost o rozšíření zamítá. Zamítavé rozhodnutí bylo odůvodněno tím, že rozšíření není dostatečně odůvodněno a akce by byla příliš nákladná.²³² Jednání však ještě zdaleka nekončila a dále se protahovala.

V zápise pamětní knihy je trpce konstatováno: „*jednalo se o rozšíření o jednu třídu, rozhodnutí přišlo až roku 1918 (vyrozumění od zemského rady)*.“ Přišel přípis, že při zdejší III. třídě má být od 15. září zřízena pobočka (na základě výnosu č. 33/5 z dne 1918 č. 29457)²³³ Vzhledem k tomu, že v té době nebylo místo, okresní školní rada rozhodla, že se bude učit polodenně. Posléze bylo podáno několik návrhů, které měly situaci vyřešit,

²³¹ Zábaj Horák, Církev a české školství, Praha, Grada Publishing, 2011, s. 36

²³² Tamtéž, s. 56

²³³ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp 25088, sign. 20d229, s. 92.

ani jeden z nich však nebyl akceptován. Ve škole se vyučovalo za provizorních podmínek a v neutěšených prostorách i nadále polodenně.²³⁴

Školní rok začínal až do konce 1. světové války vždy v polovině září a končil v polovině července, každoročně bylo vyučování v novém školním roce zahajováno i ukončeno společnou bohoslužbou ve farním chrámu ve Starém Plzenci. Ve škole byla povinná výuka náboženství, ze kterého byla jednou ročně, většinou v posledním čtvrtletí školního roku, konána zkouška. Zkouška z náboženství byla skládána v přítomnosti vikáře nebo arciděkana z Plzně. Náboženství v Černicích vyučoval kaplan ze Starého Plzně.²³⁵

Škola se snažila o všestranný rozvoj žactva. Učitelé věnovali pozornost výchově k úctě a lásce k vlasti, státním představitelům i k vzájemné úctě a toleranci. Žáci byli vedeni ke vztahu ke kultuře a hudbě, učitelé s žáky navštěvovali divadlo a pořádali koncerty. Žáky vedli jejich učitelé také k finanční gramotnosti. Za účelem výchovy k finanční gramotnosti byla založena školní střídaná. Škola organizovala pro žáky společné výlety po okolí a pořádala výstavy školních prací a oslavy. Velká pozornost byla věnována praktickému vyučování na školní zahradě a pozemcích, kde žactvo trávilo hodně času. Vztah k práci a k zemědělské činnosti byl na vsi velmi důležitý.

Do roku 1919 byli v učitelském sboru zastoupeni převážně učitelé, ženy vyučovaly pouze ruční práce. Po vzniku první československé republiky byly ženy v učitelském sboru již pravidelně zastoupeny, od té doby byly učitelkám přidělovány i třídy. Záznamy inspektorů, provádějících v černické škole inspekce, prozrazují, že ve škole působil velmi kvalitní učitelský sbor a výuka je vedena k plné spokojenosti nadřízených orgánů. Příkladem je inspekce provedena ve školním roce 1925/1926 inspektorem Antonínem Uhlíkem, který shledal, že je vše v náležitém pořádku. Zdejšímu učitelskému sboru projevil uznání a prohlásil, že ze školy odchází úplně spokojen.²³⁶ Kromě školního vyučování a výchovy mládeže, byla škola šířitelem osvěty pro celou obec. Škola spolupracovala s místním zastupitelstvem a spolu s ním organizovala řadu společných akcí. Byly pořádány výstavy, výlety a mnohé další aktivity, o některých z nich bude pojednáno v několika následujících podkapitolách. Funkci řídicích učitelů v Černicích vykonávali výhradně muži.

²³⁴ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp 25088, sign. 20d229, s. 112.

²³⁵ Tamtéž, s. 1, 3.

²³⁶ Tamtéž, s. 147.

Ředitelé černické školy byli velice iniciativní, řídicí učitel Alois Brejcha byl velice aktivní, postaral se v obci o mnohé pozitivní změny. Inicioval například založení knihovny v obci, později pak stál u zrodu tělovýchovného spolku Sokol v Černicích, na jeho popud byl založen. Také další ředitelé se v obci aktivně zapojovali do dění, například Valentin Steiner organizoval registraci občanské besedy v Černicích a řídicí učitel Vilém Brantl byl aktivní v obecním zastupitelstvu a roku 1934 po rozpuštění obecního zastupitelstva byl jmenován vládním komisařem do vypsání nových obecních voleb.

Ve zdejší škole bylo pamatováno rovněž na pohodlí žáků a řádné stravování, v roce 1930 bylo při zdejší škole ustanoveno „*Rodičovské sdružení*“ a při něm zvolen stravovací odbor. Ten měl dohled nad stravováním dítek, ve škole se začalo vařit pro děti z přískolených obcí a děti z chudých rodin. Vařila se káva, kakao, mléko a polévka. Pro chudé děti byla strava zdarma a rodiče zámožnějších dětí přispívali 70 haléřů za oběd.²³⁷

6.2.2 Školní střídanka a školní fond

Řídicí učitel Antonín Brejcha vědom si toho, jak je finanční gramotnost důležitá, že je třeba jí věnovat pozornost a podporovat ji již u dětí, založil v zdejší škole v únoru roku 1909 „*Školní střídanku*.“ Ta měla přispět k tomu, aby se děti naučily šetřit. O spoření bylo od počátku velký zájem, na konci roku byla výše úspor již téměř 1300 korun. Pro spoření byla dána pravidla, byla zakoupena kniha, kam se zapisovaly vklady. Vkládat do střídanky se mohlo vždy v sobotu, kdy byly od žáků vybírány peníze, a v neděli byly ukládány na knížku do místního záložního spolku v Černicích. Do střídanky mohly ukládat děti z Černic a Hradiště, přijímaly se malé vklady, i haléřové, velké vklady se nepřijímaly. Úročily se jen celé koruny, veškeré vklady byly úročeny 4%. Vkladní knížka stála 15 korun a chudé děti měly možnost získat knížku zdarma. Dozor nad hospodařením se střídankou vykonávala správa školy a představenstvo záložního spolku v Černicích.²³⁸

Téhož roku, opět z iniciativy řídicího učitele Brejchy, byl pro účely zajištění finančních potřeb školy založen školní fond. Ze školního fondu byly hrazeny například školní pomůcky, divadelní představení pro chudé žáky, nákup knih do žakovské a učitelské knihovny a jiné. Hrazen byl například nákup semen a rostlin pro školní zahradu. Dětem byla rozdána semena a na konci školního roku se pak pořádala výstava květin, které děti doma

²³⁷ ÚMO 8, Obecní kronika, s. 185.

²³⁸ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp. 25088, sign. 20d229, s. 21,22.

vypěstovaly.²³⁹ Do fondu mohli přispívat tzv. dobrodinci školy, další příjmy plynuly z výstav a zábav, které pořádaly spolky a z příspěvků školní rady. Pro přehlednost a kontrolu hospodaření s financemi školního fondu byla zavedena "*Knihy příjmů a výdajů*."²⁴⁰ Na potřeby školy do fondu přispívala většina místních spolků a organizací a do fondu byly věnovány výnosy z jimi pořádaných akcí.

Ve školním roce 1920 bylo například rozhodnuto, že žactvu budou uhrazeny na účet místní školní rady školní pomůcky. Byl proto vypracován soupis potřeb a zapracován do oběžníku správy škol, ve školním archivu.²⁴¹ Školní pomůcky byly převážně hrazeny z příspěvků dobrodinců školy, nebo, jak již bylo výše zmíněno, z příspěvků místních spolků a organizací. V roce 1922/1923 například přispěla Československá obec legionářská částkou 300 korun, Tělocvičná jednota „Sokol“ v Černicích přispěla částkou 100 korun.²⁴² Ve školním roce 1923/1924 přispěl částkou 620 korun ochotnický spolek.²⁴³ Nejen školní pomůcky hradila škola nemajetným dětem, ale i různé další aktivity, jako návštěvu divadla, nebo školní výlety.²⁴⁴

6.2.3 Školní pozemky, botanická zahrada

Kromě toho, že měl řídící učitel ve škole k dispozici služební byt, měl k užívání též školní pozemky, tak tomu bylo až do roku 1908. Toho roku ovšem obec požádala, aby školní pozemky byly z užívání řídícího učitele vyňaty, neboť jeho příjmy jsou dobré a nepotřebuje žádné další vedlejší příjmy. Dne 10. března 1910 byly po intervenci na základě rozhodnutí č. 2580 c. k. okresní rady pozemky z užívání řídícího učitele vyňaty a předány do užívání obci.²⁴⁵

Školní zahrada sloužila též k praktickému vyučování žáků. V roce 1908 řídící učitel Alois Brejcha spolu s učitelem Brantlem požádal o rozšíření školní zahrady. Byl jimi iniciován návrh založit při zdejší škole „*botanickou zahradu*“, která by sloužila žákům k praktickému vzdělávání.²⁴⁶ V roce 1910 byl záměr zrealizován. Plán návrhu zdejší

²³⁹ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp. 25088, sign. 20d229, s. 22.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 20,21,30,36.

²⁴¹ Tamtéž, s. 120.

²⁴² Tamtéž, s. 13.

²⁴³ Tamtéž, s. 137.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 33.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 34.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 34,35.

rostlinopisné zahrady byl vystaven v roce 1910 na výstavě zahradnické a zdejší řídící učitel Alois Brejcha za návrh obdržel „*Diplom uznání*“ a zároveň získal i ocenění Svazu okrasných spolků v Praze.²⁴⁷ Žáci trávili na školních pozemcích dosti času, byli vedeni k lásce k přírodě a k práci. Učitelé v nich posilovali vztah k zemědělským pracím, které byly na venkově zvláště důležité. Ve školní zahradě učitelé a žáci pěstovali různé druhy rostlin, stromů, keřů a květin.

V rámci osvěty a výchovy se konaly sadové dny. Konal se např. 29. dubna 1911, učitel při té příležitosti žákům vysvětlil důležitost stromů jako okrasného prvku obce a krajiny. Zdůraznil užitečnost ovocných stromů a důležitost ptactva v přírodě. Žáci v rámci projektu jsou nabádáni k šetření přírody, vzájemnému soucitu a k lásce k vlasti a oddanosti habsburskému domu.²⁴⁸ V roce 1915 byla ve škole obnovena botanické zahrada, neboť od založení již uběhlo několik let a některé keře a stromy již usychaly. Bylo rozhodnuto, že zahrada bude osázena takovými druhy, které jsou uváděny v učebnicích. Stromy byly sázeny také k různým příležitostem, aby byla připomenuta určitá událost. Dne 15. května 1915 byla například na školní zahradě zasazena pamětní lípa k pětistému výročí památky mistra Jana Husa.²⁴⁹

Mezi další aktivity školy patřily takzvané stromové dny, takový proběhl například 20. dubna roku 1920, což byla doba sadových dnů konaných před válkou. V rámci stromového dne byly zasazeny 3 lípy v místě, kde byl plánován Husův pomník a pomník padlým vojínům. Na konci akce byla místní školní radou zahrada předána do ochrany dětí a ostatních přítomných a následně byla akce ukončena. Ve školním roce 1926/1927 došlo opět k úpravám školní zahrady, byly zakoupeny nové růže a stromy a zasazeny místo původních starých.²⁵⁰ Školní zahrada se dle potřeb pravidelně upravovala a obnovovala.

6.2.4 Oslavy, kulturní akce a jiné školní aktivity

Již dříve bylo zmíněno, že žáci byli vedeni k loajalitě, lásce a oddanosti císařskému domu. Za tímto účelem se ve škole konaly oslavy významných jubileí panovnického domu a dalších památných dnů. Učitelé uspořádali velkolepé oslavy na počest císaře Františka

²⁴⁷ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp. 25088, sign. 20d229, s. 36.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 31.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 70.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 121.

Josefa I., při příležitosti 60. výročí panování, které připadlo na 2. prosince 1908. Žáci i učitelé se účastnili přednášek a kulturního programu, výtěžky ze slavností byly věnovány nadacím a konaly se dobročinné skutky na počest panovníka. Oslava proběhla dne 19. listopadu v sále Občansko hospodářské besedy v Černicích. U příležitosti oslav byla učitelem Vilémem Brantlem uspořádána přednáška pro místní občany, při níž byly zdůrazněny císařovy zásluhy. Po ukončení oslavy byli občané vyzváni k provolání třikrát sláva.²⁵¹

Když dne 28. června 1914 byl zavražděn František Ferdinand 'd Este s chotí, byla událost podrobně zaznamenána do kroniky, včetně životopisu a zásluh nástupce trůnu. Válka, která se rozpoutala po jeho zavraždění, zasáhla nejen běžný život občanů, ale narušila i chod a provoz školy. Válečné útrapy vedly nakonec k negativním postojům vůči panovnickému rodu. Po skončení první světové války a nesmírných útrapách, svůj vděk projevíli jak občané, tak i škola opět řadou oslav.

Během první československé republiky se v oslavách pokračuje jako v předchozích letech. Nyní zástupci školy a obce pravidelně organizovali například oslavy narozenin prezidenta T. G. Masaryka. Pro ilustraci uvedu jednu z mnoha, konanou v březnu roku 1920. K příležitosti oslav narozenin prezidenta, uspořádal učitel Vilém Brantl přednášku o zásluhách pana prezidenta, po přednášce děti recitovaly básně a zpívaly se národní písně. V podobném duchu se konaly i mnohé další oslavy.²⁵² Do pravidelného programu oslav bylo zařazeno také výročí 28. října, oslav se účastnily veškeré spolky, občané Černic, učitelé a školní děti. Učitelé ve školy organizovali po celý školní rok pestrý kulturní a vzdělávací program.

Zastupitelstvem obce byla v roce 1924 v Černicích ustanovena osvětová komise. Od té doby se konaly veškeré oslavy pod záštitou této instituce ve spolupráci s obecním zastupitelstvem.²⁵³ Pravidelnou školní akcí, kterou škola pořádala, byla školní slavnost, při které se mohli občané seznámit s pracemi dětí z psaní, počtů a kreslení. Kromě toho bylo možno si na výstavě prohlédnout ženské práce, rostliny a květiny vypěstované žáky zdejší školy. Jedna z těchto výstav proběhla kupříkladu ve školním roce 1907/1908.²⁵⁴

Učitelství sbor organizoval pro mládež pravidelně společné výlety, chodilo se do blízkého okolí, ale i do míst vzdálenějších. Školní výlety se těšily velkému zájmu dětí.

²⁵¹ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp. 25088, sign. 20d229 s. 13.

²⁵² Tamtéž, s. 121.

²⁵³ Tamtéž, s. 132.

²⁵⁴ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp. 25088, sign. 20d229 s. 15.

Hojná účast byla zaznamenána například na výletě na Čerchov na Šumavě v květnu 1920, výletu se účastnilo 75 dětí a 5 učitelů. Na výlet se jelo vlakem, cestou byl navštíven pomník Jana Sladkého Koziny v Hrádku. Výlet to byl velmi zdařilý.²⁵⁵ Další výlet, o který byl velký zájem, byla návštěva hradu Karlštejn, uskutečněná v květnu 1924. Účastnilo se jí 101 dětí a 9 průvodců. Obrovskému zájmu se těšil výlet do Prahy v červnu 1925, jehož se tentokrát účastnilo dokonce 115 žáků.²⁵⁶

Děti navštěvovaly v rámci výuky pravidelně divadelní představení, pro školní mládež je pořádalo Městské divadlo v Plzni. Například na 15. července 1911 zajistila škola pro školní mládež představení „*Strakonický dudák*.“ Chudým dětem bylo vstupné hrazeno ze školního fondu.²⁵⁷ Z výčtu uvedených školních aktivit lze konstatovat, že škola se o výchovu svých svěřenců starala více než příkladně. Podporovala všestranný rozvoj dětí. Kromě rozvoje vztahu ke kultuře byl kladen důraz také na to, aby žáci zdejší školy byli vždy informováni o aktuálním dění v zemi. Učitelé informovali své žáky pravidelně o všech událostech. Důležité události zaznamenány do pamětní knihy. Na podzim roku 1937, když se do školy donesla zpráva o skonu prvního prezidenta Československé republiky, byla zpráva zaznamenána ve školní kronice následujícími slovy: „*V minulých dnech opětovně šly kolem nás dějiny. Naplnil se věčný koloběh života a smrti u bytosti nám nejdražší. Odešel muž, jenž se stal historickou postavou již za svého života, aby se připojil k řetězu svých velikých předchůdců.*“

Následující rok 1938 byl pro učitele i žáky smutným a trpkým zlomem. Školu čekala řada změn, na podzim bylo výnosem MŠaNO ze dne 26. listopadu 1938 č. 8536/38 nařízeno odstranění obrazů prezidentů, dalším výnosem bylo nařízeno umístit do učeben kříže a počátkem roku 1938 musely být odstraněny i státní znaky. Tím byl ukončen bezstarostný školní život a rozvoj zdejší školy. Zájem nacistů byl na české školství zaměřen od prvních okamžiků okupace. Okupační vláda si vynutila změny učebních osnov a několikeré revize učebnic,²⁵⁸ jejich cílem byla likvidace českého školství, které představovalo významnou národní kulturní instituci.²⁵⁹

²⁵⁵ Tamtéž, s. 122.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 138, s. 142.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 33.

²⁵⁸ Jan Gebhart, Jan Kuklík, *Velké dějiny zemí Koruny české*, Praha, Litomyšl, Paseka, 2006, svazek XV, s. 536, s. 539.

²⁵⁹ Tamtéž.

7 Družstva v Černicích

7.1 Nástin vývoje družstevnictví

Počátky družstevnictví jsou spojeny s vývojem tržního hospodářství v Evropě. Kapitalistické hospodářství vedlo k růstu výroby, rychlému rozvoji produkce, zároveň však způsobilo zlevňování pracovní síly a pro chudé občany ještě větší chudobu. Dělníci ve městech a rolníci na venkově se proti tomuto jevu bránili zakládáním svépomocných organizací, které je měly chránit před lichvou obchodníků.

První družstva na českém území vznikala již v polovině 19. století. Jako první v roce 1847 bylo založeno družstvo *Prager Viktualien und Spaarverein (Pražské potravní družstvo a spořitelní spolek)*, kam byly ukládány úspory členů.²⁶⁰ Vlivem družstevního hnutí vznikala různá družstva, jako například nákupní družstva, spořitelní a záložní družstva, družstva živnostníků a zemědělců a mnohá další. Postupně vznikala stejně jako v Praze v padesátých a šedesátých letech 19. století družstva podobného zaměření i v jiných městech. V šedesátých letech 19. století, bylo družstevnictví spojeno s národohospodářem a politikem JUDr. Františkem Ladislavem Chlebodárem, ten měl o družstevnictví velmi idealistické představy. Mnoho spolků vniklých v té době však skončilo neúspěchem. To způsobilo na několik let utlumení činnosti a zakládání družstev. Nový rozvoj nastal až v osmdesátých a devadesátých letech 19. století.²⁶¹

Podobně jako jinde, byla také v Černicích zakládána družstva. První z nich byla *Kampelička*, založena v roce 1910. O téměř dvě desítky let později následovalo *Družstvo pro rozvod elektrické energie v Černicích*, to bylo v obci aktivní od července 1927. V únoru roku 1931 proběhlo též jednání ohledně založení *Rolnické družstevní mlékárny* v Plzni. První schůze se konala 28. února v sousedních Radobyčicích v hostinci u Krásných. Zájem byl značný a mlékárna proto byla postavena.²⁶² O osudu rolnické mlékárny se však nedochovaly žádné další prameny, kromě této zmínky v obecní kronice.

²⁶⁰ Eduard Jirásek, česká národohospodářská společnost, Sbírká přednášek, Družstevnictví, Praha, Průmyslová tiskárna v Praze, 1926, s. 9.

²⁶¹ www.coop.cz/magazin/3_2004/historie_druzstevnictvi.html

²⁶² ÚMO 8, Obecní kronika s. 180.

7.2 Kampelička

Kampeličky byly peněžní ústavy působící na venkově. Jednalo se úvěrová družstva F. W. Raiffaisenova typu, která měla ve venkovském prostředí významné postavení v tzv. lidovém peněžnictví. Kampeličky byly na venkově velmi populární od druhé poloviny devatenáctého století. Rozvoj úvěrních družstev přinášel venkovu nepochybně řadu pozitiv, nebyla to ovšem pouze ona pozitiva, která peněžní instituce tohoto typu provázela, určitá rizika zde také byla. Riziko přinášelo především neodborné a nezodpovědné zacházení některých funkcionářů se svěřenými prostředky. Nezřídka se stávalo, že došlo k zpronevře.²⁶³ Spolek tvořili členové, pro které kampelička zprostředkovávala velmi výhodné a levné úvěry. Služby poskytovaly kampeličky pro oblast jejich působnosti, pravidla byla dána stanovami peněžního spolku.

Ještě dříve, než byla v Černicích kampelička založena, byly pořádány pro černické občany vzdělávací programy. Tam byla šířena osvěta a vysvětlována obyvatelům výhoda a přínos záložen Raiffaisenova typu. Vůbec první přednáška, kde se hovořilo o svépomocných záložnách, proběhla v obci již v roce 1897. Bylo to na přednášce organizované OB v Černicích.²⁶⁴ Založení černického peněžního spolku předcházelo i další setkání s občany těsně před založením. Dne 20. prosince 1908 v sídle spolku Občansko-hospodářské besedy v hostinci u Františka Matase proběhla přednáška o lidových záložnách. Přednášku vedl J. Chudáček, absolvent rolnické školy z Dolan, který místním zájemcům vyložil prospěšnost a důležitost spořitelních a záložních spolků.²⁶⁵

Vzhledem k časové tísní nebylo možno pojmout vše v celé šíři a byl proto požádán zdejší řídicí učitel Alois Břejcha, aby v nejbližší době občanům vysvětlil stanovy a další podrobnosti. Stalo se tak 27. prosince 1908 na následující schůzi.²⁶⁶ Na schůzi byla zpočátku slabá účast, později ale účastníků přibývalo, nakonec se jich dostavilo 40 a 23 z nich, se pak přihlásilo ihned do záložního spolku. Kampelička pro Černice a okolí je nejstarší kampeličkou

²⁶³ Jiří Šouša, *Mezi brázdou a bankovním úvěrem*, Praha, Národní archiv v Praze, Nová tiskárna v Pelhřimově, 2012, s. 379.

²⁶⁴ ÚMO 8, *Pamětní kniha Občanské besedy v Černicích*, zápis r. 1896, 1897.

²⁶⁵ AmP, f. *Spořitelny a záložny v Plzni 1853 – 1952*, (dále AmP, f. *Spořitelny a záložny v Plzni*, Kampelička Černice), *Denní a pamětní zápisy „Spořitelního a záložního spolku pro Černice a okolí“*, č. i. 31161 sign. 34c 97, s. 3.

²⁶⁶ Tamtéž, *Kampelička Černice*, s. 3.

na Plzeňsku, ustanovena byla na schůzi konané 27. prosince 1908 a úřadovat začala od 7. března 1909.²⁶⁷

První valná hromada peněžního družstva se konala na počátku roku dne 3. ledna 1909. Byly zde dohodnuty základní zásady a zvoleni prozatímní zástupci kampeličky. Prozatímním předsedou byl zvolen Josef Krásný, mlynář z Černic, ten poté jmenoval zapisovatele řídicího učitele Aloise Brejchu a sčítatele hlasů Vojtěcha Ulče a Vojtěcha Říhánka. Pokladníkem spolku byl ustanoven řídicí učitel Alois Brejcha.²⁶⁸ Na schůzi dne 3. ledna bylo zvoleno představenstvo, dozorčí rada spolků a dohodnuta pravidla. Členský příspěvek činil 20 korun a roční členský příspěvek 10 korun, minimální vklad mohl být ve výši jedné koruny a maximální ve výši 1000 korun. Výpovědní lhůty byly stanoveny do 25 korun bez výpovědi, od 25 do 500 korun na 8 dní a nad 500 korun byla stanovena 14 denní výpovědní lhůta. Výše úroku byla 4%, splatná vždy do 31. prosince.

Úhrnná výše vkladů a výpůjček nesměla přesáhnout částku 20 000 korun a úroky za úvěr byly stanoveny na 5%.²⁶⁹ Hned v lednu 1909 byl zaslán ohlašovací dopis na Ústřední jednotu družstev a Svěpomoc, kterým byla splněna ohlašovací povinnost a následně 16. ledna 1909 byla odeslána žádost o legalizaci podpisů a zapsání do rejstříku.²⁷⁰ Již 30. ledna 1909 byl doručen výměr o zápisu v rejstříku firem.²⁷¹ Peněžní spolek se řídil stanovami. Správa společenstva byla svěřena představenstvu, složenému ze starosty, jeho náměstka a tří přisedících, voleného na dobu tří let. Dále zde byla šestičlenná dozorčí rada a valná hromada, která dohlížela na činnost dozorčí rady i celé správy, a pokladník. Povinností pokladníka bylo řádné vedení pokladny a účtů. Byl volen na čtyři roky.²⁷²

Představenstvo peněžního spolku působilo ve složení: Josef Krásný, mlynář z Černic, Vojtěch Říhánek rolník, Jiří Ženíšek, rolník, Tomáš Čechura, rolník, Václav Egrmajer, rolník. Další členové spolku byli zvoleni do funkcí v dozorčí radě. Václav Říhánek – předseda a Matěj Honzík – místopředseda. Jako členové rady byli ustanoveni Pavel Khail, Josef Aišman, Josef Ulč a Jan Pechman.²⁷³ O členství ve spořitelním spolku byl mezi obyvateli zájem a členská základna se plynule rozrůstala, největší nárůst členů peněžního spolku byl

²⁶⁷ AmP, Danuše Bělohlávková, Spořitelny a záložny v Plzni, Kampelička Černice, Plzeň 1982, Inventář, s. 64.

²⁶⁸ AmP, f. Spořitelny a záložny v Plzni, Kampelička Černice, Denní zápisy s. 4

²⁶⁹ Tamtéž, s. 5, 6

²⁷⁰ Tamtéž, s. 9

²⁷¹ Tamtéž, s. 10

²⁷² Tamtéž, Stanovy 1909, s. 3 – 5

²⁷³ Tamtéž, Protokol, Spořitelní záložní spolek pro Černice a okolí, zapsané společenstvo s neobmezeným ručením, i. č., s. 1

zaznamenán v počátečních pěti letech. V dalších letech se přírůstky ustálily na 1 – 7 nově přijatých členech ročně. Nejnižší nárůst byl zaznamenán v letech 1916, 1921 a 1922 po jednom členu.

V Archivu města Plzně je zachováno několik zpráv z revizí, které byly v černické kampeličce provedeny zástupci Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze. Ze závěrů revizí je patrné, že kampelička v Černicích hospodařila se svěřenými prostředky dobře a nedocházelo k žádným závažným problémům. V revizních zprávách se uvádí, že valné hromady jsou včas a řádně konány a dozorcí rada se snaží řádně plnit své povinnosti. Pouze bylo opakovaně upozorňováno, že musí být řádně a včas prováděny a doručovány doklady a vedeny záznamy. Nejednalo se tedy o žádné závažné nedostatky, pouze o drobnosti snadno odstranitelné. Například v revizním protokolu z 13. června 1939 se konstatuje „*Výkaz jmění je řádně doložen a vykazuje jako výsledek hospodaření K 157,90. Důkazem dobrého hospodaření Kampeličky je přiměřeně vysoký rezervní fond, který činí K 217 570,85.*“²⁷⁴

Pro ilustraci uvádím níže v tabulkách počty členů z let 1908 – 1915 (počty členů jsou pouze orientační, jsou uvedeny dle pořadí v přehledu, nejsou zde zohledněny výstupy a úmrtí členů), přesná statistika členské základny nebyla zachována, pouze z několika let (1911-53 členů, 1928 - 81 členů, 1929 - 104 členů a k 6. 6. 1948, 132 členů).²⁷⁵ V následující tabulce je zaznamenán přehled vkladů, počet členů a výpůjček v počátečních letech, po založení peněžního spolku.

Tabulka 13 – Přehled počtu členů Kampeličky v Černicích, příklad vkladů a výpůjček 1909 – 1915

Rok	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
Počet členů	37	46	53	62	69	71	75
Vklady	13901,22	18303,56	30014,70	42650,94	53620,77	31800,14	33366,33
Zápůjčky	11343,52	13845,58		17933,89	23339,91	17240,-	16650,-

Zdroj: Účetní závěrky, výroční účet 1909-1915, s. 1– 8,²⁷⁶

Z přehledu je zřejmé, že se spoření mezi obyvateli Černic a okolí ujalo a vklady postupně rostly. Po první světové válce zájem o spoření v obci pokračoval a počet členů rostl, občané služeb kampeličky hojně využívali. Nejčastěji si za výhodný úrok půjčovali na stavby

²⁷⁴ AmP, f. Spořitelny a záložny v Plzni, Kampelička Černice, Doklady pokladniční, Zpráva o výsledku revize, z 13. června 1939

²⁷⁵ Tamtéž, Seznam členů 1908 – 1936, č. i. 31162, sign. 34 c 98,

²⁷⁶ Tamtéž, Seznam členů 1908 – 1936, č. i. 31162, sign. 34 c 98, Výroční účet 1909 - 1915, č. i. 31164, sig. 34c100, s. 1 – 8

a rekonstrukci domů a byla možnost i odložení splátky, pokud klient měl se splácením potíže. Černická kempelička fungovala v nezměněné podobě ještě po druhé světové válce až do roku 1948, kdy došlo k prvním změnám. K 1. lednu 1953 byla účetně včleněna do Státní spořitelny v Plzni.²⁷⁷

7.3 Družstvo pro rozvod elektrické energie

V roce 1927 bylo v Černicích založeno Družstvo pro rozvod elektrické energie, bylo založeno za účelem rozvodu a správy sekundární elektrické sítě v obci. Družstvo zahájilo činnost na ustavující schůzi 22. května v místním hostinci Martina Matase a činnost ukončilo po druhé světové válce v roce 1947. Na valné hromadě 27. července 1927 byl schválen jednací řád elektrifikačního družstva, kterým se řídila jeho činnost. V čele družstva stál výbor jakožto správní orgán, složený z šesti volených členů. Prvním předsedou družstva byl zvolen Vojtěch Ulč, majitel kruhové cihelny v Černicích. Funkci zastával do roku 1930, kdy se funkce vzdal, a od roku 1931 jej nahradil Jan Matas, rolník z Černic.²⁷⁸

Výbor schvaloval veškerou činnost družstva, podepisoval dokumenty a rozhodoval o přijetí členů. V případě potřeby opatřoval úvěry pro družstvo.²⁷⁹ Výbor schvaloval podmínky práce, stanovoval, jak má být užíváno zařízení a stroje družstva, zajišťoval zásoby materiálu a přijímal personál pro práci na zařízení, rozhodoval o poplatcích za dodanou elektrickou energii apod. Nejméně jednou měsíčně se konala schůze výboru²⁸⁰

Hlavní části družstevního jmění tvořily podíly, které si každý, kdo v obci chtěl odebírat elektrickou energii, musel upsat a hotově je zaplatit. Po řádném vyplnění členské přihlášky a zaplacení podílu se stal občan podílníkem a řádným členem družstva. Členem se mohl stát, pokud zaplatil alespoň část podílů, mohla jim být fyzická i právnická osoba.²⁸¹ Byly stanoveny zásady, na kterých se družstvo usneslo, například, že na každou žárovku jest upsáno v podílech 65 Kč, na motorovou přípojku též 65 Kč. Elektrifikační družstvo zajišťovalo svým členům (podílníkům) rozvod sekundární sítě a její správu a údržbu. To však zajišťovalo pouze těm, kteří podali přihlášku do 15. června 1927, nebo, těm kteří

²⁷⁷ AmP, Danuše Bělohávková, Spořitelny a záložny v Plzni 1853 – 1952, Plzeň 1982, Inventář, s. 64

²⁷⁸ AmP, f. Družstvo pro rozvod elektrické energie Černice 1927- 1949, Seznam činovníků spolku, č. rkp., 25119, sign. 20 d 239, s. 1

²⁷⁹ Tamtéž, Jednací řád 1927, č. rkp., 25114, sign. 20 d 234, s. 1,2

²⁸⁰ Tamtéž, s. 10

²⁸¹ Tamtéž, s. 6, s. 9

bydleli alespoň půl roku v obci a měli zde nemovitý majetek.²⁸² V tabulce pod textem je přehled závodních podílů a počet členů v jednotlivých letech působení družstva.

Tabulka 14 – Přehled počtů členů a výše podílů 1927 – 1942 "Družstvo pro rozvod elektrické energie v Černicích"

rok	členů	podílů	Rok	členů	podílů	rok	členů	podílů
1927	63	neuveďeno	1928	68	neuveďeno	1929	72	neuveďeno
rok	členů	podílů	rok	členů	podílů	rok	členů	podílů
1930	82	neuveďeno	1931	98	neuveďeno	1932	98	772
rok	členů	podílů	rok	členů	podílů	rok	členů	podílů
1933	114	866	1934	118	904	1935	120	911
rok	členů	podílů	rok	členů	podílů	rok	členů	podílů
1936	125	946	1937	128	964	1938	129	981
rok	členů	podílů	rok	členů	podílů	rok	členů	podílů
1939	141	1043	1940	150	1124	1941	157	1169
rok	členů	podílů						
1942	161	1203						

Zdroj: AmP, Družstvo pro rozvod elektrické energie, Seznam členů, 1927 – 1948, č. rkp., 25115, sign. 20 d 235, Kniha závodních podílů 1927 – 1947, č. rkp., 25117, sign. 20 d 236

Elektrifikační družstvo, které mělo při založení 63 členů, se jak je z přehledu patrné, průběžně rozrůstalo, počet členů se plynule zvyšoval. Přírůstek členů lze spojit s postupným růstem počtu domácností a přílivem obyvatel do obce. Stavěly se nové domy a byly na sekundární síť v obci připojeny. Elektrickou energii ze sekundární sítě odebraly samozřejmě také právnické osoby, které v obci podnikaly. V roce 1935 družstvo mělo téměř dvojnásobek členů od jeho založení a v roce 1942 to bylo již 161 členů s 1203 podíly.

²⁸² AmP, f. Družstvo pro rozvod elektrické energie Černice 1927 – 1949, Jednací řád 1927, č. rkp., 25114, sign. 20 d 234, s 9

8 Spolky a místní organizace, společenský život v Černicích

8.1 Spolčování a spolková činnost

Spolčování a spolková činnost má dlouhou tradici, ta sahá až do dávné minulosti. Vytváření skupin v lidské společnosti je přirozenou vlastností. V českých zemích vznikaly již ve středověku zájmové skupiny a vytvářela se společenstva, prostřednictvím nich jejich příslušníci prosazovali své zájmy. V té době to byly především zájmy hospodářské a reprezentační.²⁸³ Obecně lze spolek definovat jako sdružení osob, které pojí společný zájem. Můžeme sem zařadit například již středověká cechovní společenstva a kupecká grémia, která byla v šedesátých letech 19. století nahrazena živnostenskými společenstvy, hájícími zájmy průmyslníků a obchodníků.²⁸⁴

Kromě živnostenských a obchodních společenstev vznikaly i jiné zájmové skupiny, které se zaměřovaly na kulturu, tělovýchovu a sdílely politické zájmy a šířily osvětu různého druhu. Připomeňme alespoň jeden z prvních osvětových spolků u nás, byl jím první český čtenářský spolek, založený Antonínem Jaroslavem Puchmajerem v Radnicích v roce 1818. Čtenářské a ochotnické spolky byly vůbec jedny z prvních, které na českém území vznikaly a měly důležitou roli v době tzv. národního obrození.²⁸⁵ V Plzni můžeme spatřovat zárodky spolkové činnosti již ve 14. století u cechovních organizací (nejstarší cech v Plzni byl cech řeznický), další pak vznikaly například v 15. století, kdy rozvíjela činnost náboženská literární bratrstva při sv. Bartoloměji.²⁸⁶

Habsburský stát také již v době před revolučním rokem 1848 podporoval spolkovou činnost v oblasti vědy, průmyslu, zemědělství, umění, charitě a osvětě. Snažil se ovšem mít činnost spolků pod kontrolou. Kromě již jmenovaných vznikaly i různé tajné spolky, ve kterých spatřoval habsburský stát nebezpečí, dalším důvodem byla i obava z šíření myšlenky francouzské revoluce (1789 – 1799). Za napoleonských válek vznikaly velmi radikální studentské spolky tzv. buršenshafty, pro stávající režim nebezpečné, vládní vrstvy měly snahu zamezit jejich působení. Ještě v době, kdy byly české země součástí monarchie, bylo spolčovací právo postupně ošetřeno několika předpisy Rakousko-uherského právního

²⁸³ Marek Laštovka a kolektiv, *Pražské spolky*, Praha, Skriptorium 1998, Úvodní studie, s. VII, VIII.

²⁸⁴ Josef Gruber, *O komorách obchodních a živnostenských*, Praha, OŽK 1904, s. 6.

²⁸⁵ Jitka Janečková, *Plzeňský spolkový život od druhé poloviny 19. století, do 50. let 20. století*, AmP, Přednáška, nepublikované podklady k přednášce, čerpáno z M. Laštovka a kolektiv, s. 1.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 8.

pořádku. Recepčním zákonem byl roku 1918 do československého právního řádu celý tento právní systém převzat.

V době prvorepublikové se spolkový a společenský život rozvinul a dosáhl na jednu z nejvyšších kulturních úrovní vůbec. Aktivitu spolků a dalších organizací narušila až okupace roku 1939, kdy byla aktivita nejdříve značně omezena a následně zcela přerušena.²⁸⁷ Větší změny ve spolkovém právu přineslo až období „*druhé republiky*“, kdy byla omezena demokratická práva a právo svobodného spolčování. Stalo se tak na základě vládního nařízení č. 13/1939Sb. z 27. ledna 1939. K 1. březnu 1939 byly zrušeny všechny spolky a zakázán vznik veškerých nových politických sdružení.

Spolková činnost v Černicích se začíná více rozvíjet ve druhé polovině 19. století, výraznějšího rozvoje se pak dočkala za první republiky, v té době započal nejčilejší spolkový život. Spolky zaujímaly důležitou roli ve společenském, veřejném i politickém životě obce, prostřednictvím nich byl v obci organizován veřejný život a společenský ruch. Spolky zajišťovaly kulturní akce a organizovaly osvětu, vzdělávací, sportovní programy a veškeré další aktivity v obci. Pro občany byly spolky přínosem, odrážely přímé zájmy a potřeby místních a stmelovaly obec. Černické spolky nevznikaly samozřejmě samovolně, byly odrazem celospolečenského dění, vzorem jim byly významné spolky na celonárodní úrovni.

Černickými občany byly zakládány spolky různého zaměření, od vzdělávacího, osvětového, hospodářského až po spolky volnočasové, ochotnické nebo se sportovní náplní.²⁸⁸ Nejen osvěta a zábava byla úkolem spolků, plnily zároveň i funkci politickou, výchovnou a vzdělávací. Ve spolupráci s obecním zastupitelstvem a zástupců školy a místních spolků byly připravovány a koordinovány volnočasové aktivity. Ze spolkové činnosti plynul obci příjem například z různých zábav a plesů, výstav apod., kterých se každoročně v obci pořádala celá řada. Spolky přispívaly a věnovaly prostředky na dobročinné účely a často podporovaly chudé.

Počátkem 20. století byly nově zakládány osvětové svazy, jejich účelem byla koordinace osvětové a spolkové činnosti. Pro Plzeň a okolí byl osvětový svaz založen v roce 1906 (*Osvětový svaz pro Plzeň a okolí*), který byl pobočkou pražského osvětového svazu. OS byl členěn na odbory (přednáškové, knihovní, divadelní). Roku 1919 byly ustanoveny osvětové sbory na zákonném podkladě, opíraje se o tři zákony. Byly to zákony O lidových

²⁸⁷ Marek Laštovka a kolektiv, *Pražské spolky*, Praha, Scriptorium 1998, Úvodní studie, s. IX – XXIV.

²⁸⁸ ÚMO 8, Pamětní kniha Občanské besedy v Černicích, 1883 – 19 stránky nečíslovány.

kursech občanské výchovy č. 67/1919 Sb. o veřejných knihovnách obecních č. 430/1919 sb. a zákon o pamětních knihách obecních č. 80/1920 Sb. Osvětový svaz a Osvětový sbor existovaly od roku 1919 paralelně vedle sebe.²⁸⁹ V obcích byly zřizovány místní osvětové komise, ty byly podřízeny osvětovému sboru založenému v roce 1906. V jakém vztahu osvětový sbor a místní osvětové komise nelze s určitostí doložit, pravděpodobně to bylo na podkladě zákona o občanské výchově z 22. dubna 1919. Také v Černicích byla osvětová komise zřízena. Místní osvětové komise vznikly zřejmě jako místní koordinační orgány. Od roku 1939 byla činnost osvětových institucí v moci německé propagandy.²⁹⁰

Nejstarší spolky v Černicích vznikaly již koncem 19. století, prvním z nich byla Občanská beseda, založena již v roce 1883.²⁹¹ Z roku 1900 je v Archivu města Plzně dochován záznam o schválení stanov Občansko-hospodářské besedy v Černicích. Není z toho však zcela jasné, zda se jedná o změnu stanov stejného spolku z 1883, na jehož činnost navázal, nebo další nově založený spolek stejného charakteru. Pravděpodobnější je, že se jedná o spolek původní. V době založení vznikl spolek pod názvem Občanská beseda a později, jak vyplývá ze záznamů pamětní knihy besedy a také v pamětní knize Sokola, došlo k jeho přejmenování.²⁹² Ke změně v názvu došlo rovněž v roce 1894, kdy se v pamětních zápisech nalézá již otisk razítka s novým názvem Občansko-hospodářská beseda v Černicích. Druhým spolkem byl Hasičský sbor v Černicích, založený v roce 1891, stanovы spolku byly schváleny téhož roku.²⁹³ Následovala Dělnická tělocvičná jednota Černice v roce 1918, která si dávala za cíl, šířit zdravotní, duševní a mravní výchovu členstva.

Před vznikem první československé republiky působilo v Černicích pouze několik spolků. Spolkový život nebyl tak rozmanitý, řada různých spolků vznikla v obci až v době prvorepublikové. Pouze k některým spolkům jsou dochovány prameny, k většině z nich prameny nejsou buď vůbec žádné, nebo velmi skromné. V březnu 1919 byla založena na popud řídicího učitele Aloise Brejchy, pobočka Sokola V. v Plzni, tělocvičná jednota „Sokol“ Černice.²⁹⁴ TJ Sokol v Černicích o jedenáct let později v obci začal provozovat kino.

²⁸⁹ AmP, Jaroslav Douša, Osvětové sbory v Plzni 1906 – 1945, Inventář, Plzeň 1977s. 1-3.

²⁹⁰ AmP, fond Národní výboru města Plzeň, (dále jen AMP, f. NV MP), seznamy spolků.

²⁹¹ ÚMO 8, Pamětní kniha Občanské besedy v Černicích, 1883 stránky nečíslované.

²⁹² AmP, f. NV MP, č. i. 650, sign. 730, Občansko-hospodářská beseda Černice, 1940 – 1956, kart.79.

²⁹³ Tamtéž, č. i. 715, sign. 805, Hasičský sbor v Černicích, 1937 – 1946, kart. 82.

²⁹⁴ AmP, f. NŠ č. i. 25088, sign. 20d229 Pamětní kniha obecné školy v Černicích, s. 106.

Licenci k jeho provozu obdržel v srpnu 1930, promítat začalo kino v hostinci „ U Sokola“ č. p. 112.²⁹⁵

Roku 1920 vznikl Dělnický ochotnický spolek v Černicích, jehož stanovy byly schváleny v září téhož roku.²⁹⁶ O dva roky později dne 1. února 1922 byl ustanoven hudební sbor Tamburaši, kapelníkem hudebního tělesa byl zvolen člen zdejšího Sokola František Tuček a dne 8. února 1924 v Černicích vznikla osvětová komise.²⁹⁷ Během první republiky vznikala celá řada nových spolků, některé z nich nevykazovaly žádnou činnost a postupně zanikaly. Pouze několika spolků, jejichž fondy se nalézají v Archivu města Plzně a Úřadu městského obvodu Plzeň 8, lze zrekonstruovat jejich činnost, těm budou nyní věnovány následující odstavce.

8.2 Občanská beseda, Občansko hospodářská beseda

Občanská beseda v Černicích byla prvním ze spolků založených v obci, iniciativa skupiny občanů byla realizována v lednu 1883, kdy byl spolek ustanoven. Mottem spolku byla uvedena myšlenka „*Společnými silami.*“ O řádnou registraci spolku se postaral především mladší učitel místní obecné školy Václav Černý a řídící učitel Valentin Steiner ve spolupráci s dalšími zakládajícími členy spolku Josefem Krásným, Matějem Egrmajerem a Josef Šnepergem. Zakládajících členů bylo 32, základní vklad činil jeden zlatý ročně a měsíční příspěvek deset krejcarů. Spolek sídlil v hostinci č. popisné 38, v roce 1903 přesídlil do hostince Františka Matase č. 112. Do předsednictva spolku byli zvoleni Josef Krásný (mlynář) – předseda, Josef Šnepergr (rolník) – místopředseda, Václav Černý (mladší učitel) – jednatel, Valentin Steiner (řídící učitel) – knihovník, Matěj Ulč (rolník) – účetní, Matěj Egrmajer (rolník) – pokladník, Josef Fábera (rolník) – revize účtů a Antonín Krásný (rolník) – revize účtů.²⁹⁸

Nejpočetněji zastoupenou skupinu členské základny tvořili rolníci a učitelé, několik úředníků, následují zástupci různých řemesel, pouze u jednoho člena, se uvádí syn dělníka. Analýza členské základny odráží skutečnost, že se jedná většinou o členy, či sympatizanty republikánské strany venkova (agrární). Řada z nich pak za tuto stranu kandidovala

²⁹⁵ AmP, f. NV MP, č. i. 2109, sign.12/4/15, Kino Černice, 1931 – 1943, karton 131.

²⁹⁶ Tamtéž, č. i. 717, sign. 807, Dělnické divadlo, kart. 83.

²⁹⁷ AmP, f. NV MP, č. i. 629, sign. 18/RC/58, Osvětová komise.

²⁹⁸ ÚMO 8, Pamětní kniha Občanské besedy v Černicích, 1883 – 1933, stránky nečíslovány, zápis r. 1883.

v obecních volbách. Agrární strana se formovala na přelomu 19. a 20. století jako moderní masová politická strana, která se cítila být především zástupcem celého rolnictva jako sociálního stavu.²⁹⁹

Spolek hned od založení vykazoval hojnou činnost, scházel se na pravidelných schůzích dvakrát týdně, vždy v pondělí a ve čtvrtek. Organizoval pravidelné přednášky zaměřené na zemědělskou tematiku, modernizaci v zemědělství, organizoval společenské akce, zábavy a plesy. Výtěžky z plesů a zábav věnoval často na dobročinné účely, členové se účastnili oslav, slavností i výročí občanské besedy jiných spřátelených obcí. Spolkem byly odebírány časopisy, které byly pravidelně předčítány na schůzích, stejně jako se předčítalo z knih. Z časopisů jsou to například Plzeňské listy, Národní listy, Pokrok, Laciná knihovna, Matice lidu, Libuše a Humoresky, Máj, Česká kronika, Plzeňský obzor a některé další. V roce 1893 bylo v besední knihovně evidováno 357 knih.³⁰⁰

Krátce po založení občanské besedy se konal hned v únoru 1883 první spolkový ples, první výtěžek ve výši dvanácti zlatých byl celý věnován Ústřední matici školské, (dále ÚMŠ) Spolkový ples se v obci konal pravidelně, stejně jako i další zábavy. ÚMŠ byla část výtěžku z plesů věnována pravidelně. Občanská beseda v Černicích spolupracovala s mnoha jinými spolky, například roku 1886 byla vyzvána ke spolupráci se „*Spolkem českých paní a dívek plzeňských*.“ Beseda byla požádána, aby přispěla nějakým darem na velkou národní slavnost ve prospěch ÚMŠ, která se měla konat dne 11. a 12. září. Měly to být dárky z toho, co venkov poskytuje. Jako dary občané věnovaly 4 džbány smetany, 2 pecny chleba, ½ kopy vajec a 16 čtvrtek másla. Dárky byly k výše jmenovanému účelu předány a 12. září se členové spolku účastnili „Velké slavnosti národní“ v Plzni. Roku 1888 byla do spořitelny uložena částka 5 zlatých. Tato částka měla být předána, až dosáhne vklad 100 zlatých ÚMŠ. To se také stalo a v roce 1891 byla beseda vyznamenána. Zápis pamětní knize zní „*Ku konci toho roku byla beseda vyznamenána diplomem od Matice školské za obět 100 zl.*“³⁰¹

Velkému zájmu se těšila řada přednášek pravidelně pořádaných spolkem, pro ilustraci je zde opět několik příkladů. Roku 1884 byla např. uspořádána přednáška redaktora Plzeňských listů, Antonína Spala „*O vynálezu ruchadla bratří Veverků.*“ V listopadu téhož roku se konala hned další přednáška na téma „*Jak si rolník v nynějších trudných dobách počínati měl.*“ Účast byla tak hojná, že přednášková místnost byla přeplněná posluchači.

²⁹⁹ Zdeněk Kárník, České země v éře první republiky, díl II., Praha, Libri 2002, s. 288.

³⁰⁰ ÚMO 8, Pamětní kniha Občanské besedy v Černicích, zápis r. 1883,1892,1893.

³⁰¹ Tamtéž, zápis r. 1885.

V srpnu roku 1885 poctil svou návštěvou Plzeň J. V. císař František Josef I., vítání panovníka, se účastnili všichni členové spolku.³⁰² Ve zdejší obci byla také často hrána divadelní představení ochotnickým spolkem i členy jiných spolků, z uvedeného repertoáru to bylo například v prosinci roku 1887 veselohra „*Kabát dolů*“ a *Posvícení v Malčicích*“ obraz ze života venkovského.³⁰³

Významnou událostí bylo 10. výročí založení besedy. U této příležitosti byl konán dne 11. června 1893 výlet do blízkého lesa na Valíku, kde promluvil k účastněným JUDr. M. Pokorný, člen strany mladočeské, „*O důležitosti spolkového života na venkově.*“ Stručně představil průběh vývoje spolkového života od roku 1848 a zdůraznil šíření národního vědomí, které se děje prostřednictvím spolků. Vyzdvihl prospěšnost osvěty a rozšíření obzoru prostřednictvím četby knih, hospodářských a politických novin, které jsou hlavní oporou v zápase s odvěkými nepřáteli. Přednáška, která trvala přes hodinu, byla sledována přítomnými s velkou pozorností a řečníkovi nakonec provolána „sláva.“ Z této a podobných akcí je patrna skutečnost, že obyvatelé venkova v českých zemích oficiálně samozřejmě projevují loajalitu panovnickému domu, jak je zde však patrné, skutečné mínění a názory se však přeci jen poněkud liší.³⁰⁴ V zimních měsících byly občanskou besedou v Černicích pořádány často poučné večírky, na nichž byly probírány dějiny českého národa.

Počátkem roku 1897 se v lednu, se konala přednáška profesora rolnické školy J. V. Nováka, při níž byl posluchačům důkladně objasněn význam svépomoci se zřetelem na záložny Raiffeisenovy. Přednáška se těšila velkému zájmu členů Občanské besedy v Černicích ale i blízkých besed Koterova a Útušic.³⁰⁵ Až do počátku válečných událostí vykazovala členská základna čilou společenskou a osvětovou činnost, pořádala mnoho přednášek, divadelních představení a účastnila se výstav. Vlivem války byla od roku 1914 činnost spolku téměř utlumena, i když ne zcela. Po skončení první světové války se činnost rozbíhala velmi pomalu. Například v záznamu z roku 1926 nalezneme pouze dvě holé věty „*V tomto roce čítala beseda 37 členů. Beseda v tomto roce spala spánkem spravedlivých.*“ Některé zápisy v pamětní knize jsou z té doby velmi strohé.³⁰⁶

Teprve od roku 1927 se začíná činnost pomalu oživovat, konalo se osm schůzí, z toho jedna výroční. Začaly se opět konat přednášky, ty byly nyní zaměřené především

³⁰² ÚMO 8, Pamětní kniha Občanské besedy v Černicích, zápis r. 1885.

³⁰³ Tamtéž, zápis r. 1887.

³⁰⁴ Tamtéž, zápis r. 1893.

³⁰⁵ Tamtéž, zápis r. 1896.

³⁰⁶ Tamtéž, zápis r. 1926.

na zemědělskou tematiku, například o moření osiva, vápnění půdy, zeleném hnojení, kompostování, hlavním tématem jsou záležitosti užitečné zdejšími zemědělci. V roce 1933 oslavila Občanské besedy v Černicích 50 let výročí svého vzniku, za celou dobu svého trvání se konalo 374 schůzí a valných hromad, 72 přednášek 53 divadelních představení a 59 slavností a vycházek.³⁰⁷ Od počátku bylo přijato celkem 146 členů, 36 z nich zemřelo, nebo vystoupilo, 52 členů se odstěhovalo a 4 byli vyloučeni. V roce 1933 měla občanská beseda 54 členů. Záznam o trvání 50 let besedy v Černicích je posledním zápisem v pamětní knize. O tom, zda spolek v té době svou činnost ukončil, se prameny nezmiňují.³⁰⁸

8.3 Sbor dobrovolných hasičů

Dobrovolní hasiči jsou druhým nejstarším spolkem v Černicích. Činnost hasičských sborů byla pro život obcí a měst velmi důležitá, ba žádoucí. Sbory pomáhaly chránit životy a majetek jejich obyvatel a zároveň přispívaly svou činností i ke kulturnímu a společenskému životu obce. O činnost byl mezi občany zájem a v 19. století se našlo z řad občanů mnoho nadšenců a stoupců. K tomu aby hasičské sbory mohly plnit svou úlohu, bylo však nutné materiální zajištění těchto dobrovolných spolků, zde ovšem často narážely, obecní zastupitelstva často nebyla ochotna podílet se na financování činnosti.

Ani v Plzni nebylo založení hasičského sboru jednoduché, ještě na počátku druhé poloviny 19. století nemělo město profesionální hasičský sbor. Impulsem pro založení sboru byl až požár v městské nemocnici v červenci 1865, kdy zavládl neuvěřitelný chaos a teprve příchozí dobrovolná skupina Sokola dokázala zvládnout situaci a převzít organizaci likvidace požáru. Tato tragická zkušenost dovedla členy Sokola k závěru, že je nutno, aby město mělo svůj vlastní profesionální hasičský sbor a předložilo městu návrh na jeho zřízení. Za pomoci hasičů z Prahy byl v dubnu 1869 předložen návrh, aby dvanáctičlennému sboru byla vyplácena měsíční mzda.³⁰⁹ Teprve v roce 1877 vydala Městská rada c. k. Plzeň svolání, ve kterém vyzývá všechny okolní obce ke vzájemné pomoci při hašení požárů. V svolání byla přislíbena odměna 5 zlatých za jednu voznicí vody při požáru v Plzni.

³⁰⁷ ÚMO 8, Pamětní kniha Občanské besedy v Černicích, zápis r 1933.

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ Konference mezinárodní hasičské asociace CTIF 2012, Bárta – Pekař, Vasil Silvestr 2012: Berufsfeuerwehr der Stadt Pilsen/Plzeň 1986, in: Entstehung und Entwicklung der Berufsfeuerwehren. Adolf Schinnerl(ed.) Arnhem: Internationale Arbeitsgemeinschaft für Feuerwehr – und Brandschutzgeschichte im CTIF, s. 475 – 479.

Zákon ukládal všem obcím s více než sty obytnými staveními pořídit hasičskou stříkačku.³¹⁰ První tři hasičské sbory byly v okolí Plzně založeny po roce 1882. V roce 1883 se sdružily ve spolku Plzeňská župní hasičská jednota. Bylo to ovšem zoufale málo, tato skutečnost byla také kritizována v „Plzeňských listech“.³¹¹ Až poté začalo hasičských sborů přibývat, roku 1886 bylo v Plzeňské župě již 10 sborů s 298 členy. Teprve v době první republiky existovaly veřejné požární jednotky, ale jen ve větších městech. V ostatních městech a obcích byla ochrana před požáry stále přenesena na starosty a dobrovolné hasičské sbory.³¹²

Sbor dobrovolných hasičů v Černicích byl založen 1. listopadu 1890 a počátkem roku 1891 vzat do evidence, stanovy byly schváleny v témže roce.³¹³ V době založení sboru bylo v obci 94 domů a 717 obyvatel. Ustavující schůze se pravděpodobně konala v hospodě Martina Egermajera, později zakoupeného a přestavěného Martinem Matasem na „Matasův hostinec v panském domě“, kde měl hasičský sbor dlouho svou spolkovou místnost. Při založení měl sbor dle záznamů kronikáře 48 členů, z toho bylo 12 zakládajících členů, dalších 23 činných a 15 přispívajících. Ve sboru byl 1 učitel, 15 rolníků, 4 chalupníci, 14 dělníků, 2 živnostníci, 2 řemeslníci a dalších 10 členů, u nichž sociální příslušnost v pramenech není uvedena.³¹⁴

Postupně se členská základna sboru rozrůstala, v roce 1902 tam vstupuje Josef Šneberger, starší (Fait), rolník a majitel cihelny, a mlynář František Krásný, následující rok František Egermaier, Vojtěch Ulč (majitel cihelny), v roce 1906 Josef Čechura (železničář), v roce 1909 Vilém Brantl (řídící učitel) a Václav Špaček (tesař), roku 1911 a 1912 Josef Lodr (domkař a dělník), Josef Matas (chalupník) a Tomáš Řihánek (rolník).³¹⁵ Prvním představeným sboru byl zvolen rolník a prvním velitelem učitel Václav Suchomel. K dalšímu přírůstku členů došlo po první světové válce v roce 1919, kdy řady hasičů posílili Jan Hec (rolník), Jaroslav Hec (rolník), Josef Matas (rolník) a další. Také v následujících letech se členská základna rozrůstala, k 31. prosinci 1940 měl hasičský sbor 130 členů, z toho činných 20 a zbývající přispívající.³¹⁶

³¹⁰ Jan Štýbr, Publikace 120 let Sboru dobrovolných hasičů Plzeň-Černice 1890 – 2010, Plzeň, František Spurný, APEX-Art, 2010, (dále jen Jan Štýbr, c. d.) s. 3.

³¹¹ Jan Štýbr, c. d., s. 3.

³¹² www.mvcr.cz/hasiči ČR.

³¹³ AmP, f. NV MP, č. i. 715, sign. 805, Hasičský sbor v Černicích, 1937 – 1946, kart. 82.

³¹⁴ Jan Štýbr, c. d., s. 4.

³¹⁵ Tamtéž, s. 7.

³¹⁶ Tamtéž s. 8, 9.

Těžká doba nastala během nacistické okupace, kdy byli hasiči povoláni k dobrovolným jednotkám. Ty měly za úkol likvidovat požáry a trosky po náletech. Ke službě byli povoláni i místní dobrovolní hasiči Vojtěch Hucl, Jaroslav Chudáček, Jaroslav Kotěšovec, Jaroslav Král, Jaroslav Křivanec a Jaroslav Topinka.³¹⁷ Ještě po skončení první světové války vlastnily všechny hasičské sbory v Plzeňské župní hasičské jednotě ruční hasičské stříkačky přepravované koňským potahem. Koňský potah zapůjčovali občané, při požáru mohlo dojít ke zranění koně, a tak majitel utrpěl škodu. Vedení Plzeňské župní hasičské jednoty, se proto usnesla na valné hromadě, konané v druhé polovině roku 1919, že bude vyjednána pojistka ve výši 100 Kč za 1 pár koní ročně. Tuto pojistku uzavřel i hasičský sbor v Černicích.³¹⁸ Místní dobrovolný hasičský sbor pořídil v roce 1904 svou první patentní hasičskou stříkačku, s pákovým zdvihem od firmy R. A. Smékal z Prahy, která byla poprvé vyzkoušena za přítomnosti obecních zastupitelů dne 13. 3. 1904 a za dva měsíce slavnostně vysvěcena dne 23. května na Selské návsi farářem ze Starého Plzece.

Hasičská výstroj byla zpočátku uskladněna v hasičské kůlně u staré školy, první požární zbrojnice pak sídlila vedle bývalé kovárny v Černicích. Sloužila zároveň jako obecní šatlava, po roce 1956 byla zřízena nová požární zbrojnice a pro tento účel byla přestavěna obecní stodola.³¹⁹ Roku 1933 byla pořízena v Černicích první motorová stříkačka o výkonu 1000litrů/ min., byla dodána dne 30. června 1933. Stříkačka sloužila místním hasičům až do roku 1948.³²⁰ Během počátečních 10 let své existence se hasičský sbor podílel na likvidaci tří místních požárů a dalších osmnácti požárů mimo obec. V roce 2010 oslavil Sbor dobrovolných hasičů v Černicích 120 let od založení.

8.4 TJ Sokol Černice a kino v Černicích

Tělovýchovná jednota „Sokol“ (dále jen TJ Sokol) v Černicích byl založen až po první světové válce na popud řídícího učitele Aloise Brejchy a členské základny Občansko-hospodářské besedy v Černicích roku 1919. Spolek byl ustanoven zatímně jako pobočka Sokola V. v Plzni.³²¹ Tělovýchovné hnutí mělo počátek v sousedním Německu již na přelomu 18. a 19. století. Ve druhé polovině 19. století začaly první tělovýchovné aktivity i na našem

³¹⁷ Jan Štýbr, c. d., s. 9.

³¹⁸ Tamtéž, s. 8.

³¹⁹ Tamtéž, s. 6, s. 7, s. 9.

³²⁰ Tamtéž, s. 8.

³²¹ AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy Plzeň, TJ Sokol Černice, Pamětní kniha „TJ Sokol Černice“, s. 1.

území. První tělovýchovný spolek byl založen v Praze.³²² Po vzoru první tělovýchovné jednoty následovaly další nejdříve ve městech a později i na venkově. Tělovýchovná jednota v Černicích podobně jako jiné sokolské organizace navazovala na odkaz národního obrozence prof. PhDr. Miroslava Tyrše a na tradici první pražské organizace Sokola.³²³ První ustavující schůze černického Sokola proběhla 1. dubna 1919, při které bylo dohodnuto založení pobočky v Černicích a zvolen výbor. Hned na první schůzi se do členské základny přihlásilo 67 členů, 11 žen (sester) a 56 mužů (bratrů).

Prvním starostou Sokola byl zvolen František Krásný, toho času úřadující starosta, a jeho náměstkem byl zvolen Alois Brejcha, řídící učitel v Černicích. V následujícím týdnu se po ustavující schůzi sešel dne 8. dubna výbor za přítomnosti zástupců Sokola V. okrsku v Plzni a sokolské organizace v Doudlevcích. Na schůzi bylo dohodnuto přidělení Černic, jako odbočky V. okrsku. Následně bylo vše schváleno župním předsednictvem.³²⁴ Členské příspěvky, byly stanoveny ve výši 200 korun jednou provždy, zápisné na tři koruny pro všechny členy, zakládající členy dvě koruny měsíčně a pro přispívající členy jedna koruna měsíčně.³²⁵ K osamostatnění Sokola v Černicích došlo dne 5. ledna 1921, kdy bylo na valné schůzi sděleno „*Oznamuje se osamostatnění naší jednoty po posudcích a dobrozdáních okresního náčelníka br. Burdy a župního starosty br. E. Tšídy, jež znělo, že jednota naše jest jak po stránce tělocvičné, tak i po stránce správní zcela schopna k samostatnému uvedení.*“³²⁶

Tělovýchovná jednota potřebovala ke své činnosti a zázemí a cvičební náradí. Aby mohla své poslání řádně plnit a rozvíjet se, bylo nutno vyřešit otázku nákupu cvičebních pomůcek, bez kterých se samozřejmě neobešel žádný tělovýchovný spolek. Jelikož na zakoupení náradí nebyly finanční prostředky, byla vypsána v dubnu dobrovolná půjčka k zakoupení cvičebních prostředků. Z půjčky se získalo celkem 1500 korun, přičemž bylo upsáno 75 podílů po 20 korun, další peníze tělovýchovná jednota získala z darů jiných spolků. Příspěvek 100 korun poskytla Občansko-hospodářská beseda v Černicích, 180 korun sdružení agrárního dorostu 20 korun sdružení mladých ochotníků. Za získané peníze byla zakoupena

³²² Antonín Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české, Praha, Litomyšl, Paseka, 2000, svazek XIII, s. 265.

³²³ TJ Sokol Černice, Pamětní kniha „TJ Sokol Černice“, (dále jen Pamětní kniha TJ Sokol) úvodní pojednání.

³²⁴ Pamětní kniha TJ Sokol, s. 2.

³²⁵ Tamtéž, s. 2.

³²⁶ Pamětní kniha TJ Sokol s. 24.

bradla, americká hrazda, stojan pro skok, jedny kruhy obdržel tělocvičný spolek od soukromé osoby, druhé darovala školní rada a žíněnku zhotovil učitel Vilém Brantl.³²⁷

Činnost Sokola pravidelně podporovaly jiné organizace a politická uskupení, např. Kroužek mladých ochotníků v roce 1919 přispěl zpočátku jeho působení 30 korunami a 80 haléři a českoslovenští socialisté 78 korunami na jeho činnost.³²⁸ Cvičení černický Sokol zahájil záhy po založení, prvního cvičebního dne se cvičenci účastnili hned 4. dubna 1919. V době působení Sokola ve zdejší obci se členové pravidelně účastnili celostátních sletů a sletů pořádaných v rámci župy a řady závodů a tělovýchovných akcí pořádaných místním Sokolem.³²⁹ Za nejvýznamnější události můžeme označit samozřejmě všesokolské slety konané v Praze. Všesokolské slety měly velký ohlas a v období první republiky se konaly dva, v roce 1920 a 1926.³³⁰ Členové černického Sokola se jich pravidelně účastnili.

Černický Sokol zakoupil v roce 1921 od Jana Matase pozemek na letní cvičení, tzv. letní cvičiště a členy Sokola upraveno. Již v témže roce byla na cvičišti pořádána veřejná cvičení. Cvičenci se účastnili v hojném počtu, přítomni byli také spřátelené TJ Sokol ze sousedních obcí a organizátoři si pochvalovali, že cvičení se nad očekávání zdařilo.³³¹

Aktivity Sokola v Černicích nebyly pochopitelně pouze sportovního rázu. Sokol organizoval řadu plesů, slavností, výlety, pravidelně pořádal vzdělávací programy a seznamoval své členy i veřejnost v obci během přednášek s všeobecným děním v obci i ve státě. Členové Sokola se účastnili všech důležitých událostí v obci. V roce 1920 se konala velká slavnost, ve zdejší obci byl dne 25. července odhalen pomník padlým obětem světové války. Slavnostního ceremoniálu se účastnili též zástupci Sokola Vilém Brantl a Vojtěch Ulč.³³² Přednášky konané TJ se nejčastěji týkaly historických témat, významných osobností v české i minulosti i současných osobností, nikdy nebyly opomíjeny významné dny celonárodního významu. Oslavy se týkaly výročí Husa, Tyrše, prvního československého prezidenta T. G. Masaryka a dalších významných osobností.

Členové místní sokolské organizace v roce 1929 založili stavební fond za účelem výstavby vlastní tělocvičny“ Sokolovny“, první částka do fondu ve výši 400 korun byla věnována místní skupinou dorostu a 200 korun Ing. Pavlem Šedivcem, členem jednoty.

³²⁷ Pamětní kniha TJ Sokol, s. 3,4.

³²⁸ Tamtéž, s. 7.

³²⁹ Tamtéž, s. 6, s. 14. s. 16.

³³⁰ Antonín Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české, Praha, Litomyšl, Paseka, 2000, svazek XIII, s. 265.

³³¹ Pamětní kniha TJ Sokol, s. 27, s. 34.

³³² Tamtéž, s. 19.

K postavení objektu pro místní tělocvičný spolek však nedošlo, Z jakého důvodu není uvedeno ani v kronice Sokola, ani v žádných jiných pramenech.³³³

Dne 5. srpna obdržel 1930 Sokol v Černicích licenci na provoz kina. Bylo stanoveno, že promítat se začne v místním hostinci „U Sokola“ čp. 112. Z výtěžku ze vstupenek byla povinnost odvádět daň z obratu 1% ve prospěch státní invalidní péče Zemskému úřadu pro péči o válečné poškozence v Čechách. Provoz kina měl i další podmínky, které souvisely s volbou programu. Dle udělené licence se volba programu měla skládat přednostně z kulturně výchovných filmů. Pokyn zněl „*Při volbě programu budiž dána přednost filmům kulturně výchovným a programům sledujícím ušlechtilou zábavu obecnstva.*“³³⁴ Na zřízení biografu byla obstarána půjčka od místní kempeličky ve výši 30 000 Kč. Výtěžek z prvního filmu „Legionáři“ byl celý věnován místní osvětové komisi.³³⁵ Roku 1935 bylo organizací Sokola odsouhlaseno zakoupení zvukové aparatury, neboť němé filmy nepřinášely prospěch.³³⁶ Organizace černického Sokola vyvíjela celou svou éru během první republiky aktivní činnost, účastnil se obecních, krajských i celostátních tělovýchovných, kulturních, osvětových, vzdělávacích a dalších činností.

Od roku 1936 sledovali členové se znepokojením vývoj ve světě i na domácí půdě, vlivem krize se zvyšovala nezaměstnanost. Ta sice v republice vlivem zbrojního průmyslu nepatrně polevila, ale vývoj v okolním světě občany velmi znepokojoval.³³⁷ Následující rok byl pro český národ značně zneklidňující, obyvatelé i členové tělovýchovného spolku s napětím pozorovali situaci v pohraničních oblastech osídlených Němci, kde se dostávala stále více ke slovu Henleinova sudetoněmecká strana.³³⁸ Konec září roku 1938 se stal varovnou předzvěstí budoucí hrozby, kterou si občané Československa uvědomovali od samého počátku. Již 1. října 1938 překročilo německé vojsko na základě mnichovských rozhodnutí československé hranice a postupně začalo obsazovat pohraniční oblasti s německým obyvatelstvem.³³⁹ V kronice černického Sokola jsou říjnové události popisovány následně „*Nesporně nezapomenutelným na věky bude měsíc září r. 1938 a krvavým písmem zapsány budou osudné rány, které nás stihly v dějinách našeho státu. Úsilí, které vynaložila*

³³³ Pamětní kniha TJ Sokol, s. 104.

³³⁴ AmP, f. NV MP č. i. 2109, sign. 13/4/15 Kino Černice, 1931–1943, Rozhodnutí zemského úřadu, dokument č. 707057 č. i, 1931, kart. 131.

³³⁵ Pamětní kniha TJ Sokol, s. 124.

³³⁶ Tamtéž, s. 124.

³³⁷ Tamtéž, s. 162.

³³⁸ Tamtéž, s. 172.

³³⁹ Jan Gebhart, Jan Kuklík, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XV a Praha, Litomyšl, Paseka 2006, s. 10.

*čsl. Vláda, pro smírné vyřešení sudetoněmecké otázky bylo bezúspěšným a mělo osudné následky.“*³⁴⁰

Po rozpadu státu nastalo smutné období v dějinách národa, které poznamenalo každodenní život občanů, stejně tak práci spolků. Dne 15. března 1939 došlo k obsazení zbývajících území Československa a výnosem vůdce z 16. března 1939 a stali jsme se součástí německé říše.³⁴¹ V roce 1939 se ještě konal poslední spolkový ples, proběhlo několik vzdělávacích shromáždění, schůze jednoty, rok byl však poznamenán nižší intenzitou cvičení a celková aktivita byla nižší.³⁴² Osudným pro TJ Sokol byl rok 1941. Dne 12. dubna přišel rozkaz říšského protektora v Čechách a na Moravě, k zastavení činnosti svazu žup a sokolských jednot s okamžitou platností. Spolkové úřady měly za úkol zajistit spolkový majetek, 8. října pak rozkazem náměstka říšského protektora Heydricha byla organizace Sokola rozpuštěna. Jako důvod rozpuštění bylo uváděno, že ve spolku a jeho složkách sílí živly, které zamýšlejí podniknout odpor vůči Říši.³⁴³ Činnost černické jednoty byla ukončena dne 14. dubna 1941, byla neděle. Když se dostavil úředník okresního úřadu v Plzni, stručně přítomné seznámil s úředním výnosem o zastavení veškeré sokolské činnosti a poté vyzval k předání veškerých zápisů a majetku.

Ještě než došlo k tomuto aktu, přešla činnost jednotlivců k ilegální činnosti, což bylo náročné a vyžadovalo značnou odvahu. Člen černické jednoty František Ulč se zapojil do plzeňské organizace „Jindra.“ Protože i ta byla nakonec odhalena a znemožněna její činnost, začala malá skupina ve složení František Ulč, Josef Matas a Ladislav Sedláček pracovat samostatně.³⁴⁴ Díky nim byly z ČOS „zcizeny“ a zajištěny filmy X. Všesokolský slet roku 1938 v Praze, Zájezd ČOS do Plzně roku 1929 a Otevření Tyršova domu u nich uchovány a tím zachráněny.³⁴⁵ Český odboj začal vytvářet malé skupiny, vznikaly mezi různými skupinami lidí, zvláště právě z řad tělovýchovné jednoty Sokol.³⁴⁶

Během okupace bylo z řad černické sokolské jednoty zatčeno několik lidí, 20. března 1943 byl zatčen Josef Ženíšek, zámečník, pro přechovávání osoby hledanou gestapem. Byl vězněn v Terezíně a Praze, kde byl 20. října 1944 popraven. Zároveň s ním byli zatčeni

³⁴⁰ Pamětní kniha TJ Sokol, s. 186.

³⁴¹ Jan Gebhart, Jan Kuklík, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XV a Praha, Litomyšl, Paseka 2006, s. 172.

³⁴² Pamětní kniha TJ Sokol s. 196, 202.

³⁴³ Tamtéž, s. 209.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 215, 216.

³⁴⁵ Tamtéž, 216, 217.

³⁴⁶ Jan Gebhart, Jan Kuklík, Velké dějiny zemí Koruny české, Praha, Litomyšl, Paseka 2006, svazek XV a, s. 249.

a popraveni i jeho bratr František a manželka Barbora. Stejný den, jako Josef Ženíšek byl zatčen Emil Heller hostinský i se svou manželkou Zdeňkou pro odboj činnost skupiny „Jindra“ a za přechovávání pracovníků odboje podplukovníka Krejčíka a majora Ferry. Manželé se nakonec po mnohých útrapách vrátili ještě před skončením války domů. Dalším zatčeným byl Václav Fiala, kterého gestapo odvedlo 23. 8. 1943 za odbojovou činnost, byl vězněn v Plzni na Borech, Dráždanech a Budišíně a popraven 20. září 1944 v Dráždanech.³⁴⁷ Činnost tělovýchovného spolku Sokol Černice byla obnovena po ukončení války v roce 1945.

8.5 Obecní knihovna a Osvětová v Černicích

8.5.1 Knihovna a knižní kultura v Černicích

Tradice lidového knihovnictví spadá již do doby obrozenecké. První čtenářský spolek zmíněný již v úvodní kapitole o spolcích byl založen v roce 1811. Obecní knihovny mají své nezastupitelné místo v lidové kultuře, byly zdrojem vzdělání a informací pro venkovský lid. Od osmdesátých let 18. století vznikaly ve velkých městech za poplatek půjčovny a čítárny knih a novin.³⁴⁸ Čítárny sloužily především německému měšťanstvu, úřednictvu a zřejmě i nižší šlechtě. Česká inteligence, učitelé a kněží během národního obrození si uvědomovali, že vzdělání širokých vrstev obyvatel nelze dosáhnout bez veřejně přístupných knihoven. Zpočátku zprostředkovávaly tuto úlohu soukromé knihovny škol a spolků, především učitelé a kněží se zasazovali o zřízení knihoven při školách a později i lidových knihoven.³⁴⁹

Před rokem 1918 převládal především typ lidových knihoven na spolkovém principu. Tuto funkci začaly po roce 1918 stále více přebírat tzv. veřejné knihovny a v mladé republice byla knižní kultura spjata především s pojetím vzdělání a výchovy mládeže i dospělých mimo školu. V té době se výrazně projevil hlad po kultuře a vzdělání, byly přijaty zákony týkající se veřejných knihoven a pamětních knih (zmíněno již v kapitole o osvětové činnosti).³⁵⁰ V prvním desetiletí do roku 1928 měla téměř každá obec vlastní knihovnu. Stejně jako všechny ostatní oblasti života postihla knihovnictví hospodářská krize, snižovaly se dotace a bylo omezeno rozšiřování knižních fondů. Hospodářská krize přinesla všeobecný

³⁴⁷ Pamětní kniha TJ Sokol, s. 211.

³⁴⁸ Jiří Cejpek a kolektiv, Dějiny knihoven a knihovnictví, Praha, Karolinum, 2002, s. 169.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 171.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 182.

pokles výpůjček a čtenářů. V roce 1937 nastal další zlom, byl vydán „Seznam knih a písní zakázaných v Československu“ a následně mnichovský diktát, ukončil éru československého knihovnictví. Okupací utrpělo Československo značnou ztrátu v oblasti knihovnictví, zůstala se cenzura namířená proti protifašistické literatuře.³⁵¹

V Černicích existovala knihovna od roku 1911. První schůze kuratoria se sešla dne 12. března 1911. Na té bylo usneseno, že v obci bude zřízena obecní knihovna, bylo to na popud řídicího učitele. Řídící učitel k tomu poznamenává, že v Černicích se hodně četlo. Knihovna vznikla sloučením knihovny občanské besedy a dobrovolných hasičů, sám řídicí učitel černické školy také věnoval knihy ze své vlastní knihovny. Od roku 1924, když byla ustanovena Místní osvětová komise, byla obecní knihovna převedena do její správy.³⁵²

V protokolech místní osvětové komise nalezneme z některých let zápisy o stavu knihovny, například v roce 1926 bylo v knihovně v evidenci 461 knih, během roku bylo zakoupeno dalších 64 knih. V průběhu roku 1926 bylo uskutečněno 1115 zápůjček 45 čtenáři. V následujícím roce bylo při inventarizaci evidováno 621 svazků knih v ceně 3540 korun, z toho 461 zábavných, 32 odborných a dalších 128 svazků. Z bývalé lidové knihovny v Černicích bylo evidováno 1224 výpůjček na 52 čtenářů, což bylo průměrně 15 knih na jednoho čtenáře.³⁵³ V roce 1937 byl v obecní knihovně zjištěn značný nepořádek v evidenci. Mnoho knih chybělo, knihy byly shledány v neutěšeném stavu. Knihovník měl velkou starost, aby knihovnu uvedl do pořádku. Z 558 evidovaných knih chybělo 76 svazků.³⁵⁴

Výnosem ze 17. května 1939 bylo všem knihovnám nařízeno, aby z knihoven byly vyřazeny knihy staré, literárně bezcenné, knihy odporující národnímu cítění, knihy mravně závadné a knihy politicky závadné s tendencí proti tehdejšímu poměru. Dne 2. března 1939 byl pro Černice jmenován okrskový knihovní dozorce, byl jím Václav Princ, ten dohlížel na knihovnu a nákup knih, nákup nových knih musel být dozorcem schválen.³⁵⁵ V roce 1943 byla zrušena činnost osvětové služby, obecních a městských knihoven se to však netýkalo, nadále fungovaly pod dozorem okrskových knihovnických dozorců. Zrušena však

³⁵¹ Jiří Cejpek a kolektiv, Dějiny knihoven a knihovnictví, Praha, Karolinum, 2002, s. 211, 212.

³⁵² AmP, Kniha protokolů, č. i. 157, sig 5f 47, Osvětová komise, 1927-1938, Protokol z 10. 3. 1928.

³⁵³ Tamtéž Protokol z 5. 3. 1927 a 11. 3. 1927.

³⁵⁴ Tamtéž, Protokol z 12. března 1937.

³⁵⁵ Tamtéž.

byla funkce dosavadních referentů a osvětová činnost spadala do přímé kompetence okresního úřadu.³⁵⁶

8.5.2 Osvětová a letopisecká komise v Černicích

Zákonem 80/1920 Sb., ze dne 30. ledna 1920 vyšlo nařízení, podle kterého byla každá politická obec povinna založit pamětní knihu obce, ta v Černicích již existovala od roku 1910. V roce 1923 byla v této záležitosti založena jen letopisecká komise, která dohlížela na řádný zápis a ustanovila obecního kronikáře. Letopisecká komise byla ustanovena na schůzi obecního zastupitelstva 12. listopadu 1923, zvoleni byli: Josef Lodr, starosta obce, František Krásný, mlynář a Václav Říhánek, rolník.³⁵⁷

Podobně, jako v jiných obcích byla i v Černicích založena místní osvětová komise. Byla ustanovena dne 8. dubna 1924 na ustavující schůzi v hostinci Martina Matase. Schůzi zahájil tehdejší starosta obce, Josef Lodr. Předsedou místní osvětové komise, byl zvolen řídicí učitel místní školy Josef Lukeš, knihovníkem se stal Václav Rádl a zástupcem knihovníka Ladislav Matas. Osvětová komise převzala záštitu nad lidovou knihovnou a všemi spolky v Černicích. Spolky byly vyzvány k předání všech knih ze svých knihoven do obecní knihovny, kterou osvětová beseda měla spravovat. Požadavek se opíral o č. 430/1919 Sb. o veřejných knihovnách obecních. Nákup knih pro obecní knihovnu zajišťovala místní osvětová komise a o činnosti knihovny byla podávána zpráva Ministerstvu školství a osvěty.

Při schůzi byla zdůrazněna důležitost osvětové činnosti a nutnost koordinace tak, aby byl při oslavách a dalších spolkových činnostech zajištěn kvalitní program.³⁵⁸ Veškerá činnost měla přispět k prohloubení vědomostí lidu. Bylo doporučeno navázat spolupráci s lidovou univerzitou Husovou v Plzni, která pořádala mnoho různých vzdělávacích programů. O všech aktivitách spolků v Černicích byly vedeny záznamy a schvalovány místní osvětovou komisí, ta organizovala a koordinovala také oslavy významných osobností. Tak tomu bylo například i v případě příprav 75. narozenin prezidenta T. G. Masaryka. Byl kladen důraz na to, aby oslava prezidentových narozenin v obci proběhla důstojně, přípravy na výročí byly proto zahájeny již v roce 1924.

³⁵⁶ AmP, Osvětové sbory, Korespondence Místní osvětové komise Černice, 1939 – 1943, kart. 358.

³⁵⁷ ÚMO 8, Obecní kronika, s. 159.

³⁵⁸ AmP, Kniha protokolů, č. i. 157, sign. 5f 47, Osvětová komise, 1927 – 1938, č. rkp.2446.

Během svého působení organizovala místní osvětová komise v obci nejrůznější kulturní akce, vzdělávací kurzy, oslavy, výstavy a přednášky, kde přednášejícími byli budoucí významné osobnosti v oboru archivnictví. V dubnu roku 1928 byla zástupci osvětové komise domluvena přednáška Dr. Fridolína Macháčka z Plzně, přednáška se konala dne 21. dubna 1928 v 8 hodin večer.³⁵⁹ V zápisu ovšem není zmíněno téma přednášky, lze předpokládat, že se jednalo o přednášku k historii obce, neboť Dr. Macháček působil jako historik. Již od roku 1907 působil ve službách města Plzně a od počátku svého působení zde rozvíjel populárně osvětovou činnost³⁶⁰ Dr. Macháček, byl blízkým přítelem profesora Václava Vojtiška působícího na pražské Filosofické fakultě Karlovy univerzity.³⁶¹

O několik let později se kronika v zápise zmiňuje o další přednášce Dr. Macháčka, který zde přednášel o historii Černic. Konala se 24. října 1936 v hostinci Martina Matase, jehož rod je nejstarším v Černicích a hospodaří zde ve dvoře č. 28 již 300 let.³⁶² Po roce 1938 a během válečných let byla činnost omezena, ve válce byla činnost kulturní komise slabá, konalo se jen málo přednášek a kulturní aktivity byly vůbec neparné. Místní osvětová komise v obci působila až do roku 1943. kdy byla její činnost na pokyn Krajského referátu osvětové služby v Plzni po reorganizaci ukončena. Poslední zasedání se konalo 10. července 1943, kdy byl na schůzi přečten přípis krajského referátu osvětové služby a komise rozpuštěna.³⁶³

Vládním nařízením 126/43 Sb. z 11. 5. 1943 o nové organizaci veřejné osvětové služby byl zlikvidován Úřad krajského referátu veřejné osvětové služby v Plzni a výnosem z 26. 6. 1943 zproštěn veřejné služby Miroslav Dufek. Celá agenda byla předána do rukou komisaře Dr. Aloise Prokeše, komisaři politické správy v Plzni. Likvidace osvětových sborů byla zdůvodněna ochranou před rušivými elementy. Obcím bylo nařízeno spolupracovat. Zrušení se týkalo všech složek veřejné osvětové služby, dozorem nad činností bylo pověřeno Ministerstvo lidové osvěty.³⁶⁴

³⁵⁹ AmP, Kniha protokolů, č. i. 157, sign. 5f 47, Osvětová komise, 1927 – 1938, č. rkp.2446.

³⁶⁰ Jitka Janečková, Mráz kopřivu nepálí, vyd. Praha – Plzeň, Scriptorium 2014, s. 35,41.

³⁶¹ Tamtéž, s. 8.

³⁶² UMO 8, Obecní kronika, s. 200.

³⁶³ AmP, Kniha protokolů, č. i. 157, sign. 5f 47, Osvětová komise, 1927-1938, Protokol z 10. 7. 1943.

³⁶⁴ AmP, Osvětové sbory, Korespondence Místní osvětové komise Černice, 1939-1943, kart. 358.

9 Závěr

Dvacetileté období od vzniku samostatného státu až po první fázi okupace bylo pro Černice důležitým obdobím vývoje. Vznik Československa lze nazvat vyústěním emancipačního procesu českého národa, který měl počátek již v době národního obrození. Celý proces byl završen dosažením československé samostatnosti. Ačkoliv změny, které po roce 1918 nastaly, nelze nazvat převratnými, umožnilo období 1918-1938 svobodný rozvoj v demokratickém prostředí. V komunální politice obec navázala na již fungující, zavedený systém. Na komunální politiku měla v obci silný vliv blízkost Plzně, která představovala pro okolní lokality významné a silné ekonomické a politické centrum. O zlomu lze hovořit v první čtvrtině roku 1939, kdy český národ po dvaceti letech opět ztrácí svobodu, je nucen snášet nacistické příkoří a nedobrovolně se přizpůsobit nové situaci.

Lze říci, že Plzeň poskytovala obcím v její bezprostřední blízkosti určité zázemí. Černice měly na Plzeň vždy silnou vazbu, vždyť v minulosti se obec dlouho rozvíjela vedle města v podobě šosovní vsi. Zrušení poddanství v roce 1848 sice obci přineslo samostatnost v podobě vlastní obecní samosprávy, ale politický vliv Plzně tu stále byl, pokračoval i během první republiky. Plzeň byla pro blízké obce politickým vzorem a v mnohém i inspirací. V Plzni měla již v době Rakouska-Uherska velmi silnou pozici sociální demokracie a stejný trend pokračoval i za první republiky. Silnou voličskou základnu získala sociální demokracie v té době jednoznačně v celém plzeňském regionu. Ačkoliv byly Černice původně typickou zemědělskou obcí se silným vlivem agrární politiky, lze již v prvních poválečných volbách pozorovat jasný příklon k sociální demokracii, ta získala nejvíce mandátů a chopila se v obci moci.

Vedle sociální demokracie měla v Černicích silný vliv také agrární strana, což je ve venkovském prostředí pochopitelné. Zpočátku se o politickou moc v obci dělily tyto dvě strany. Teprve od voleb v roce 1934 se více prosazovaly i další politické strany. To bylo způsobeno především přílivem městského obyvatelstva a politické spektrum začalo být rozmanitější a ve volbách se začalo angažovat více politických stran. Jak sociální demokracie, tak i agrární strana měly u místních obyvatel stále největší podporu, tu měly i u místních spolků, z jejichž řad pocházeli často členové a funkcionáři politických stran.

Černice se vyvíjely vedle Plzně celá staletí. Plzeň byla a ve sledovaném období stále je pro přilehlé obce přirozeným ekonomickým a politickým centrem. Blízkost velkého města zanechala v životě Černic nerasmazatelný otisk. Zvláště v době, kdy se Plzeň začala měnit

v průmyslové centrum, stěhovalo se do Černic městské obyvatelstvo a začalo osidlovat obec. Obyvatelé města přicházeli, aby zde vybudovali dostupnější bydlení a zároveň přinášeli nový životní styl, který se částečně začal prolínat s tradičním venkovským životem. Stejně tak se řada místních obyvatel stěhovala do Plzně, za prací.

Pochopitelně lze sledovat právě vliv Plzně na populační růst Černic. Stejně jako jinde, tak i zde měla bezpochyby blízkost města dopad na přírůstek obyvatel a jeho přirozenou migraci. Z obce se řada rodin stěhovala do města, stejně tak do obce obyvatelé města přicházeli. Mezi lety 1923 až 1926 lze pozorovat, že do Černic více rodin přicházelo, než odcházelo. Populační růst byl spojen se stavebním rozvojem. S příchodem nových rodin se v obci začalo stavět více nových domů. Zájem o život v Černicích byl způsoben i tím, že zde byly velmi výhodné ceny stavebních parcel. To bylo samozřejmě pro městské obyvatele velmi lákavé. Vlivem stavebního rozvoje se postupně zkracovala vzdálenost mezi Černicemi a okrajovými částmi Plzně. Pro černické obyvatelstvo byla Plzeň lákavá především kvůli pracovním příležitostem. Rozvíjející se průmyslová Plzeň měla široký potenciál ve strojírenství a pracovní místa nabízel lidem i pivovar.

Kulturní a společenský život byl v Černicích velmi rozmanitý a pestrý, počal se rozvíjet především v době, kdy začala v Černicích fungovat škola. Učitelé se od počátku angažovali v kulturním a společenském životě, podporovali vzdělanost vesnických obyvatel, iniciovali založení knihovny a byli iniciátory řady modernizačních procesů v obci.

Společenský, kulturní a spolkový život se v Černicích za první republiky rozvíjel velmi intenzivně. V té době, se spolková základna rozrostla snad nejvíce za celou dobu. Do roku 1919 byly spolky většinou hospodářského či kulturního charakteru, po válce jsou to například některé tělovýchovné spolky. Zde lze jednoznačně pozorovat vliv města. Inspirací pro obec byl Sokol městské části Plzeň Slovany, jejíž součástí černický Sokol zpočátku byl. V Černicích se místní spolky angažovaly v oblasti kulturního života, spolupracovaly s okolními obcemi i organizacemi z Plzně. Často byli do obce zváni odborníci z Plzně, a konaly zde přednášky. Kontakt s městskými obyvateli a odborníky samozřejmě inspiroval a ovlivňoval vesnické obyvatele, ti se částečně přizpůsobovali jejich životnímu stylu. Větší kontakt s městem přinášelo bezesporu i lepší vzdělanost vesnických obyvatel.

V modernizačním úsilí byla obec ve své době pokroková. Černice byly první venkovskou obcí, kde byla v okolí Plzně založena kampelička. Velmi brzy byla v obci vybudována také kanalizace a položena dlažba a v roce 1914 se začalo jednat o zavedení

elektrické energie. Záměr se ovšem realizoval až mnohem později v roce 1927. To lze vše jistě přisoudit také blízkostí velkého města, které obec inspirovalo.

Po dvaceti letech přerušila okupace bohatě se rozvíjející kulturní, společenský a politický život. Krutou a velmi bolestivou osudovou ránu vnímali místní obyvatelé s velkými obavami. Okupace znamenala zásah do každodenního života občanů. V blízkosti jejich domovů se najednou nacházelo území jiného státu, obec se ocitla téměř na česko-německé hranici. Bezprostřední ohrožení a ztrátu svobody vnímali jak občané celého státu, tak i obyvatelé zdejší obce velmi intenzivně. V době války se lidé zapojili do odboje, to můžeme sledovat především v činnosti Sokola, který v tomto směru angažoval nejvíce.

Období první republiky je často považováno za příklad a vzor vzdělanosti, kulturní a politické vyspělosti. Bezesporu byla tato etapa zajímavá a poskytuje mnoho témat, která si zasluhují pozornost. Okupace narušila tento demokratický vývoj, svobodné a svébytné období změnila v opětovný útlak a přímé ohrožení českého národa.

Seznam zkratek

AMP	Archiv města Plzně
AO	archiv obce
AV ČR	Akademie věd České republiky
c. k.	císařský a královský
č.	číslo
č. i.	číslo inventární
ČOS	Česká obec Sokolská
č. p.	číslo popisné
č. rkp	číslo rukopisu
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
f.	fond
f. NŠ	fond národní školy
f. NV MP	fond Národního výboru města Plzeň
f. OÚ	fond okresní úřad
f. ZŠ	fond základní školy
CHK	chudinská komise
kart.	karton
Kč	korun českých
KSČ	Komunistická strana Československa
MŠaNO	Ministerstvo školství a národní osvěty
NŠ	národní škola
NV MP	Národní výbor města Plzně
Obr.	obrázek
OŠR	okresní školní rada
OÚ	okresní úřad

OV	obecní výbor
OZ	obecní zastupitelstvo
PVH	Pomocné vědy historické
r	roku
rkp.	rukopis
roč.	ročník
ř. z.	říšský zákoník
s.	strana
sig.	signatura
soc. dem.	sociální demokracie
OR	obecní rada
Tzv.	takzvaný
ÚMO	úřad městského obvodu

Seznam pramenů a literatury

Prameny archivní

Archiv města Plzně

Fond Archiv obce Černice 1865 – 1945

Fond Okresního úřadu v Plzni

Fond Spořitelny a záložny v Plzni 1853 – 1952

Fond Národního výboru města Plzně

Fond Družstvo pro rozvod elektrické energie Černice 1927 – 1949

Fond Osvětové sbory v Plzni 1906 – 1945,

Fond Národní škola v Černicích

Státní oblastní archiv Plzeň, Klášter u Nepomuka

Fond Okresního úřadu v Plzni, sčítací operáty. Černice 1921

Kroniky

ÚMO 8, Plzeň Černice, Obecní kronika Černice

ÚMO 8, Plzeň Černice, Obecní kronika část II

ÚMO 8, Plzeň Černice, Pamětní kniha Občansko-hospodářské besedy v Černicích

TJ Sokol Černice, Pamětní kniha Tělovýchovná jednota Sokol Černice

Dobový periodický tisk

Národní listy 1885, Praha, ročník 25, č. 240

Plzeňské listy 1885., Plzeň, č. 105

Nová Doba 1936, Plzeň č. 237

Prameny tištěné a tiskem vydané

Eduard Jirásek, česká národohospodářská společnost, Sbírnka přednášek, Družstevnictví, Praha, Průmyslová tiskárna v Praze, 1926

Josef Gruber, O komorách obchodních a živnostenských, Praha. OŽK

Josef Štýbr, 120 let Sboru dobrovolných hasičů Plzeň-Černice, 1890-2010

Konference mezinárodní hasičské asociace CTIF 2012, BÁRTA – PEKAR, Vasil Silvestr 2012: Berufsfeuerwehr der Stadt Pilsen/Plzeň 1986, in: Entstehung und Entwicklung der Berufsfeuerwehren. Adolf Schinnerl(ed.) Arnhem: Internationale Arbeitsgemeinschaft für Feuerwehr – und Brandschutzgeschichte im CTIF, s. 475-479

Seznam použité literatury

- Bělohávek Miloslav a kolektiv, Plzeň 1945 – 1970, Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1971
- Bělohávek Miloslav, Plzeňská předměstí, Plzeň, Nava, 1997
- Bělohávek Miloslav a kolektiv, Dějiny Plzně II. od roku 1788 do roku 1918, Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1967
- Bělohávková Danuše, Spořitelny a záložny, AmP, Inventář, 1982
- Brichta Vladimír, a kolektiv, Dějiny Plzně III, od roku 1918 do roku 1948, Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1981
- Brož Josef, Lidové stavby na Plzeňsku IV., Koterov-Černice, Plzeň, Společnost pro národopis a ochranu památek, 1922 – 1925
- Cejpek Jiří a kolektiv, Dějiny knihoven a knihovnictví, Praha, Nakladatelství Karolinum, 2002
- Douša Jaroslav, Černice, Obecní úřad 1865 – 1943, Družstvo pro rozvod elektrické energie v Černicích 1927 – 1949, AmP, Skupinový inventář, 1976
- Douša Jaroslav, Osvětové sbory v Plzni 1906 – 1945/1947, AmP, Skupinový inventář, 1977
- Douša Jaroslav, Spořitelny a záložny v Plzni 1853 – 1952, AmP, Skupinový inventář, 2015
- Fasora Lukáš, Kladiwa Pavel, Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918, Český časopis historický, 102/2004, s. 796 – 827
- Foud Karel, Kladiwa Tomáš, Lidová architektura, Vesnické památkové rezervace a zóny, „Lidová stavební kultura českého západu“, krajinné památkové zóny v Plzeňském kraji, Plzeňský kraj ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, Klatovy, Typos, 2004
- Foud Karel, Kladiwa Tomáš. Lidová architektura, okres Plzeň město, „Lidová stavební kultura českého západu, Památkový ústav v Plzni, Plzeň, Nava, 1998
- Gebhart Jan, Kuklík Jan, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XV. a, 1938-1935, Praha, Litomyšl, Paseka, 2006,

Hlavačka Milan, Zlatý věk České samosprávy, Samospráva a její vliv na hospodářský, sociální a intelektuální rozvoj Čech 1862 – 1913, Praha, Libri, 2006

Hlavačka Milan a kol., České země v 19. Století, Proměny společnosti v moderní době, Praha, Historický ústav AV ČR, 2014

Hlavačka Milan, Cibulka Pavel et alii, Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén, Praha, Historický ústav, 2013

Hlavačka Milan a kolektiv, V zákopech mysli, Život, víra a umění na prahu velké války, Praha, Historický ústav, 2014

Hledíková Zdeňka, Janák Jan Dobeš Jan, Dějiny správy v českých zemích, od počátku státu po současnost, Praha, Lidové noviny, 2007

Horák Zábaj, Církev a české školství, Praha, Grada Publishing, a. s., 2011

Janák Jan, Vývoj správy v českých zemích v epoše kapitalismu, díl I. Období 1848 – 1918, Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1965

Janečková Jitka, Mráz kopřivu nepálí, Život a dílo Fridolína Macháčka a Václava Vojtíška ve vzájemné korespondenci z let 1905 – 1954, Praha-Plzeň, Scriptorium, 2014

Kárník Zdeněk, České země v éře první republiky (1918 – 1938), díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky, (1918 – 1929), Praha, Libri, 2000

Kárník Zdeněk, České země v éře první republiky (1918 – 1938), díl druhý, Československo a České země v krizi a ohrožení (1930 – 1935), Praha, Libri, 2002

Kárník Zdeněk, České země v éře první republiky (1918 – 1938), díl třetí, O přežití a život (1936 – 1938), Praha, Libri, 2003

Klimek Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII., 1918 – 1929, Praha, Litomyšl, Paseka, 2000

Klimek Antonín, Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV., 1929 – 1938, Praha, Litomyšl, Paseka, 2002

Kubů Eduard, Šouša Jiří, T. G. Masaryk a jeho C. K. protivníci, československá zahraniční akce ženevského období v zápase s rakousko-uherskou diplomacií, zpravodajskými službami a propagandou (1915 – 1916), Praha, Karolinum, 2015

Laštovka Marek a kolektiv, Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 –1990, Praha Scriptorium, 1998

Malivánková Wasková Marie, Formování a vývoj panství města Plzně, Sborník archivních prací, LXV., 2015, č. 1, s. 3-98

Malý Karel a kolektiv autorů, Dějiny českého a čs. práva do roku 1945, Praha, Linde, 1997

Novotný Jiří, Šouša Jiří, Banka ve znamení zeleného čtyřlístku, Agrární banka 1918 – 1948, Praha, Karolinum, 1996

Novotná Zuzana, Chudinská péče v I. ČSR, Diplomová práce, Brno, Masarykova Univerzita, Právnická fakulta, 2014/2015

Pátra Milan, Chudinská péče v Čechách v letech 1818 – 1938 a její historické kořeny, Diplomová práce, Praha, Univerzita Karlova v Praze,

Schelle Karel, Organizace veřejné správy v letech 1848 – 1948, Brno, Masarykova univerzita, 1993

Šouša Jiří, Mezi brázdou a bankovním úvěrem, O agrárních a peněžních dějinách 19. a 20. století, Praha-Pelhřimov, Národní archiv, Nová tiskárna, 2012

Šouša Jiří jr., Obecní majetek v Čechách 1848 – 1818, Praha, Karolinum, 2009

Urban Otto, Česká společnost 1848 – 1918, Praha, Svoboda, 1982

Internetové zdroje

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Buguoyové>,

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Raabisace>

www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/438/1919Sb

www.apha.cz/historie-naseho-cirkevniho-skolstvi,

www.mvcr.cz/

https://de.wikipedia.org/Bundesministerium_für_Bildung

www.coop.cz/magazin/3_2004/historie_druzstevnictvi.html

Seznam tabulek v textu

Tabulka 1 – Přehled mužů odvedených dle ročníků na frontu během srpna a září 1914.....	22
Tabulka 2 – Přehled starostů Černic 1845 – 1919	27
Tabulka 3 – Přehled politických stran, počty hlasů a mandátů obecní volby 1919	35
Tabulka 4 – Přehled politických stran, počty hlasů a mandátů obecní volby 1923	35
Tabulka 5 – Přehled politických stran, počty hlasů a mandátů obecní volby 1927	36
Tabulka 6 – Přehled politických stran, počty hlasů a mandátů obecní volby 1931	37
Tabulka 7 – Přehled politických stran, počty hlasů a mandátů obecní volby 1934	38
Tabulka 8 – Přehled starostů Černic 1919-1942	39
Tabulka 9 – Příklady návrhů rozpočtů, předpokládané příjmy a výdaje 1919 – 1939, návrhy přirážek k daním.....	46
Tabulka 10 – Počty obyvatel v Černicích 1850 – 1930	55
Tabulka 11 – Pohyb obyvatel v obci 1923 – 1926.....	56
Tabulka 12 – Sociální členění obyvatel v Černicích na počátku 19. století.....	60
Tabulka 13 – Přehled počtu členů Kampeličky v Černicích, příklad vkladů a výpůjček 1909 – 1915.....	77
Tabulka 14 – Přehled počtů členů a výše podílů 1927 – 1942 "Družstvo pro rozvod elektrické energie v Černicích"	79

Seznam příloh

Obr. 1

Pohlednice Černic a okolí, nedatováno. Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika, Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika

Obr. 2

Pohlednice Černic s popiskami vyobrazených míst, z roku 1931. Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika

Obr. 3

Fotografie budovy kina v Černicích, autor neuveden, nedatováno. Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika,

Obr. 4

Lidové stavby na Plzeňsku, Zdroj: Josef Brož, Lidové stavby na Plzeňsku, část IV, Koterov - Černice, Plzeň 1925

Obr. 5

Fotografie školní budovy v Černicích, stará škola, domek řídícího učitele Vojtěcha Ženíška, r. 1826 a první budova školy, r. 1882, autor neuveden. Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika

Obr. 6

Fotografie školní budovy „Jak to slušelo naší dámě v průběhu času“, autor fotografií neuveden, nedatováno. Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika

Obr. 7

Fotografie členů Sokol Černice. Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika, Pamětní kniha Sokol Černice, 1930, str. 111

Obr. 8

Fotografie členů Občansko-hospodářské besedy. Jubileum padesátiletého výročí trvání Občansko-hospodářské besedy v Černicích, 1933. Zdroj: ÚMO 8, Obecní kronika, Foto Králíček a Reichl, Plzeň

Obr. 9

Fotografie sboru Tamburaši v Černicích, autor neuveden. Zdroj: Pamětní kniha Sokol Černice, s. 63

Obr. 10

Fotografie Muži na VIII. Sletu, Sokol Černice. Zdroj: Pamětní kniha Sokol Černice, s. 70

Obr. 11

Razítka Obecné školy v Černicích. Zdroj: AmP, f. NŠ, Pamětní kniha Obecné školy, č. rkp. 25088, sign. 20d229

Obr. 12

Stížnost na jednání starosty, 1933 Zdroj: AmP f. OÚ

Obr. 13

List domovský Josefa Topinky, 1924. Zdroj: AmP

Obr. 14

List domovský-duplikát Vojtěcha Hece, 1927. Zdroj: AmP

Obr. 15

Žádost o přijetí do svazku obecního, Felixe Bejvančického, říjen 1939. Zdroj: AmP

Přílohy

Obr. 1

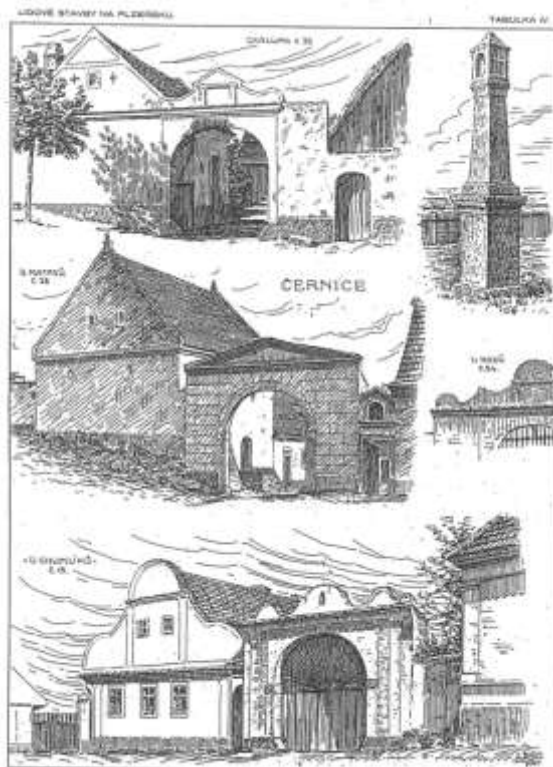
Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Babička

Jednotřídní škola pod vedením pana učitele Ženíška vznikla v r. 1826 (stále v zahradě domu č. 39)

Maminka

z. 1843 byla vystavěna jednotřídní (v r. 1882 - dvoutřídní) škola, současný dům č. 60 Na Vápenicích

Obr. 6

Obr. 7

Obr. 8

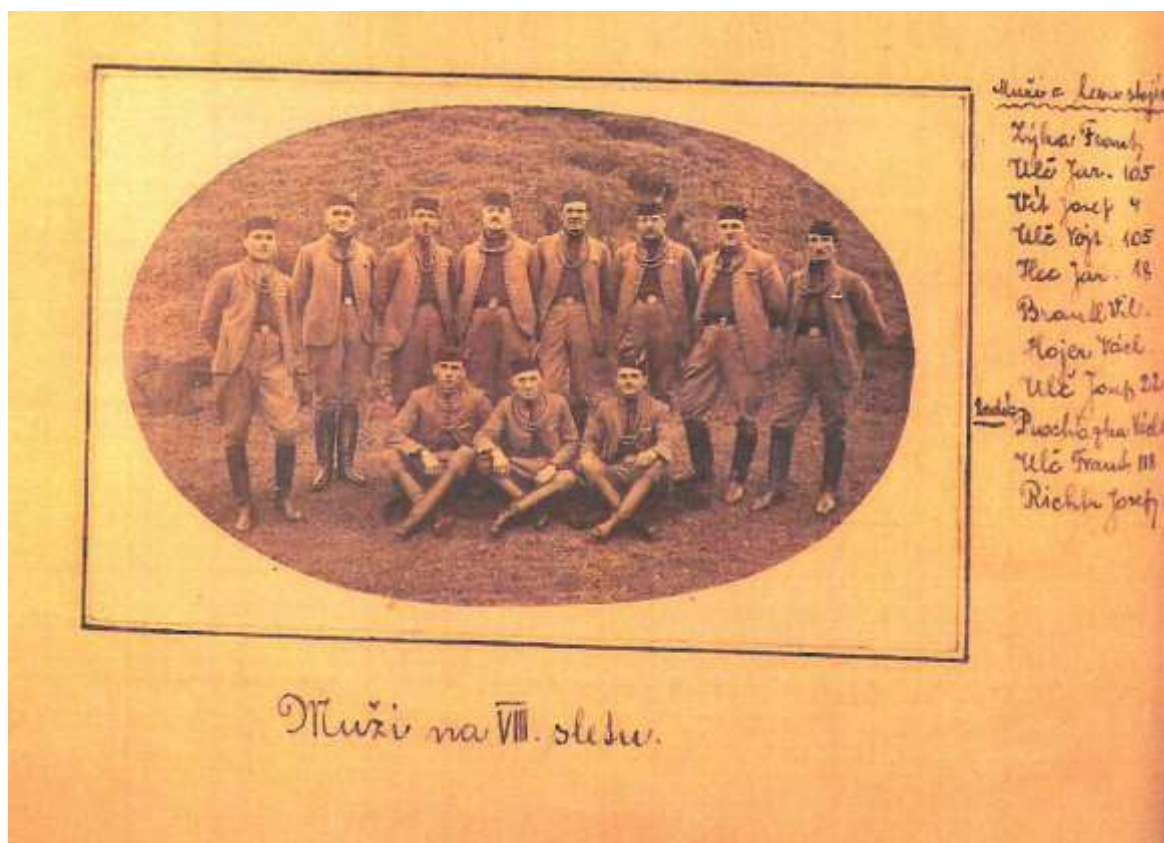

Obr. 9

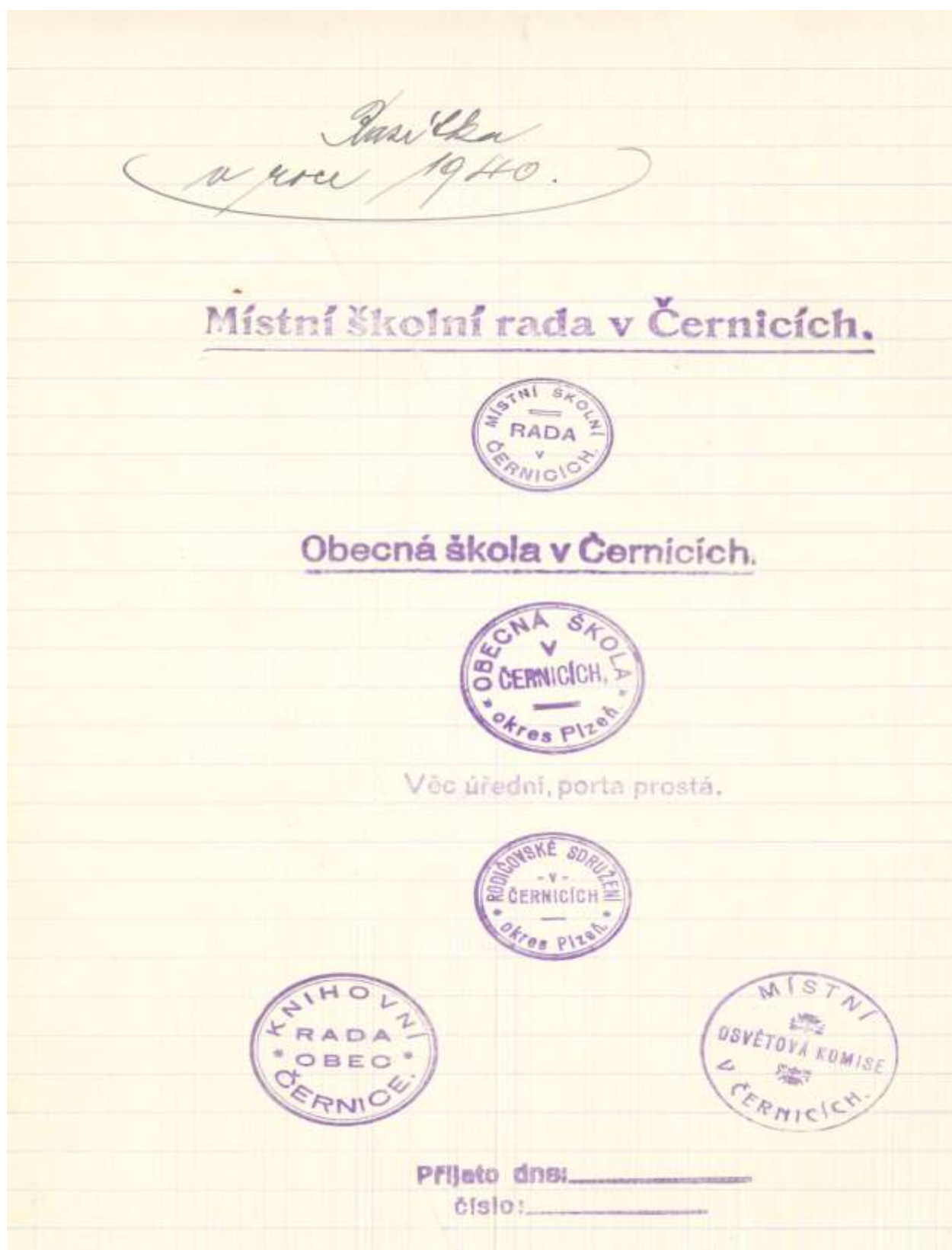

Muzički orkestar — TAMBOUR

Obr. 10

Obr. 11

O b e c n í ú ř a d v Č e r n i c í c h .

Věc: Stížnost ,proti
jednání starosty obce.

K čísla. 61377.

Okresnímu úřadu

v P i s n i .

K objasnění stížnosti Marie Pechové zasílám
výpis z protokolu ze dne 18. října 1932 :

"Při zapisování do protokolu nahlížela paní
radní Pechová, zápis pořizujícímu starostovi do péra, což
snemožňovalo mu zápis psáti. Proto žádal starosta p. radní,
aby mu do péra se nedívala. Toto upozornění starostovo
rozšířilo pana radního Bejvančického a napadl starosta.
K této věci promluvili p. I nám. II nám. a prohlášením
pana radního Bejvančického "Vy jste provokatéři" nebylo
možno dále schůzi vésti, proto starosta obce schůzi ukončil. "

Zapsal Zýka.

Doáátek: paní radní Pechová: při čtení zápisu řekl sta-
rosta nekoukejte se mi prosím Vás do ruky co pořád píšu.

Čechura Vojt.

Zýka starosta.

Krásný.

Z celého zápisu vidno, jak se věc stala, není třeba
dalšího vysvětlení.

Z obecního úřadu v Černicích,
dne 10. března 1933.

Starosta:

Zýka

Okresní úřad v Písku
dne 15. III. 1933
Číslo: 15259

Kol 3 3-C
1/26

Obr. 13

Země Čechy Císlo 566
Politický okres Plzeň

LIST DOMOVSKÝ

Jméno obce Čimice
potvrzuje, že

 dne Topinka Josef
zaměstnaní u Elieka
věk 22 roků 10 měsíců 28 dnů 1905
stav (svobodný neb ženatý, svobodná neb vdaná) svobodný
má v této obci právo domovské.

v Čimicích dne 27. června 1905.

Vlastnoruční podpis toho, komu list domovský svědčí:

Topinka Josef
JMÉNEM OBCE:

Kaňháněk Josef Josef
radní. L.S. starosta.

Ústřední tiskárna v Praze - 620-02.

Obr. 14

Duplikát 31627/20

Polit. okres: Plzeň Rep. Českoslov.

Číslo 283

domovský
Ulice potvrzuje, že

zaměstnaní: Vojtěch Hec
 4 zemědělců

věk: 39 roků

stav: svobodný

má v této obci právo domovské.
v Uličicích, dne 17. prosince 1924.

Podpis vlastní rukou toho, koho se tato domovská vyhlášení týká
Hec Vojtěch

Iménem obce:
P. Práek
starosta

Brandwiler roční.
roční.

Tiskárna Českého Druhu, Plzeň.

MĚSTSKÝ ÚŘAD V PLZNI.

Číslo

44572

Dne

3. října 1939.

Žádost o přijetí plzeňského příslušníka
do domovského svazku obce pobytu.

Obecnímu
~~Městskému~~ úřadu
~~Magistrátu~~

v Černicích,

Plzeň.

okr.

Náš příslušník Felix Bejvančinský, nar. 31/7 1898 v Plzni,
~~Náš příslušnice~~
syn Felixe a Anny, rodem Šmídové, truhlář st. drah, s chotí

Lucií, rodem Novotnou, nar. 19/2 1900 v Oldřichově,

zdržuje se nepřetržitě více než 10 let v tamní obci a po tu dobu nepřipadl
chudinskému zaopatření na obtíž.

Proto žádáme, aby podle § 2 a 3 zákona ze dne 5. prosince 1896 čís. 222
ř. z. byl přijat do domovského svazku tamní obce a nám o tom v zákonitě
lhůtě šestiměsíční byla podána zpráva.

Starosta:
Vládní komisař:

Obecní úřad v Černicích,	
Podáno dne	8/10. 1939
Čís. jedn.	1939 příloh.